

Οι μεσαίες και μικρές επιχειρήσεις στην Ελλάδα

Μέρος Α: Συμβολή στην οικονομία,
εξελίξεις και προκλήσεις

Σύγχρονες Επιχειρήσεις, Σύγχρονη Ελλάδα

Περιεχόμενα

Πρόλογος	5
1. Εισαγωγή	6
2. Μεθοδολογικό πλαίσιο	10
3. Η συμβολή των ΜμΕ στην ελληνική οικονομία	12
4. Η ευκολία του επιχειρείν στην Ελλάδα και οι ΜμΕ	30
5. Εξωστρέφεια και ΜμΕ	36
6. Καινοτομία και ΜμΕ	40
7. Πρόσβαση σε χρηματοδότηση των ΜμΕ	42
8. Εταιρική και οικογενειακή διακυβέρνηση	47
9. Παραρτήματα	50

Πρόλογος

Οι Μεσαίες και Μικρές Επιχειρήσεις είναι αναπόσπαστο συστατικό του ελληνικού παραγωγικού συστήματος. Λέγεται συχνά και κοινότοπα ότι «οι ΜμΕ είναι ραχοκοκαλιά της Ελληνικής Οικονομίας». Έστω κι αν είναι έτσι, δεν παύει η μικρή σε μέγεθος επιχειρηματικότητα να συνδέεται με έλλειψη κεφαλαίων, τεχνολογική υστέρηση, περιορισμένη επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό, εξαγωγική αδυναμία, αδιαφανή διακυβέρνηση, εκτεταμένη φοροδιαφυγή κι αδήλωτη εργασία, που δεν συμβάλουν στην ενδυνάμωση της παραγωγικής βάσης της χώρας μας. Εφόσον στόχος μας είναι λοιπόν να δημιουργήσουμε ένα νέο παραγωγικό και επιχειρηματικό υπόδειγμα για την Ελληνική οικονομία, επείγει να στρέψουμε την προσοχή και τις προσπάθειές μας στην οργανωτική και παραγωγική ανασυγκρότηση των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων. Το στοίχημα για την ελληνική επιχειρηματικότητα, είναι οι ΜμΕ να αποκτήσουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα τις κάνουν διεθνώς ανταγωνιστικές και ικανές να ενταχθούν σε εγχώρια και διεθνή παραγωγικά δίκτυα και αλυσίδες αξίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ΣΕΒ αποφάσισε να αναλάβει πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση των αναγκών των οργανωμένων και δυναμικών Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων, που αποτελούν άλλωστε το 70% των μελών του. Η εκπροσώπηση αυτών των επιχειρήσεων στο δημόσιο διάλογο με όρους ανάπτυξης και εξωστρέφειας και η μετουσίωση των αναγκών τους σε συγκροτημένες και εξειδικευμένες προτάσεις πολιτικής αποτελεί ουσιαστική ανάγκη και σημαντική πρόκληση.

Το έντυπο αυτό είναι ένα πρώτο βήμα της καταγραφής της υφιστάμενης κατάστασης και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν σήμερα οι ΜμΕ. Σε συνεργασία με την ΕΥ, επιχειρείται μια προσέγγιση που αποτυπώνει τα χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων που άντεξαν στην κρίση, τη σημασία τους για την οικονομία σε όρους απασχόλησης, εξαγωγών και συνεισφοράς στα δημόσια ταμεία, καθώς και τους κρίσιμους παράγοντες που επηρεάζουν τη λειτουργία και βιωσιμότητά τους, όπως η υπερφορολόγηση, η υποχρηματοδότηση και το επιχειρηματικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, επιχειρείται μια σύγκριση με χαρακτηριστικά παραδείγματα από την Ευρώπη, προκειμένου να αξιοποιηθεί η διεθνής εμπειρία.

Ήδη, η καταγραφή αναδεικνύει σημαντικά ζητήματα και οδηγεί σε κάποια πρώτα συμπεράσματα για το πλαίσιο που θα επιτρέψει την ανάπτυξη των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων. Άμεσης προτεραιότητας ζήτημα είναι η ανάγκη άρσης των δυσκολιών πρόσβασης στη χρηματοδότηση. Από την άλλη, η τεχνολογία αναδεικνύεται σε σημαντικό εργαλείο ανάκαμψης αυξάνοντας την παραγόμενη προστιθέμενη αξία. Οι κλάδοι της βιομηχανίας και της μεταποίησης παράγουν την υψηλότερη προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση, συνεπώς επιβάλλεται να αυξηθούν οι οργανωμένες μικρομεσαίες επιχειρήσεις στη μεταποίηση. Επιπλέον, η επιχειρηματική μεγέθυνση βελτιώνει την ανταγωνιστικότητα, αυξάνει τις εξαγωγές, δημιουργεί θέσεις εργασίας και συμβάλει την ανάκαμψη. Τέλος, το υφιστάμενο επιχειρηματικό περιβάλλον εξακολουθεί να δημιουργεί σημαντικά προβλήματα.

Στον ΣΕΒ πιστεύουμε πως η μεγέθυνση της οικονομίας και των επιχειρήσεων προϋποθέτει εταιρική διακυβέρνηση, χρηματοδότηση, δεξιότητες, καινοτομία, τεχνολογικό περιεχόμενο προϊόντων και υπηρεσιών και επιχειρηματικές συνεργασίες. Φυσικά, απαιτείται και αναπτυξιακό σχέδιο. Θα ακολουθήσουν αρκετές παρεμβάσεις από πλευράς μας, με στόχο να αναδείξουμε τον πολύ σημαντικό ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν οι ΜμΕ και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν, για την επιστροφή της ελληνικής οικονομίας σε ένα νέο ενάρετο κύκλο δυναμικής και βιώσιμης ανάπτυξης.

Θεόδωρος Φέσσας
Προέδρος ΣΕΒ

Οι Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις αποτελούν παραδοσιακά τη ραχοκοκαλιά της ελληνικής οικονομίας. Ήταν, συνεπώς, επόμενο το ότι επλήγησαν από την οικονομική κρίση βαρύτερα από την υπόλοιπη οικονομία, χάνοντας πάνω από 600.000 θέσεις εργασίας, ή το 25% όσων απασχολούσαν το 2008.

Σήμερα, όλοι αναγνωρίζουμε ότι προϋπόθεση της επιστροφής στη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η στροφή της οικονομίας σε ένα νέο πρότυπο ανάπτυξης που θα βασίζεται στην εξωστρέφεια, την καινοτομία και την αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της χώρας. Για τις Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (ΜμΕ), αυτό αποτελεί ιδιαίτερα μεγάλη πρόκληση, καθώς, παραδοσιακά, ήταν στραμμένες περισσότερο στην εγχώρια κατανάλωση και λιγότερο σε διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα και υπηρεσίες. Ωστόσο, από τη φύση τους, οι ΜμΕ είναι πιο ευέλικτες, προσαρμοστικές και ανθεκτικές, καθώς βασίζονται στο πάθος, τη δημιουργικότητα, την επιμονή και τη σκληρή δουλειά του επιχειρηματία.

Για όλους εμάς στην ΕΥ, η προσπάθεια στήριξης των ΜμΕ αποτελεί δέσμευση. Δουλεύουμε καθημερινά με ένα μεγάλο αριθμό ΜμΕ και γνωρίζουμε καλά τη μάχη που δίνουν οι ιδιοκτήτες και τα στελέχη τους για τον εκσυγχρονισμό και τον αναπροσανατολισμό τους. Για να στεφθεί, όμως, με επιτυχία αυτή η μάχη, πρέπει να αντιμετωπισθούν τόσο ενδογενείς αδυναμίες των ελληνικών ΜμΕ, που αφορούν σε θέματα εσωτερικής διαχείρισης, επιχειρησιακού σχεδιασμού, εταιρικής διακυβέρνησης και (υπερ)δανεισμού, όσο και προκλήσεις που αφορούν στο ευρύτερο πλαίσιο λειτουργίας της οικονομίας. Οι μεγαλύτερες εξ αυτών είναι η γραφειοκρατία, η υψηλή φορολογία, η πολιτική αβεβαιότητα, η ανεπαρκής πρόσβαση στη χρηματοδότηση και η επιτακτική ανάγκη για την εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Ειδικότερα, όσον αφορά το ζήτημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, η κύρια πρόκληση αφορά στην αναγνώριση και υποστήριξη, από το χρηματοπιστωτικό σύστημα, των ΜμΕ που παρά τον υπέρμετρο δανεισμό τους, έχουν προοπτικές επιβίωσης και ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερης σημασίας είναι το ζήτημα της μεγέθυνσης των ελληνικών ΜμΕ, μέσω συνεργασιών, συγχωνεύσεων και συμπράξεων. Η κλιμάκωση που θα επιτευχθεί μέσω αυτών των συμπράξεων, θα υποβοηθήσει την απορρόφηση των επιμέρους προβλημάτων και θα επιτρέψει την πραγματοποίηση οικονομικών κλίμακος δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για να μπορέσουν οι ελληνικές ΜμΕ να ανταγωνιστούν στο διεθνές περιβάλλον.

Η μελέτη αυτή επιχειρεί να φωτίσει τις προκλήσεις και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι ΜμΕ σήμερα. Ελπίζουμε τα ευρήματα της μελέτης να αποτελέσουν αφορμή για έναν ευρύτερο διάλογο γύρω από τα θέματα των ΜμΕ και να οδηγήσουν στην ανάληψη των απαραίτητων πρωτοβουλιών από την πλευρά της Πολιτείας, για να μπορέσουν οι δυναμικές αυτές επιχειρήσεις να αναλάβουν το μερίδιο της αναπτυξιακής προσπάθειας που τους αναλογεί.

Τάσος Ιωσηφίδης
Εταίρος, Επικεφαλής Τμήματος Χρηματοοικονομικών Συμβούλων της ΕΥ Ελλάδος

Εισαγωγή

Οι Μικρές και Μεσαίες Επιχειρήσεις (ΜμΕ) αποτελούν σημαντικό πυλώνα της επιχειρηματικότητας και της οικονομίας τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε εθνικό επίπεδο, με ποσοστά που κυμαίνονται μεταξύ 99,8% και 99,9%. Καλύπτουν όλο το φάσμα των παραγωγικών δραστηριοτήτων και κλάδων, έχουν ιδιαίτερες δυνατότητες, αλλά και ιδιαίτερες ανησυχίες.

Η μετάβαση προς ένα αναπτυξιακό πρότυπο με περισσότερη και καλύτερη επιχειρηματικότητα όλων των μεγεθών, περισσότερες δουλειές, εμπορεύσιμα προϊόντα και εξαγωγές περνάει μέσα από την εκπροσώπηση όλων αυτών των επιχειρήσεων στον αναπτυξιακό διάλογο, την ανάδειξη των ζητημάτων που τους απασχολούν και την εκπόνηση πρωτοβουλιών για την ουσιαστική στήριξή τους.

Αφετηρία για κάθε εμπεριστατωμένη προσέγγιση στη βάση αναγκών και προτεραιοτήτων των ίδιων των επιχειρήσεων είναι μια τεκμηριωμένη καταγραφή του αριθμού, των κλάδων, της σημασίας των ΜμΕ για την οικονομία, των δυνατοτήτων τους σε όρους εξαγωγών, απασχόλησης, καινοτομίας, κλπ. και των απαραίτητων προϋποθέσεων για την εκπλήρωσή τους, ιδιαίτερα στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον της κρίσης. Κεντρικός στόχος της άσκησης ήταν να αποδοθεί όσο το δυνατόν αναλυτικότερα ο χώρος των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και η εξέλιξή του από την αρχή της κρίσης.

Η περίοδος υπό εξέταση επέφερε σημαντικές αλλαγές στον επιχειρηματικό χάρτη της χώρας και κρίθηκε αναγκαίος ο εντοπισμός των δυναμικών που διαμορφώνονται για τα επόμενα χρόνια, καθώς και η σκιαγράφηση των εμποδίων και ο προσδιορισμός των πεδίων με σημαντικές αναπτυξιακές προοπτικές. Αναζητήθηκαν στοιχεία που βρίσκονται στη δημόσια σφαίρα και αναδείχθηκε, και πάλι, η ανάγκη σοβαρής βελτίωσης της ταχύτητας ανάλυσης και ενσωμάτωσης των στατιστικών δεδομένων στην Ελλάδα.

Η Ελλάδα έχει από τις υψηλότερες πυκνότητες ΜμΕ σε σχέση με τον πληθυσμό

Η ελληνική αγορά παραμένει σημαντικά κατακερματισμένη και παρουσιάζει μικρής κλίμακας επιχειρήσεις, διασπορά πρωτοβουλιών και πάρα πολλές πολύ μικρές επιχειρήσεις (περίπου το 96,9%). Το 3,1% είναι επιχειρήσεις τω

10-249 εργαζομένων, ένας αριθμός που υπολείπεται σημαντικά του ευρωπαϊκού μέσου όρου που είναι περίπου στο 7%. Όμως, το μέγεθος μιας επιχείρησης επηρεάζει θετικά τη δυνατότητα προσαρμογής σε νέα δεδομένα, την αύξηση της παραγόμενης προστιθέμενης αξίας, την παραγωγικότητα και τις εξαγωγές.

Οι ΜμΕ παράγουν προστιθέμενη αξία και σημαντική συνεισφορά στο ΑΕΠ (περίπου 19,3% του ΑΕΠ σε όρους 2014, εκ του οποίου 9,3% αντιστοιχεί στις πολύ μικρές, 5,2% στις μικρές και 4,8% στις μεσαίες).

Οι ΜμΕ συμβάλλουν σημαντικά στην παραγωγή προστιθέμενης αξίας, η οποία, αν και συρρικνούμενη μέχρι το 2014, παραμένει σημαντική για την ελληνική οικονομία. Η διαφορά της Ελλάδας από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο είναι πως, στην Ευρώπη, η αρνητική τροχιά, που ήταν αποτέλεσμα της κρίσης, έχει ήδη αντιστραφεί. Ανά επιχείρηση, η μεταποίηση και η βιομηχανία παράγουν την υψηλότερη προστιθέμενη αξία, κάτι που συνάδει πλήρως και με την κλαδική κατηγοριοποίηση των ΜμΕ, όπου οι πολύ μικρές επιχειρήσεις εμφανίζονται κυρίως στις υπηρεσίες, ενώ οι σχετικά μεγαλύτερου μεγέθους, μεσαίες επιχειρήσεις, κυρίως στη μεταποίηση και τη βιομηχανία.

Η συμβολή των ΜμΕ στην ελληνική οικονομία επιτυγχάνεται παρά τη συγκριτικά χαμηλή παραγωγικότητα των ελληνικών ΜμΕ. Η Ελλάδα βρίσκεται περίπου στο μισό του ευρωπαϊκού μέσου όρου σε παραγωγικότητα.

Οι ΜμΕ είναι πυλώνας της απασχόλησης

Με την υψηλότερη πυκνότητα ΜμΕ επί του πληθυσμού, δεν προκαλεί απορία και η συμβολή των ΜμΕ στη συνολική απασχόληση με 87% του εργατικού δυναμικού στις επιχειρήσεις. Το 68% του εργατικού δυναμικού των ΜμΕ απασχολείται στις πολύ μικρές επιχειρήσεις των 0-9 ατόμων, το 19% στις μικρές επιχειρήσεις 10-49 ατόμων και το υπόλοιπο 13% στις μεσαίες επιχειρήσεις 50-249 ατόμων. Η κρίση επέφερε σημαντική μείωση στην απασχόληση σε όλες τις ΜμΕ, αλλά η διάρθρωση της απασχόλησης σε αυτές παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη. Στη διάρκεια της κρίσης, είχαμε μείωση του αριθμού των ΜμΕ που κυμαίνεται μεταξύ του 21% για τις πολύ μικρές και 33% για τις μεσαίες, με αποτέλεσμα η απασχόληση σε αυτές να πέσει κατά 25% από τα 2,4 εκατ. περίπου το

2008, στα 1,8 εκατ. το 2014. Η κρίση κατέστησε τις ΜμΕ από πηγή απασχόλησης, σε πηγή ανεργίας.

Το επιχειρηματικό μέγεθος, αλλά και το είδος παραγωγικής δραστηριότητας αποτελούν σημαντικό παράγοντα επιτυχίας και μέσα στην κρίση

Σε μια προσπάθεια καταγραφής των συνεπειών του παραγωγικού κατακερματισμού και κατανόησης των διαφορών που προκύπτουν από το επιχειρηματικό μέγεθος, συγκρίθηκαν οι επιδόσεις των επιχειρήσεων σε σχέση με το μέγεθός τους. Η κρίση επηρέασε τις επιχειρήσεις όλων των μεγεθών, κλάδων και δραστηριοτήτων. Από τη σύγκριση, ωστόσο, προέκυψε άμεση σχέση επιχειρηματικού μεγέθους και δυνατότητας ανταπόκρισης στις πιέσεις του ανταγωνισμού και της κρίσης.

Συνολικά, η Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά σε παραγωγικότητα σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε. Ωστόσο, η παραγωγικότητα επηρεάζεται από τον πολύ μεγάλο αριθμό πολύ μικρών επιχειρήσεων, όπου η παραγωγικότητα είναι λίγο πάνω από το 30% σε σχέση με τις μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεις. Αυτή η σχέση μεγέθους επιχείρησης και παραγωγικότητας αφορά στη συντριπτική πλειονότητα των κλάδων.

Η παραγόμενη προστιθέμενη αξία είναι, επίσης, συνδεδεμένη με το μέγεθος των επιχειρήσεων, όπου η σχέση μεσαίων προς μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις είναι 7 προς 1 και 140 προς 1, αντίστοιχα. Ως προς τους κλάδους, η βιομηχανία και η μεταποίηση παράγουν προστιθέμενη αξία έως και 4 φορές υψηλότερη από αυτή που παράγεται στις υπηρεσίες.

Στις εξαγωγές, κατά την περίοδο της κρίσης, βλέπουμε μια βελτίωση της εξωστρέφειας, ιδιαίτερα για τις μεσαίες επιχειρήσεις. Την περίοδο 2010-2014, η αύξηση αγγίζει το 40% (από τα €4 δις στα €5.6 δις), ενώ περιορίζεται σταδιακά και το έλλειμα στο εμπορικό ισοζύγιο. Η ενίσχυση της εξωστρέφειας προήλθε τόσο από παραδοσιακές, όσο και από νέες αγορές εκτός Ε.Ε.

Το μέγεθος ενισχύει και την προσαρμοστικότητα. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να συμπίεσουν σημαντικά την κερδοφορία τους σε σχέση με τις μεγαλύτερες, όπου, ειδικά οι μεσαίες επιχειρήσεις,

εμφανίζουν μεγαλύτερη και αυξανόμενη κερδοφορία έως και 35%, ενώ για τις μικρές η πτώση αγγίζει το 50% μόνο την περίοδο 2012-2014.

Το τεχνολογικό περιεχόμενο ενισχύει την ανάκαμψη

Σημαντική παράμετρος ως προς τη δυνατότητα ανάκαμψης εμφανίζεται το τεχνολογικό περιεχόμενο των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών. Έτσι, από την κρίση παρατηρήθηκε, για παράδειγμα, 40% μείωσή του αριθμού των ΜμΕ μέσης-υψηλής τεχνολογίας, που είναι δυσανάλογη. Ωστόσο, οι κλάδοι που χαρακτηρίζονται από υψηλή ένταση στην τεχνολογία κατάφεραν από το 2010 και έπειτα να αυξήσουν την παραγόμενη προστιθέμενη αξία. Αντίστοιχα, οι κλάδοι υψηλής τεχνολογίας είναι και οι πρώτοι που ανακάμπτουν σε όρους απασχόλησης.

Ο συνδυασμός αύξησης των εξαγωγών χωρίς ανάπτυξη της καινοτομίας δείχνει πολύ μεγάλες κρυμμένες δυνατότητες της ελληνικής παραγωγής. Η καινοτομία, ως παράγοντας ανάπτυξης διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων, μείωσης του κόστους παραγωγής και βελτίωσης του ελληνικού brand, είναι μία σημαντική κρυφή και ανεκμετάλλευτη πηγή ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος που, συν τοις άλλοις, θα αποτελέσει και ανάχωμα στη φυγή εγκεφάλων. Με το 12,4% των επιχειρήσεων να έχει αναπτύξει συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις, έναντι 2,3% και 4,8% στη Βουλγαρία και την Ιταλία αντίστοιχα, οι ελληνικές ΜμΕ που καινοτομούν φαίνεται να επενδύουν στις συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις.

Αυτές οι δυνατότητες φαίνονται από το γεγονός πως, παρά τη χαμηλή διείσδυση της καινοτομίας σε αντίθεση με τη συνολική εικόνα της Ελλάδας στην καινοτομία, τα στοιχεία για τις ΜμΕ δείχνουν μια αρκετά ικανοποιητική θέση έναντι των υπόλοιπων χωρών υπό ανάλυση. Το ποσοστό αυτό δείχνει ότι οι ελληνικές ΜμΕ επιχειρούν να καινοτομήσουν μεν στηριζόμενες στις δικές τους ικανότητες, αλλά ένα σημαντικό κομμάτι εξακολουθεί να αντλεί από καινοτομίες άλλων.

Το περιβάλλον όπου λειτουργούν οι επιχειρήσεις στην Ελλάδα παραμένει προβληματικό

Κορυφαίο ζήτημα είναι η δυσκολία πρόσβασης στη χρηματοδότηση, η οποία, εκτός της τραπεζικής διάστασης, του υπερδανεισμού και της πολιτικής αστάθειας, οφείλεται και σε προβλήματα νομοθετικού πλαισίου. Περίπου 24% του συνόλου των ελληνικών ΜμΕ που συμμετείχαν σε έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ανέδειξε το μη διαθέσιμο δανεισμό ως το βασικό πρόβλημα σχετικά με την πρόσβαση σε χρηματοδότηση. Ακολουθούν η δυσκολία διεύρυνσης της πελατειακής τους βάσης (11%), η ύπαρξη ανταγωνισμού (10%), αλλά και το ρυθμιστικό πλαίσιο (9%). Η ανάπτυξη των ΜμΕ θα πρέπει να βασιστεί στην επιχειρηματική βούληση και την προώθηση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων.

Η τεχνολογία είναι σημαντικός παράγοντας ανταγωνιστικότητας και η Ελλάδα εξακολουθεί να βρίσκεται αρκετά χαμηλά στους σχετικούς δείκτες. Στην καινοτομία, αν και η Ελλάδα από το 2014 αποκλίνει από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, οι ΜμΕ επιδεικνύουν σημαντική δραστηριότητα, παρά το γεγονός ότι, σε μεγάλο βαθμό, ακόμα στηρίζονται στην εισαγωγή, παρά στην παραγωγή καινοτομιών. Ωστόσο, οι κλάδοι υψηλής τεχνολογικής έντασης δείχνουν να ανακάμπτουν και να ανακτούν το μεγαλύτερο ποσοστό των απωλειών τους.

Παρά τις βελτιώσεις των τελευταίων ετών, η πολιτική αστάθεια, η υψηλή φορολογία και η γραφειοκρατία, οι δυσκολίες χρηματοδότησης εξακολουθούν να αποτελούν τροχοπέδη στην ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων. Το ίδιο ισχύει και όσον αφορά στην ευκολία του επιχειρείν, με την Ελλάδα να βρίσκεται στην 61^η θέση. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι μια μικρή και μεσαία επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, η οποία αδυνατεί να αναλάβει το αναπτυξιακό μερίδιο που της αναλογεί και να δημιουργήσει τις ευκαιρίες που θα συμβάλουν όσο τίποτε άλλο στην οικονομική ανάκαμψη και την αύξηση της απασχόλησης. Ζητούμενο είναι η εκπόνηση πολιτικών και η ανάληψη πρωτοβουλιών που θα στηρίξουν τη μεγέθυνση των ελληνικών ΜμΕ όλων των μεγεθών με βάση την οργάνωση, την εταιρική διακυβέρνηση, την ενσωμάτωση τεχνολογίας, την προώθηση εξαγωγών και τη δημιουργία θέσεων εργασίας.

Το προφίλ των ΜμΕ που αντέχουν στην κρίση

► Καλή οργάνωση, διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα

Το μέγεθος ενισχύει τις αντοχές και παρέχει σταθερότητα. Η προστιθέμενη αξία των μεσαίων επιχειρήσεων είναι (ανά επιχείρηση) στο €3,67 εκατ., έναντι €0,52 εκατ. των μικρών και €0,02 εκατ. των πολύ μικρών επιχειρήσεων. Η θετική σχέση μεγέθους, επιχείρησης και παραγωγικότητας δείχνει να επιβεβαιώνεται στην πλειονότητα των κλάδων. Οι αποδοτικές διαδικασίες παραγωγής διευκολύνονται από τη μεγέθυνση. Η φαινόμενη παραγωγικότητα (προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο) στις μεσαίες επιχειρήσεις είναι της τάξης των €39.000, έναντι €28.000 για τις μικρές επιχειρήσεις και των €14.000 για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

► Εστίαση σε παραγωγικές δραστηριότητες

Οι μεταποιητικές και βιομηχανικές ΜμΕ έχουν περίπου €200.000 προστιθέμενη αξία κατά μέσο όρο, με χαμηλότερη επίδοση στις υπηρεσίες, της τάξης των €50.000.

► Διευρυνόμενο και καλό πελατολόγιο, που μπορεί να υποστηρίξει κερδοφόρους ορίζοντες

Οι μεσαίες επιχειρήσεις βελτίωσαν την κερδοφορία τους μέσα στην κρίση (€0,15 έναντι €0,11 ανά €1 πωλήσεων, ενώ οι μικρές €0,11 έναντι €0,2 ανά €1 πωλήσεων από το 2012 στο 2014).

► Εξωστρεφείς προσανατολισμός:

Ο εξαγωγικός εμπορικός σχεδιασμός συμβάλλει στην επιβίωση και ανάκαμψη. Οι μεσαίες επιχειρήσεις ηγούνται των εξαγωγών, ενώ οι πολύ μικρές επιχειρήσεις που εστιάζουν στην εγχώρια αγορά έχουν περιορισμένη συνεισφορά. Η εξωστρέφεια των μεσαίων επιχειρήσεων έχει βελτιωθεί αισθητά,

από τα €4 δις το 2010, σε €5,6 δις το 2014, με το έλλειμα στο εμπορικό ισοζύγιο των ΜμΕ να περιορίζεται σταδιακά.

► Διαρκής βελτίωση και καινοτομία

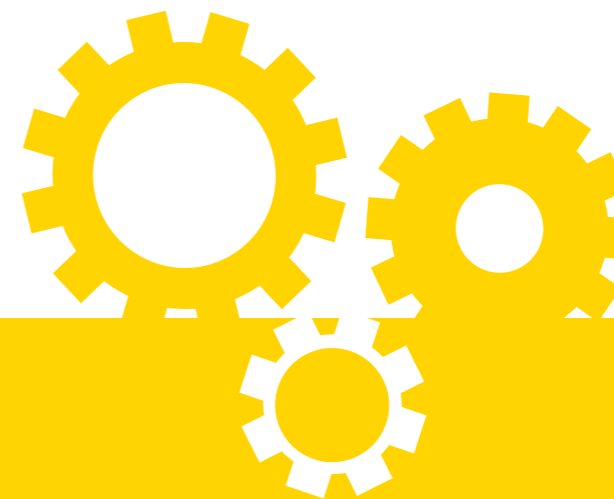
Οι ΜμΕ που παράγουν ή εισάγουν καινοτομίες και συνεργάζονται με άλλες επιχειρήσεις παρουσιάζουν καλύτερα αποτελέσματα τόσο στο εσωτερικό τους, όσο και σε συνεργασίες.

► Διατηρούν και δημιουργούν δουλειές

Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις απασχολούν συνολικά το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων. Σύμφωνα με στοιχεία του 2014, το 68% του εργατικού δυναμικού των ΜμΕ απασχολείται στις πολύ μικρές επιχειρήσεις των 0-9 ατόμων, το 19% στις μικρές επιχειρήσεις 10-49 ατόμων και το υπόλοιπο 13% στις μεσαίες επιχειρήσεις 50-249 ατόμων. Όμως, η κατανομή της απασχόλησης είναι αντιστρόφως ανάλογη με την παραγωγικότητα. Οι μεσαίες επιχειρήσεις έχουν 2,7 φορές μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία ανά εργαζόμενο. Οι δραστηριότητες μέσης τεχνολογικής έντασης επιδεικνύουν λιγότερες απώλειες. Νέες θέσεις εργασίας, δημιουργούν ταχύτερα οι κλάδοι υψηλής τεχνολογίας (από το 2013 και μετά, περίπου κατά 30%), αν και υπέστησαν μεγάλη μείωση τα πρώτα χρόνια της κρίσης.

► Διακυβέρνηση

Καταφέρνουν και διαχωρίζουν τη μετοχική από τη διοικητική πυραμίδα και έχουν σύγχρονες διαδικασίες και συστήματα απόδοσης και ποιότητας. Στην πραγματικότητα, μόνο το 30% των οικογενειακών επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο επιζεί μετά τη δεύτερη γενιά, το 13% μετά την τρίτη και μόνο το 3% μετά από αυτήν.

Μεθοδολογικό πλαίσιο

Για την αποτύπωση και την ανάλυση της συμβολής των ΜμΕ στην ελληνική οικονομία, η μελέτη αντλεί από διαθέσιμα πρωτογενή δεδομένα της Eurostat (Στατιστικές Διάρθρωσης Επιχειρήσεων), αλλά και από διαθέσιμες μελέτες, εστιάζοντας σε συγκριμένους μακροοικονομικούς και κλαδικούς δείκτες.

Τα λεπτομερή πρωτογενή δεδομένα αφορούν την εμπορική μη χρηματοοικονομική οικονομία (non-financial business economy). Επικεντρώνονται, δηλαδή, στις ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στη βιομηχανία και τη μεταποίηση, στις κατασκευές και στις εμπορικές υπηρεσίες. Δε συμπεριλαμβάνουν το χρηματοοικονομικό τομέα, όπως, επίσης, δε συμπεριλαμβάνουν τη γεωργία, τη δασοκομία και την αλιεία. Τέλος, δε συμπεριλαμβάνουν δραστηριότητες της δημόσιας διοίκησης, καθώς και υπηρεσίες, όπως η υγεία και η εκπαίδευση.

Τα στοιχεία οργανώθηκαν και αναταξινομήθηκαν σε βασικές οικονομικές δραστηριότητες για το σύνολο των ΜμΕ, αλλά και ανά επιχείρηση και μέγεθος επιχείρησης.

Κεντρικός σκοπός της άσκησης ήταν να αποδώσει στη μεγαλύτερη δυνατή λεπτομέρεια τις εξελίξεις στις ΜμΕ από την αρχή της κρίσης στη χώρα μας και να αναδείξει τις κύριες αλλαγές που επήλθαν τα τελευταία χρόνια, εντοπίζοντας δυναμικές που, ενδεχομένως, να διαμορφώσουν το τοπίο των ΜμΕ στα επόμενα χρόνια. Επίσης, στόχευε στη σκιαγράφηση των εμποδίων, αλλά και στον προσδιορισμό των περιοχών που θα μπορούσε να υπάρξει υψηλή προοπτική ανάπτυξης.

Στο πλαίσιο αυτό, αναλύθηκε η διείσδυση των ΜμΕ στην ελληνική οικονομία από πλευράς πλήθους επιχειρήσεων, η συμβολή τους στην απασχόληση, καθώς και η προστιθέμενη αξία που παράγουν, με την τελευταία, κατ' ουσία, να αποτυπώνει και τη συνεισφορά τους στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ).

Επιπλέον, διερευνήθηκε η παραγωγικότητα και η κερδοφορία ανά κλάδο και μέγεθος επιχείρησης. Για την αποτύπωση της

εξωστρέφειας των ΜμΕ αναλύθηκαν επιπλέον στοιχεία από τη βάση δεδομένων Comext της Eurostat, που αφορούν στην πορεία των εισαγωγών και των εξαγωγών των ΜμΕ τόσο προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο και στον υπόλοιπο κόσμο.

Τα βασικά στοιχεία για την Ελλάδα διερευνήθηκαν και, σε σύγκριση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Βουλγαρία και το σύνολο των χωρών της Ε.Ε. 28.

Η επιλογή των χωρών έγινε με γνώμονα τη συγκρισιμότητα, εστιάζοντας σε χώρες οι οποίες γνώρισαν βαθιά ύφεση από το 2008 και ύστερα, με κάποιες εξ αυτών να εμπλέκονται, όπως και η Ελλάδα, σε ευρωπαϊκά προγράμματα στήριξης, αλλά, παρόλα αυτά, ανέκαμψαν ή βρέθηκαν πολύ πιο γρήγορα σε στάδιο ανάκαμψης.

Για την ανάδειξη περαιτέρω στοιχείων που ενδεχομένως διαμορφώνουν το τοπίο των ΜμΕ, η μελέτη εξέτασε και μια σειρά από άλλες θεματικές, όπως η ευκολία του επιχειρείν, αντλώντας δεδομένα από την Παγκόσμια Τράπεζα (Doing Business Report), καθώς και τη σχέση των ΜμΕ με την καινοτομία, αντλώντας στοιχεία από τον Ευρωπαϊκό Πίνακα Αποτελεσμάτων για την Καινοτομία (European Innovation Scoreboard - EIS).

Τέλος, η μελέτη συμβάλλει σημαντικά στη διερεύνηση δύο από τα πλέον δυσεπίλυτα θέματα που αγγίζουν τις ΜμΕ στην Ελλάδα, και πιο συγκριμένα, τα θέματα της χρηματοδότησης των επιχειρήσεων και τις θέσεις των ΜμΕ στο ζήτημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

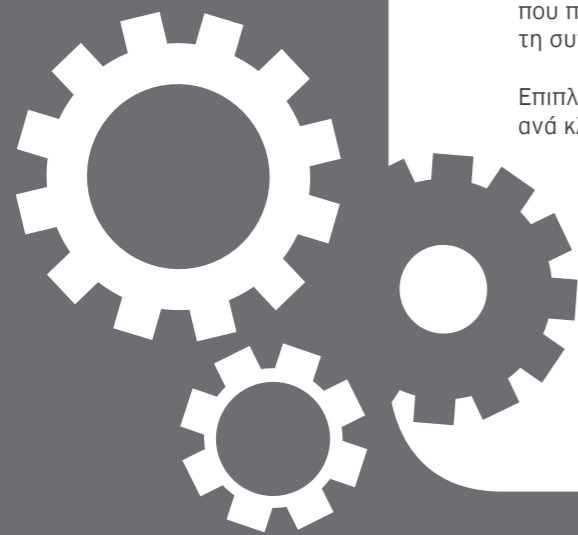
Τι εννοούμε με τον όρο Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις;

Η παρούσα μελέτη ακολουθεί τον κοινό ορισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τις πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (ΜμΕ). Συγκριμένα:

- ▶ Πολύ μικρή επιχείρηση χαρακτηρίζεται η επιχείρηση με προσωπικό έως και 9 εργαζομένων, κύκλο εργασιών έως και €2 εκατ. ή ισολογισμό έως και €2 εκατ.
- ▶ Μικρή επιχείρηση χαρακτηρίζεται η επιχείρηση με προσωπικό έως και 49 εργαζομένων, κύκλο εργασιών έως και €10 εκατ. ή ισολογισμό έως και €10 εκατ.
- ▶ Μεσαία επιχείρηση χαρακτηρίζεται η επιχείρηση με προσωπικό έως και 249 εργαζομένων, κύκλο εργασιών έως και €50 εκατ. ή ισολογισμό έως και €43 εκατ.

Αναγνωρίζεται ότι η κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων συμπεριλαμβάνει και ατομικές επιχειρήσεις, οι οποίες για τη Ελλάδα αποτελούν σημαντική μερίδα της συγκεκριμένης κατηγορίας. Δυστυχώς, όμως, τα δεδομένα σε αυτό το βαθμό λεπτομέρειας (π.χ. επιχειρήσεις 0-4 εργαζομένων) χαρακτηρίζονται συνήθως από πολύ μεγάλα κενά στις Στατιστικές Διάρθρωσης Επιχειρήσεων της Eurostat, ιδίως για την Ελλάδα. Οι ελλείψεις αφορούν είτε σε ολόκληρες χρονικές περιόδους ή και σε ολόκληρους κλάδους. Δεδομένης αυτής της αδυναμίας και για να είναι επεξεργάσιμα και συγκρίσιμα τα στοιχεία, η ανάλυση σε αυτή τη φάση επικεντρώθηκε στο συνολικό επίπεδο των 0-9 εργαζομένων.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2006), "Ο νέος ορισμός των ΜΜΕ: Οδηγός χρήστη και υπόδειγμα δήλωσης", Εκδόσεις για τις Επιχειρήσεις και τη Βιομηχανία

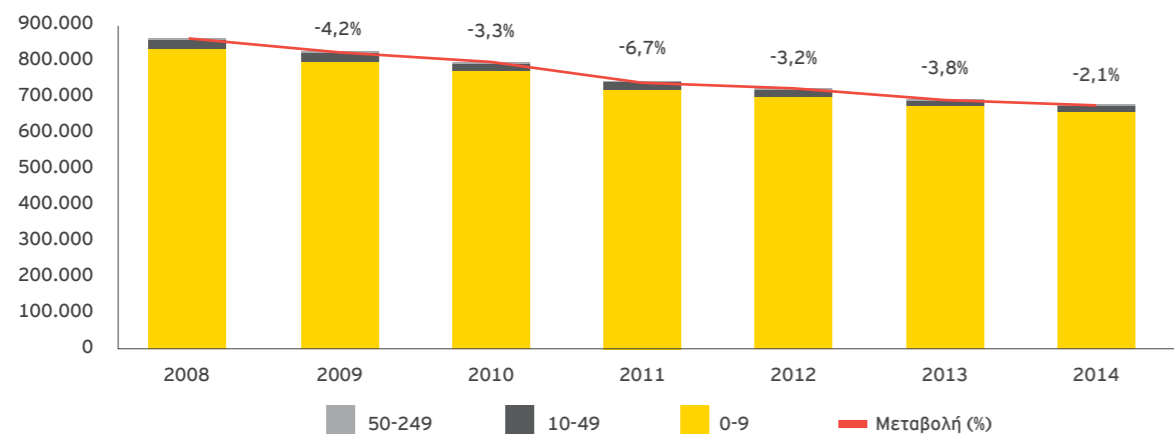
Η συμβολή των ΜμΕ στην ελληνική οικονομία

Οι πολύ μικρές, μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις αποτελούν σημαντικό πυλώνα της ελληνικής οικονομίας, ωστόσο η σημασία τους είναι συγκρίσιμη με της υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης...

Στην Ελλάδα, όπως και στην Ευρώπη, οι ΜμΕ αποτελούν τη συντριπτική πλειοψηφία επί του συνόλου των επιχειρήσεων (99.9% και 99.8% αντίστοιχα). Η εικόνα αυτή δεν παρουσίασε ιδιαίτερες διακυμάνσεις στα χρόνια της κρίσης, υπονοώντας ότι η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας, από πλευράς μεγέθους

επιχειρήσεων, παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη. Το 2014, οι ΜμΕ στην εμπορική μη χρηματοοικονομική οικονομία (non-financial business economy) στην Ελλάδα αριθμούσαν περίπου 676.700 στο σύνολο, φτάνοντας στο χαμηλότερο σημείο από το 2008.

Εξέλιξη αριθμού ΜμΕ και επιχειρήσεων

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

...η ελληνική αγορά εξακολουθεί να είναι σημαντικά κατακερματισμένη και να παρουσιάζει μικρή κλίμακα επιχειρήσεις, διασπορά πρωτοβουλιών και πολλές πολύ μικρές επιχειρήσεις (περίπου 96.9%).

Οι επιχειρήσεις των 10-249 εργαζόμενων στην Ελλάδα, όμως, αποτελούν περίπου το 3,1% των επιχειρήσεων, όταν, στην Ευρώπη, το ποσοστό αυτό είναι υπερδιπλάσιο (περίπου 7%).

Μεταβολή αριθμού ΜμΕ ανά μέγεθος (έτος βάσης 2008)

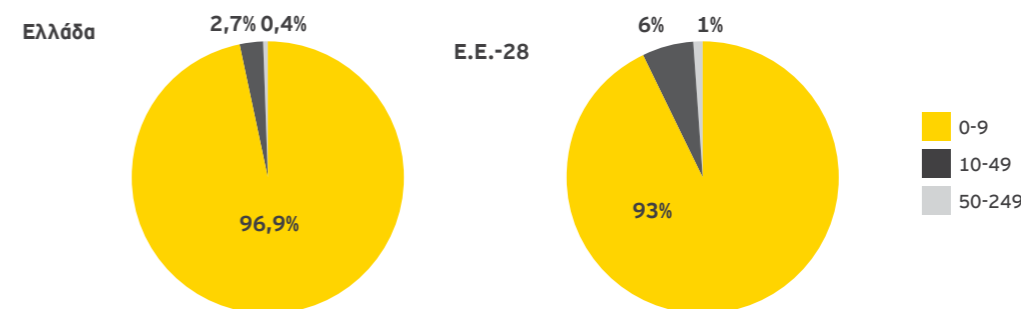
Μονάδα: % 2008=100%	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0-9	100%	95,6%	92,5%	86,5%	83,9%	80,8%	79,1%
10-49	100%	106,1%	99,3%	86,4%	81,5%	73,6%	73,1%
50-249	100%	88,6%	82,8%	86,8%	70%	66,9%	67,3%
Σύνολο ΜμΕ	100%	95,8%	92,7%	86,5%	83,8%	80,6%	78,9%

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

Κατακερματισμός της παραγωγικής διάρθρωσης της ελληνικής οικονομίας. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, στο 97% πάνω από το μέσο όρο της Ε.Ε. (93%).

Κατανομή ΜμΕ ανά μέγεθος (αριθ. απασχολούμενων), 2014

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

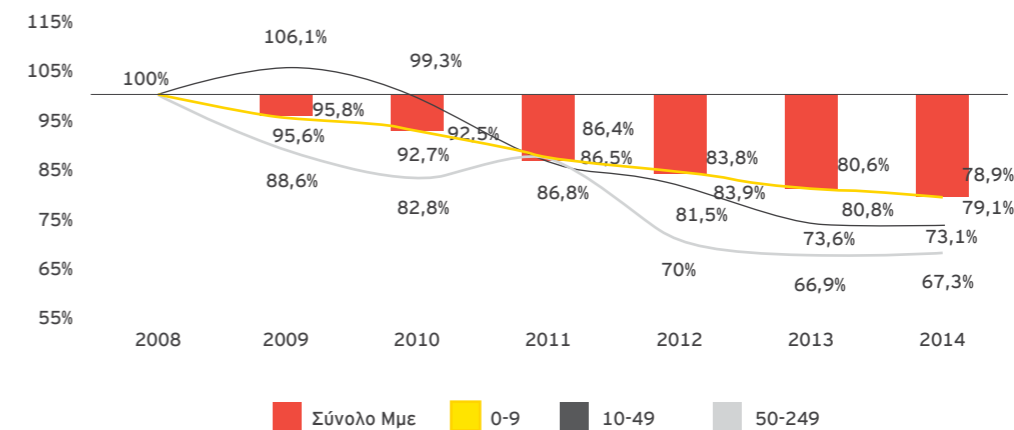
Όλες οι κατηγορίες ΜμΕ μειώθηκαν τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, με τις μεσαίες επιχειρήσεις να έχουν υποστεί το μεγαλύτερο πλήγμα από την κρίση...

Όσον αφορά στην εξέλιξη του αριθμού των ΜμΕ στην εμπορική μη χρηματοοικονομική οικονομία (non-financial business economy), από την αρχή της κρίσης, σωρευτικά ο αριθμός τους έχει μειωθεί κατά 21% περίπου. Η υποκατηγορία που εμφανίζει τη μεγαλύτερη πτώση είναι οι επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους, με τη σωρευτική πτώση να φτάνει στο 33%, ενώ η υποκατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων εμφάνισε πτώση της τάξης του 21%.

Φαίνεται, λοιπόν, πως η κρίση έχει πλήξει συγκριτικά περισσότερο τις επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους, οι οποίες, μάλιστα, όπως θα αναπτυχθεί και περαιτέρω στις επόμενες σελίδες, φαίνεται να παρουσιάζουν και τη μεγαλύτερη συνεισφορά από πλευράς ΜμΕ στην προστιθέμενη αξία της χώρας και τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα σε σύγκριση με μικρότερες επιχειρήσεις.

Η κρίση έπληξε συγκριτικά περισσότερο τις μεσαίες επιχειρήσεις, οι οποίες, όμως, έχουν μεγαλύτερη συνεισφορά στην οικονομία - με προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση στο €3,67 εκατ., έναντι €0,52 εκατ. των μικρών και €0,02 των πολύ μικρών επιχειρήσεων.

Εξέλιξη αριθμού ΜμΕ στο σύνολο της οικονομίας (Δείκτης: 2008=100)

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

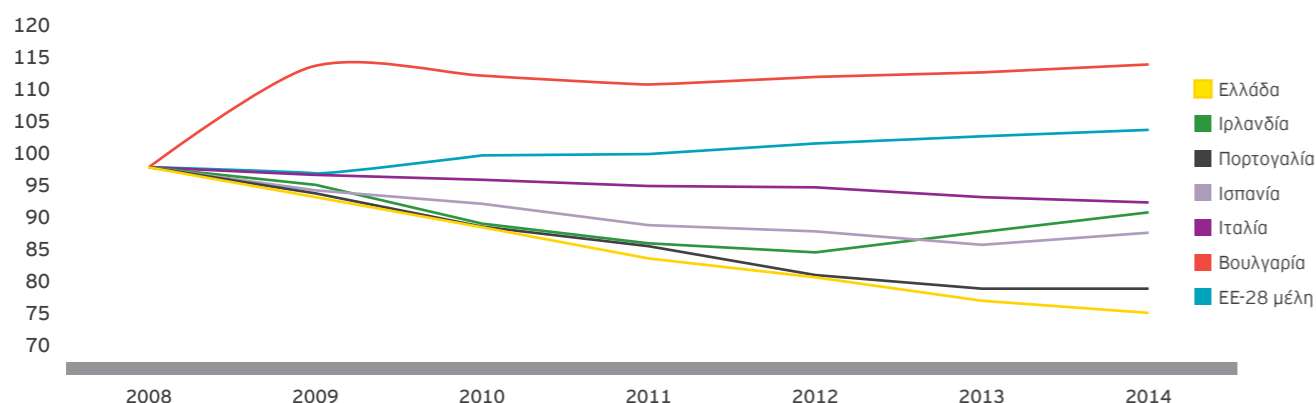
... συρρίκνωση παρουσίασαν και οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, καταφέροντας, όμως, να ανακάμψουν σε αντίθεση με την Ελλάδα.

Ενδεικτική είναι και η σύγκριση της εξέλιξης του αριθμού των ΜμΕ με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Στις περισσότερες χώρες υπό ανάλυση υπήρξε σημαντική συρρίκνωση του αριθμού των ΜμΕ μέχρι περίπου το 2011-2012. Στην πλειονότητά τους, όμως, ανέκαμψαν αισθητά, με εξαίρεση την Ελλάδα και την Πορτογαλία, όπου η συρρίκνωση συνεχίστηκε μέχρι και το 2014. Ιδιαίτερα θετικό είναι το παράδειγμα της Βουλγαρίας, που πέτυχε πολύ υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης στα πρώτα χρόνια της κρίσης και,

μετά από μια μικρή κάμψη το 2010, διατήρησε σταθερή αύξηση στον αριθμό των ΜμΕ μέχρι το 2014.

Για το σύνολο της Ε.Ε. φαίνεται πως η πορεία είναι αυξητική από το 2009. Αυτή προκύπτει από την αυξητική τάση που παρουσίασαν χώρες όπως η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Γαλλία και η Γερμανία, οι οποίες παρουσίασαν σωρευτική αύξηση μεταξύ 19% και 51% (EU Commission Annual Report on SMEs 2014/2015).

Εξέλιξη αριθμού ΜμΕ επιλεγμένων χωρών (Δείκτης: 2008=100)

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Βασικά χαρακτηριστικά των κλάδων καθορίζουν και την κατανομή των ΜμΕ σε αυτές - πολύ μικρές επιχειρήσεις εμφανίζονται, κυρίως, στις υπηρεσίες, ενώ σχετικά μεγαλύτερου μεγέθους συναντώνται στη μεταποίηση και τη βιομηχανία...

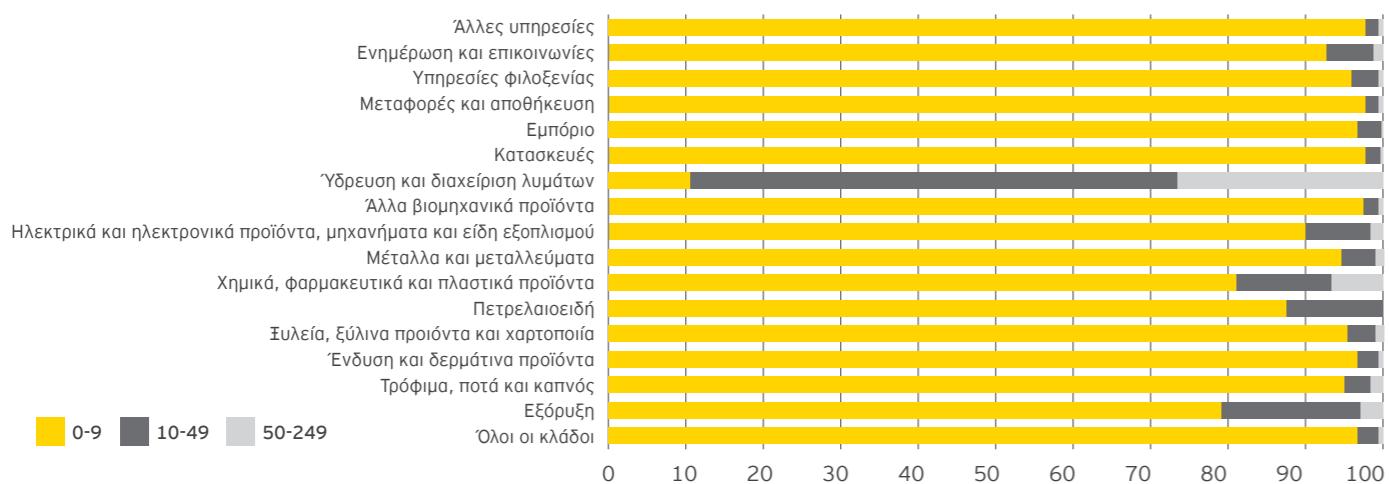
Ο μεγαλύτερος αριθμός πολύ μικρών επιχειρήσεων εμφανίζεται στους κλάδους των μεταφορών και αποθήκευσης, στις υπηρεσίες φιλοξενίας και στις κατασκευές, με τους αντίστοιχους αριθμούς να φτάνουν για το 2014 στις 238.000, 89.000 και 82.000, ενώ τα αντίστοιχα ποσοστά ως προς το σύνολο του εκάστοτε κλάδου εκτιμώνται σε 98%, 96%, και 98%, αντίστοιχα.

Σχετικά μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις συναντώνται στους κλάδους της ύδρευσης και διαχείρισης λυμάτων, χημικών,

φαρμακευτικών και πλαστικών προϊόντων και στην εξόρυξη, με τα ποσοστά των εταιριών που απασχολούν από 50 έως 249 άτομα να φτάνει το 27%, το 6,4% και το 2,8%, του συνόλου των ΜμΕ, αντίστοιχα.

Αυτό, πιθανώς, έχει να κάνει με τα χαρακτηριστικά της παραγωγικής διαδικασίας που δικαιολογούν επιχειρήσεις μεγαλύτερης κλίμακας, προκειμένου να καταστεί η λειτουργία τους αποδοτική.

Κλαδική κατανομή ΜμΕ ανά μέγεθος για το 2014 (%)

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

...με δεδομένη αυτή την κατανομή, αντίστοιχη ήταν και η πορεία τους τα τελευταία χρόνια - μεγαλύτερη συρρίκνωση σε μεταποίηση και βιομηχανία και σχετικά μικρότερη σε υπηρεσίες...

Αναλύοντας της μείωση των ΜμΕ την περίοδο 2008-2014 και σε κλαδικό επίπεδο, αναδεικνύονται οι επιμέρους δυναμικές και πιέσεις ανά οικονομική δραστηριότητα. Τη μεγαλύτερη πτώση εμφανίζουν οι κλάδοι της ξυλείας, ξύλινων προϊόντων και χαρτοποίησης, ένδυσης και δερμάτων προϊόντων και ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών προϊόντων, μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού, με τη σωρευτική πτώση για το διάστημα 2008-2014 να φτάνει το 51%, 49% και 40%, αντίστοιχα.

Ακολουθούν οι κλάδοι των μετάλλων και μεταλλευμάτων και των κατασκευών, σημειώνοντας συρρίκνωση του αριθμού των επιχειρήσεων κατά περίπου 39% ανά κλάδο.

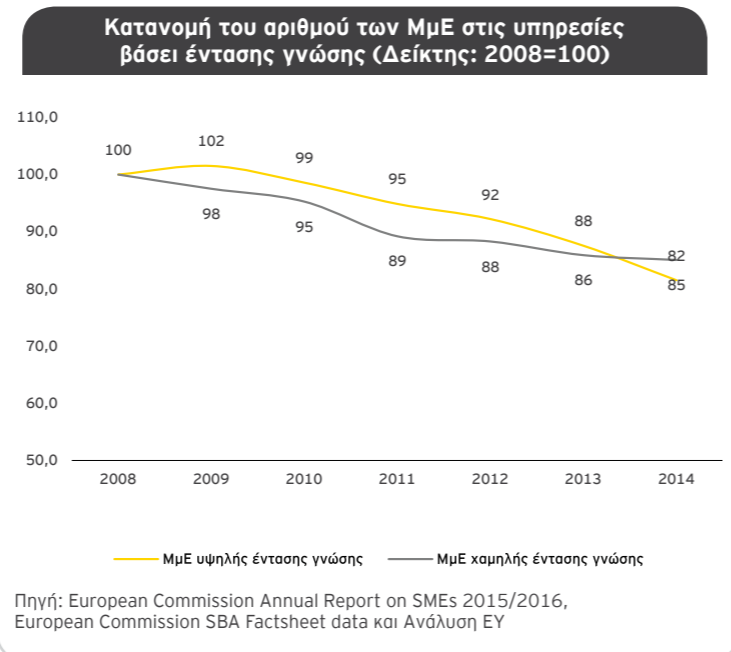
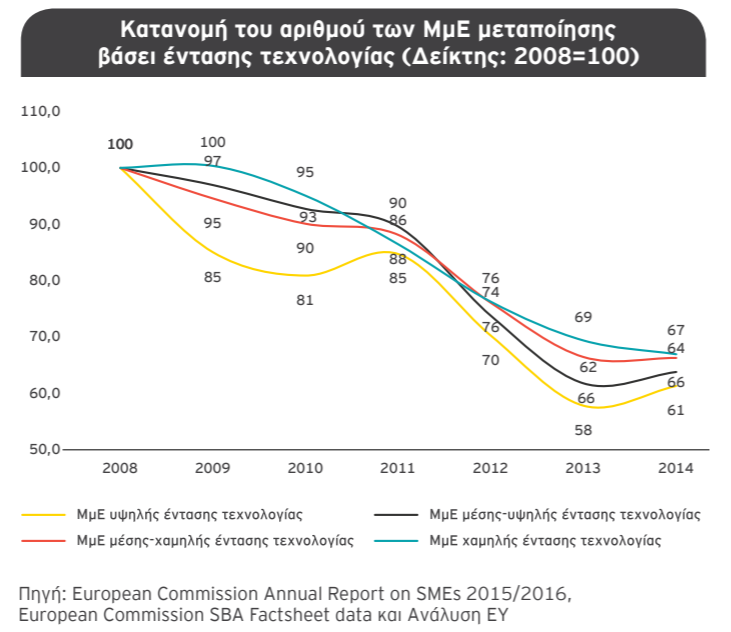
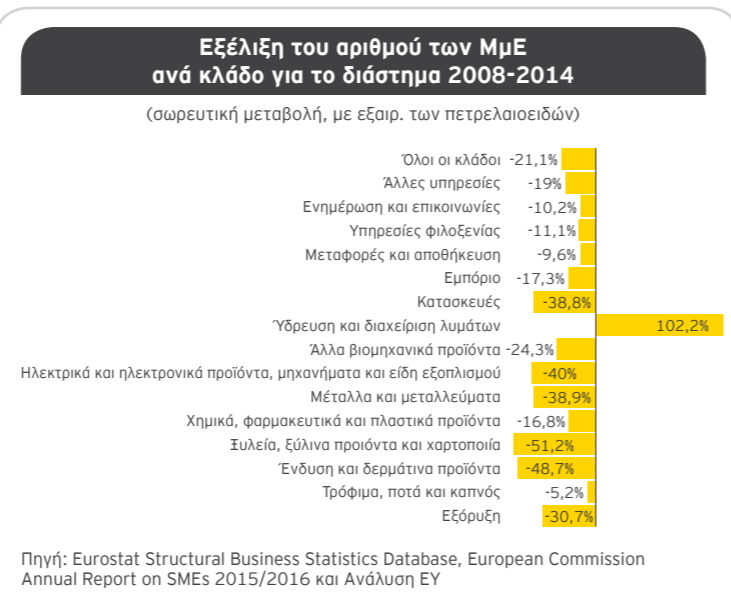
...δυσανάλογη μείωση σε σχέση με την ένταση των κλάδων στην τεχνολογία και τη γνώση, με 40% μείωσή του αριθμού των ΜμΕ μέσης-υψηλής τεχνολογίας μέσα στην κρίση.

Σε μια προσπάθεια να αποδοθεί μια επιπρόσθετη διάσταση στην ανάλυση της κατανομής των ΜμΕ στην Ελλάδα, ακολουθήθηκε μεθοδολογικά η μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εξέλιξη των ΜμΕ στην Ε.Ε. (European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016) και οργανώθηκαν οι κλάδοι βάσει της έντασής τους σε τεχνολογία και γνώση.

Οι βιομηχανικοί και μεταποιητικοί κλάδοι οργανώθηκαν βάσει της τεχνολογικής έντασης σε υψηλής, μέσης-υψηλής, μέσης-χαμηλής και χαμηλής έντασης, ενώ οι κλάδοι των υπηρεσιών οργανώθηκαν βάσει της έντασης γνώσης σε υψηλής και χαμηλής έντασης. Οι βασικές παράμετροι ομαδοποίησης παρουσιάζονται στο Παράρτημα Β.

Κατά 40% μειώθηκε ο αριθμός των ΜμΕ μέσης-υψηλής τεχνολογίας μέσα στην κρίση. Η ανάκαμψή τους αποτελεί προϋπόθεση για να μη γίνει η Ελλάδα μία οικονομία χαμηλής προστιθέμενης αξίας.

Για τη βιομηχανία και τη μεταποίηση τα στοιχεία δείχνουν ότι, ενώ όλοι οι κλάδοι ακολουθήσαν πτωτική πορεία ως προς τον αριθμό των ΜμΕ από το 2008, οι μεγαλύτερες διακυμάνσεις παρατηρούνται στους κλάδους υψηλής και μέσης-υψηλής έντασης τεχνολογίας (έως και 40% μείωση στον αριθμό των ΜμΕ). Ωστόσο, οι συγκεκριμένοι κλάδοι παρουσιάζουν σημάδια ανάκαμψης για το 2014. Αντιθέτως, στην περίπτωση των υπηρεσιών, η πτωτική πορεία των κλάδων υψηλής γνώσης δε φαίνεται να ανακάμπτει το 2014, ενώ οι υπηρεσίες χαμηλής έντασης γνώσης φαίνεται να ακολουθήσαν μια πιο ήπια πτωτική πορεία.

Οι ΜμΕ συμβάλλουν σημαντικά στην παραγόμενη προστιθέμενη αξία της χώρας, η οποία, όμως, παρουσιάζει σημαντική συρρίκνωση τα τελευταία χρόνια...

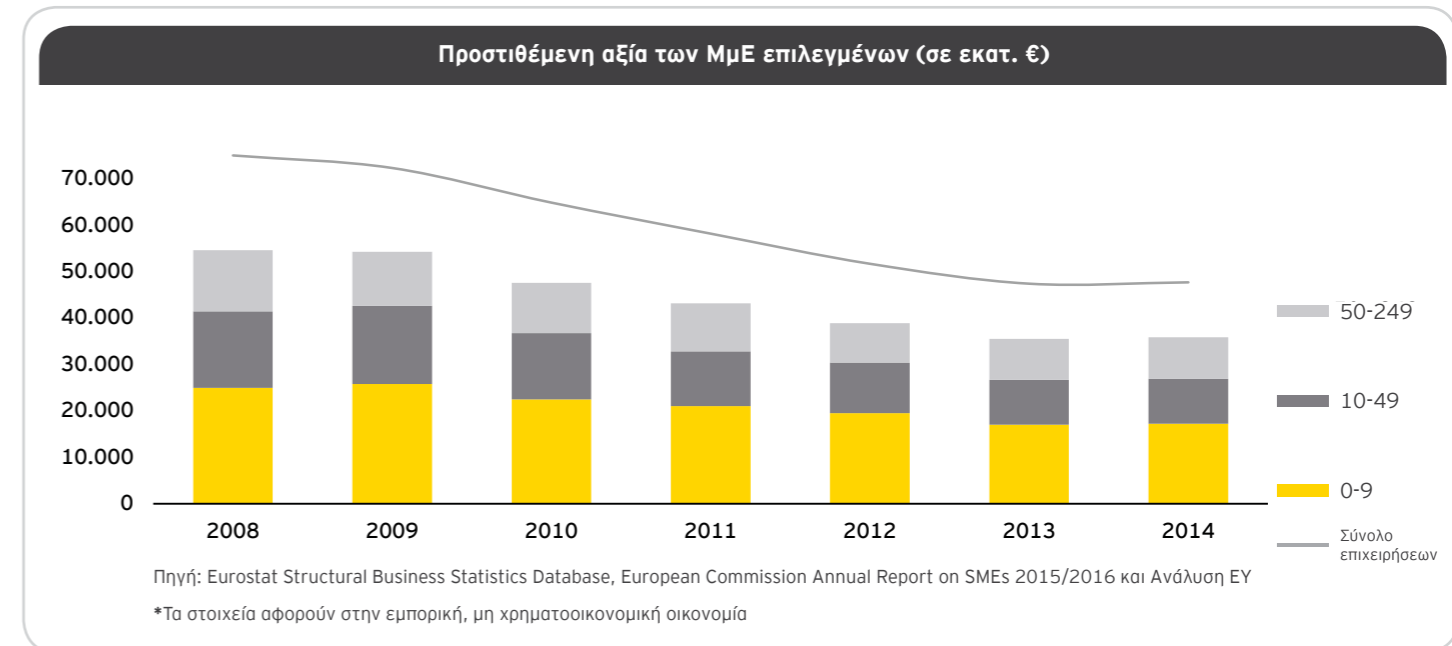
Για την καλύτερη κατανόηση της συμβολής και του ρόλου των ΜμΕ στην ελληνική οικονομία, εξετάστηκε και η προστιθέμενη αξία που παράγεται από αυτές, σε μια προσπάθεια να προσδιοριστεί το μερίδιο του παραγομένου ΑΕΠ που προέρχεται από τη συγκεκριμένη επιχειρηματική κατηγορία.

Η προστιθέμενη αξία που αποδίδεται στις ΜμΕ (στην εμπορική μη χρηματοοικονομική οικονομία) το 2014 υπολογίζεται σε €35,8 δις - δηλαδή περίπου το 22.3% των €160,2 δις της συνολικής ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας στην ελληνική οικονομία - παρουσιάζοντας σημαντική πτώση τα τελευταία χρόνια, από

περίπου €54,5 δις το 2008 (26,6% σε σύνολο ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της οικονομίας).

Σε όρους ΑΕΠ, η προστιθέμενη αξία των ΜμΕ στην εμπορική μη χρηματοοικονομική οικονομία το 2014 υπολογίζεται στα 19,3% εκατ. του οποίου το 9,3% αντιστοιχεί στις πολύ μικρές, το 5,2% στις μικρές και το 4,8% στις μεσαίες.

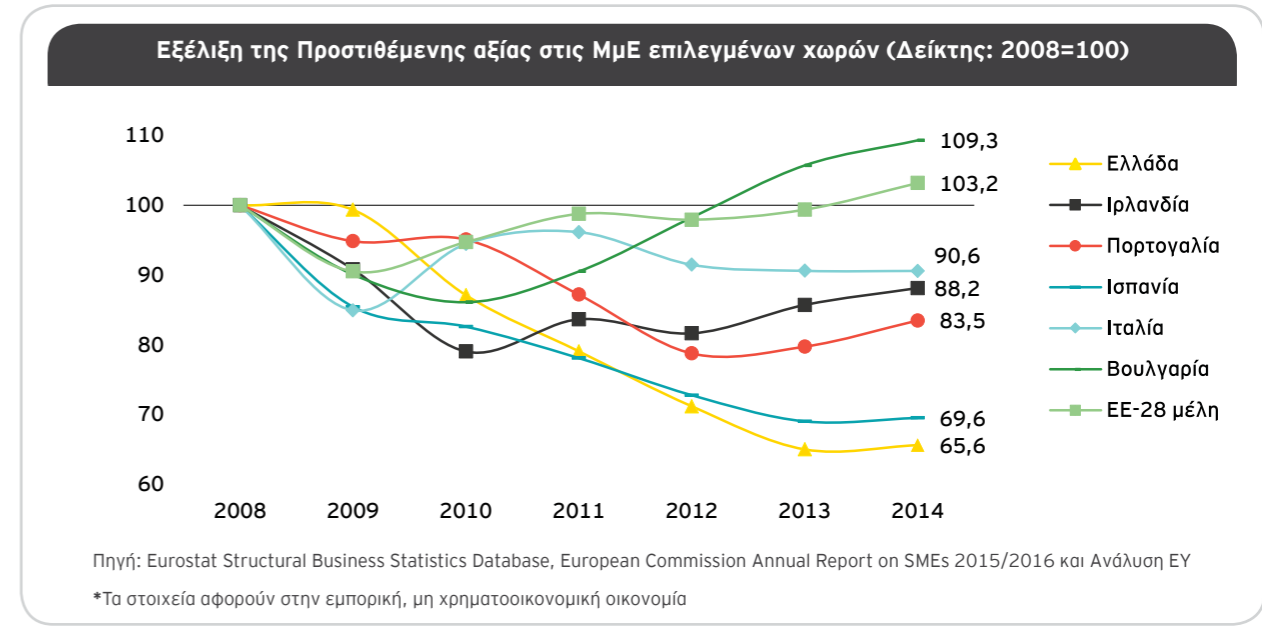
Σωρευτικά, η πτώση αυτή υπολογίζεται σε 35% για το υπό εξέταση χρονικό διάστημα. Το 2014 είναι και το πρώτο έτος στην περίοδο της κρίσης, όπου παρουσιάζεται μια ελαφρά άνοδος (περίπου 1%).

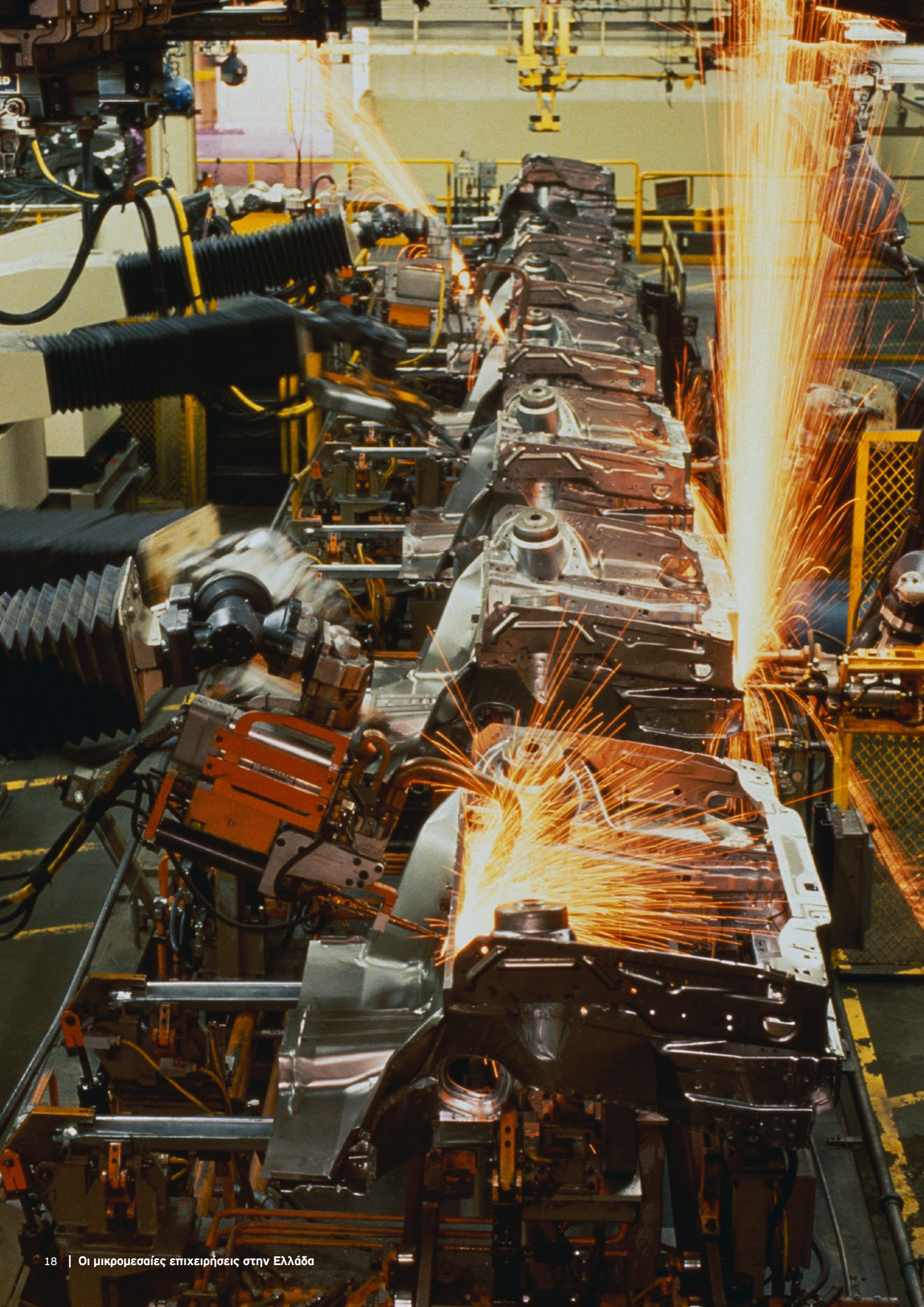

...όπως και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες, όμως, κατάφεραν να ανακάμψουν, σε αντίθεση με την Ελλάδα.

Ενδεικτική του μεγέθους της κρίσης είναι και η σύγκριση της εξέλιξης της προστιθέμενης αξίας των ΜμΕ με άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ενώ όλες οι χώρες εμφάνισαν σημαντική συρρίκνωση μέχρι το 2012, στην πλειονότητά τους ανέκαμψαν αισθητά, με εξαίρεση την Ελλάδα και την Ισπανία,

οι οποίες δείχνουν να καθυστερούν. Ιδιαίτερα θετικά είναι τα παραδείγματα τόσο της Ιρλανδίας, αλλά και της Βουλγαρίας, όπου, όχι μόνο ανέστρεψαν την αρνητική τροχιά πολύ σύντομα, αλλά πέτυχαν γρήγορους ρυθμούς ανάκαμψης μετά το 2010.

Η μεγαλύτερη συνεισφορά στην προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση προέρχεται από τις μεσαίες επιχειρήσεις.

Εξετάζοντας την προστιθέμενη αξία των ΜμΕ ανά υποκατηγορία, παρατηρείται ότι τη μεγαλύτερη συνεισφορά φαίνεται να παράγουν οι πολύ μικρές επιχειρήσεις με 48% και ακολουθούν οι μικρές επιχειρήσεις με 27%. Συγκεκριμένα, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις παρήγαγαν €17,2 δις, έναντι €9,7 δις και €9,0 δις για τις μικρές και τις μεσαίες, αντίστοιχα.

αυτή αποτελεί τη συντριπτική πλειοψηφία του πλήθους των επιχειρήσεων, αλλά δεν αποτυπώνουν την πραγματική δυναμική, η οποία φαίνεται να έρχεται από τις μεσαίες επιχειρήσεις. Αναλύοντας την προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση, προκύπτει ότι τη μεγαλύτερη συνεισφορά την εμφανίζουν οι μεσαίες επιχειρήσεις με €3,67 εκατ. ανά επιχείρηση, έναντι €0,52 εκατ. των μικρών και €0,02 εκατ. των πολύ μικρών επιχειρήσεων.

Τα στοιχεία αυτά αντανακλούν το γεγονός πως η κατηγορία

Προστιθέμενη αξία ανά μέγεθος ΜμΕ (εκατ. €)

Μονάδα: εκατ. €	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0 - 9	24,915	25,739	22,474	20,965	19,501	17,019	17,190
10 - 49	16,511	16,848	14,253	11,792	10,844	9,623	9,650
50 - 249	13,114	11,607	10,796	10,381	8,494	8,829	8,966
Σύνολο ΜμΕ	54,541	54,194	47,523	43,137	38,840	35,472	35,806

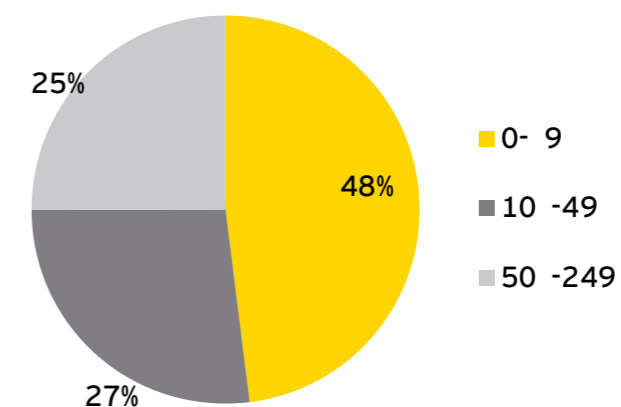
Προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση ανά μέγεθος ΜμΕ (χιλ. €)

Μονάδα: χιλ. €	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0 - 9	30	32	29	29	28	25	26
10 - 49	651	626	566	538	525	516	521
50 - 249	3,613	3,608	3,590	3,294	3,344	3,638	3,672
Σύνολο ΜμΕ	4,294	4,267	4,186	3,862	3,897	4,179	4,219

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

Κατανομή προστιθέμενης αξίας ΜμΕ ανά μέγεθος επιχείρησης, 2014

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Εξετάζοντας τη συμβολή σε προστιθέμενη αξία ανά κλάδο, οι κλάδοι όπου οι ΜμΕ έχουν τη μεγαλύτερη συνεισφορά είναι το εμπόριο με €12,8 δις, ο κατασκευές με €3,6 δις και ο κλάδος των μεταφορών και αποθήκευσης με €3,4 δις

Σε κλαδικό επίπεδο, η συρρίκνωση της προστιθέμενης αξίας που παρατηρήθηκε τα τελευταία χρόνια φαίνεται να επηρέασε

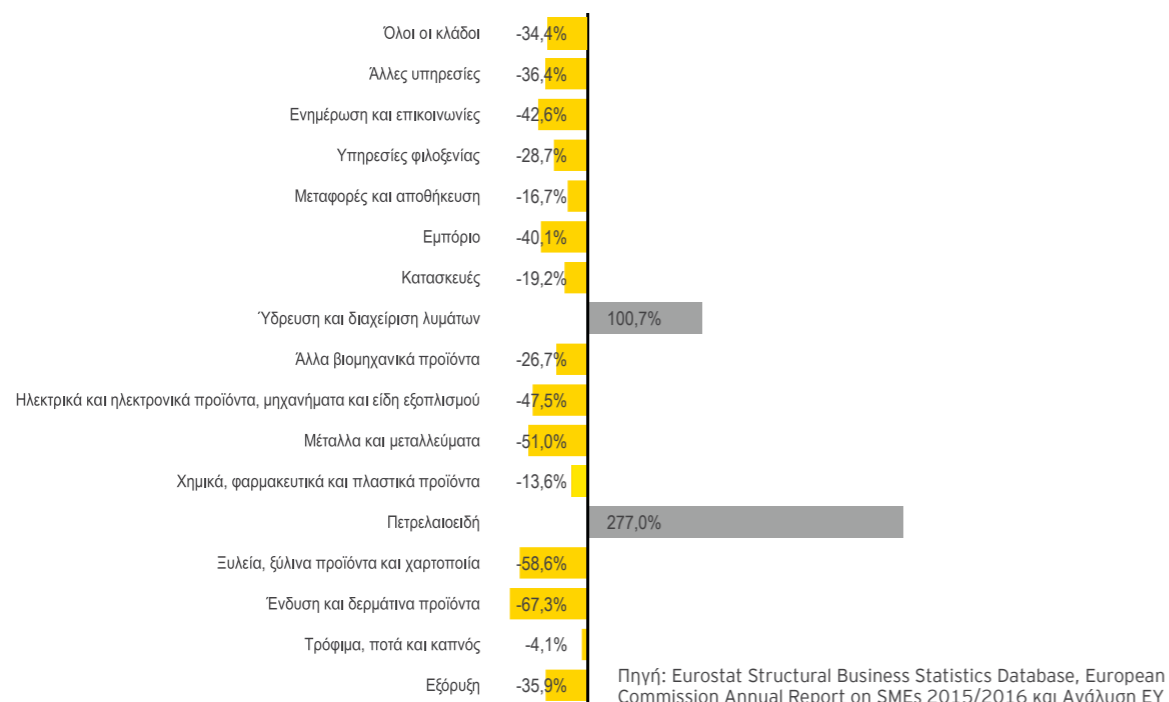
όλους τους κλάδους. Συγκεκριμένα, μεγαλύτερη κάμψη σε σχέση με το 2008 διαπιστώνεται στους κλάδους της ένδυσης και δερμάτινων προϊόντων (-67%), της ξυλείας, ξύλινων προϊόντων και χαρτοποιίας (-58%), και σε αυτόν των μετάλλων και μεταλλευμάτων (-51%). Αντιθέτως, θετική ήταν η πορεία των κλάδων των πετρελαιοειδών και της ύδρευσης και διαχείρισης λυμάτων.

Εξέλιξη προστιθέμενης αξίας ΜμΕ ανά κλάδο (εκατ. €)

Μονάδα: εκατ. €	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Εξόρυξη	221	217	204	200	154	156	142
Τρόφιμα, ποτά και καπνός	1.895	2.375	2.488	2.271	2.120	1.920	1.818
Ένδυση και δερμάτινα προϊόντα	1.094	1.070	833	611	575	382	358
Ξυλεία, ξύλινα προϊόντα και χαρτοποιία	864	977	897	645	509	379	358
Πετρελαιοειδή	4	2	3	12	10	15	14
Χημικά, φαρμακευτικά και πλαστικά προϊόντα	1.195	1.370	1.299	1.244	1.123	1.084	1.032
Μέταλλα και μεταλλεύματα	2.498	2.530	2.306	1.914	1.562	1.303	1.224
Ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά προϊόντα, μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	1.202	1.061	1.057	848	841	675	631
Άλλα βιομηχανικά προϊόντα	515	651	509	504	464	404	377
Υδρευση και διαχείριση λυμάτων	178	193	225	327	325	390	358
Κατασκευές	4.481	3.736	4.843	3.544	4.200	3.773	3.620
Εμπόριο	21.392	20.770	17.044	15.396	12.894	12.147	12.809
Μεταφορές και αποθήκευση	4.028	4.338	3.709	3.471	3.351	3.179	3.355
Υπηρεσίες φιλοξενίας	4.088	4.186	3.943	3.485	2.787	2.765	2.915
Ενημέρωση και επικοινωνίες	2.156	2.385	1.696	1.577	1.410	1.265	1.237
Άλλες υπηρεσίες	8.732	8.334	6.469	7.089	6.515	5.635	5.558
Όλοι οι κλάδοι	54.541	54.194	47.523	43.137	38.840	35.472	35.806

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Εξέλιξη προστιθέμενης αξίας των ΜμΕ ανά κλάδο 2008-2014 (2008=100%)

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Η μεγαλύτερη προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση εστιάζεται, κυρίως, στη μεταποίηση και τη βιομηχανία, περίπου €200.000 κατά μέσο όρο, με χαμηλότερη επίδοση στις υπηρεσίες, περίπου €50.000 κατά μέσο όρο.

Σε επίπεδο επιχείρησης, ανεξαρτήτως μεγέθους, τη μεγαλύτερη δημιουργία προστιθέμενης αξίας εμφανίζουν οι επιχειρήσεις του κλάδου της ύδρευσης και διαχείρισης λυμάτων, με προστιθέμενη αξία της τάξης των €1.904.000 ανά επιχείρηση, ακολουθούμενη από τα χημικά, φαρμακευτικά και πλαστικά προϊόντα, με €533.000 ανά επιχείρηση, και την εξόρυξη με €396.000 ανά επιχείρηση.

Το αποτέλεσμα αυτό πιθανό να προκύπτει από την αριθμητικά χαμηλότερη συγκέντρωση ΜμΕ σε σύγκριση με άλλους και, αντίστοιχα, την υψηλή συμβολή τους στην προστιθέμενη αξία του κλάδου. Στις υπηρεσίες, την υψηλότερη προστιθέμενη αξία φαίνεται να αναπτύσσουν οι ΜμΕ στην ενημέρωση και στις επικοινωνίες, με €100.000 ανά επιχείρηση.

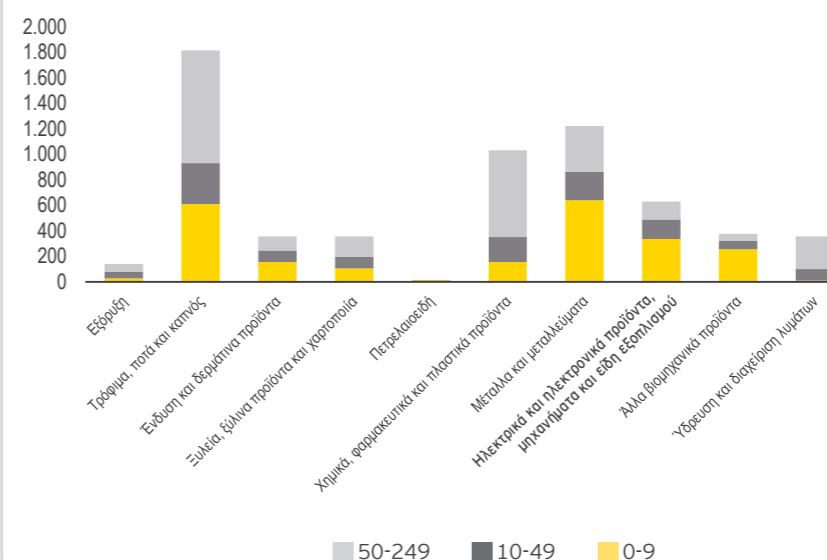
Τη μεγαλύτερη απώλεια σε προστιθέμενη αξία εμφανίζουν οι βιομηχανίες χαμηλής και μέσης-χαμηλής τεχνολογικής έντασης. Στο σύνολο παρουσιάζουν μείωση έως και 36% και 45% αντίστοιχα.

Προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση και κλάδο (χιλ. €, 2014)

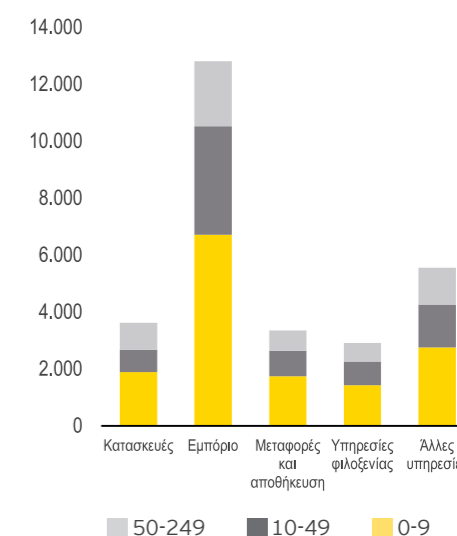

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Κατανομή προστιθέμενης αξίας ΜμΕ ανά κλάδο στη μεταποίηση και τη βιομηχανία και ανά μέγεθος για το 2014 (εκατ. €), 2014

Κατανομή προστιθέμενης αξίας ΜμΕ ανά κλάδο στις υπηρεσίες και το εμπόριο και ανά μέγεθος για το 2014 (εκατ. €)

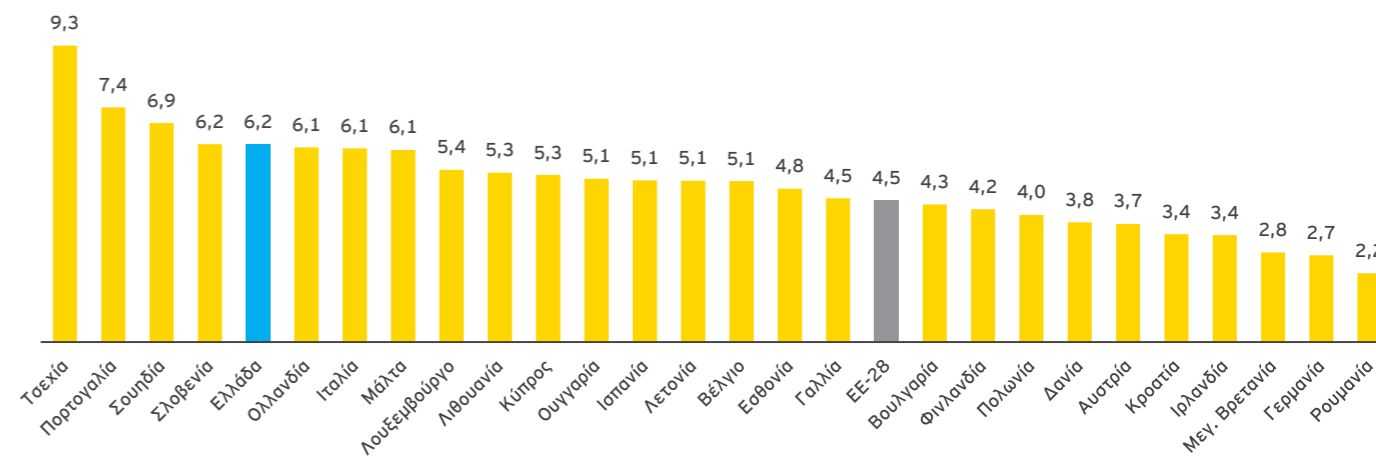

Η Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ των χωρών που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη πυκνότητα ΜμΕ σε σχέση με τον πληθυσμό τους...

Στη χώρα μας αντιστοιχούν 6,2 ΜμΕ ανά 100 κατοίκους, κάτι το οποίο, ενώ είναι συγκρίσιμο με τα μεγέθη της Πορτογαλίας και της Ιταλίας, είναι σημαντικά υψηλότερο τόσο από το μέσο όρο των Ε.Ε.-28 (4,5), όσο και από το μέσο όρο άλλων χωρών στο δείγμα ανάλυσης, όπως της Ισπανίας (5,1), της Ιρλανδίας (3,4) και της Βουλγαρίας (4,2).

Αριθμός ΜμΕ ανά 100 κάτοικους για το 2014

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Η εξέλιξη της προστιθέμενης αξίας των ΜμΕ βάσει της έντασης των κλάδων σε τεχνολογία και γνώση παρουσιάζει παρόμοια εικόνα.

Εξετάζοντας την εξέλιξη της προστιθέμενης αξίας των ΜμΕ βάσει της έντασης των κλάδων σε τεχνολογία και γνώση, παρατηρείται ότι, για τη βιομηχανία και τη μεταποίηση, οι κλάδοι που χαρακτηρίζονται από υψηλή ένταση στην τεχνολογία κατάφεραν από το 2010 και έπειτα να αυξήσουν την παραγόμενη προστιθέμενη αξία, παραμένοντας, ωστόσο, κάτω από τα επίπεδα προ κρίσης.

Στην περίπτωση των υπηρεσιών τόσο για τον κλάδο υψηλής, όσο και χαμηλής έντασης γνώσης, φαίνεται να απώλεσαν περί το 40% της προστιθέμενης αξίας τους μεταξύ του 2008 και του 2013. Και οι δύο κατηγορίες φαίνεται να σταθεροποιούνται το 2014, με τους κλάδους χαμηλής έντασης γνώσης να παρουσιάζουν μικρή αύξηση.

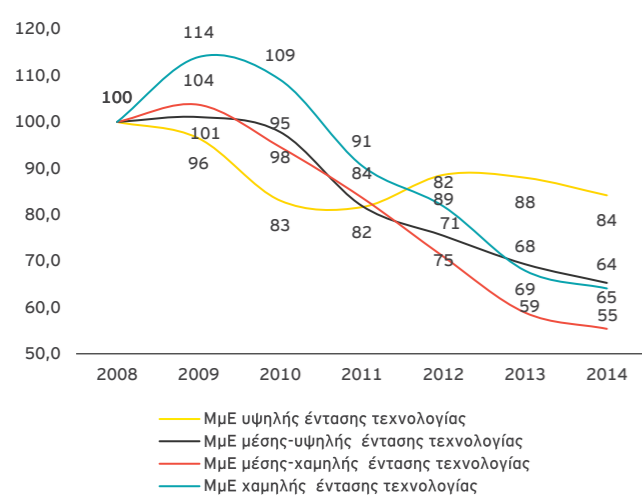
...το οποίο αντικατοπτρίζεται και στις θέσεις εργασίας που υποστηρίζουν.

Η υψηλή πυκνότητα των ΜμΕ στον πληθυσμό αντικατοπτρίζεται και στη συμβολή των ΜμΕ στη συνολική απασχόληση του εργατικού δυναμικού στην Ελλάδα. Οι ΜμΕ απασχολούν το 87% του εργατικού δυναμικού των επιχειρήσεων.

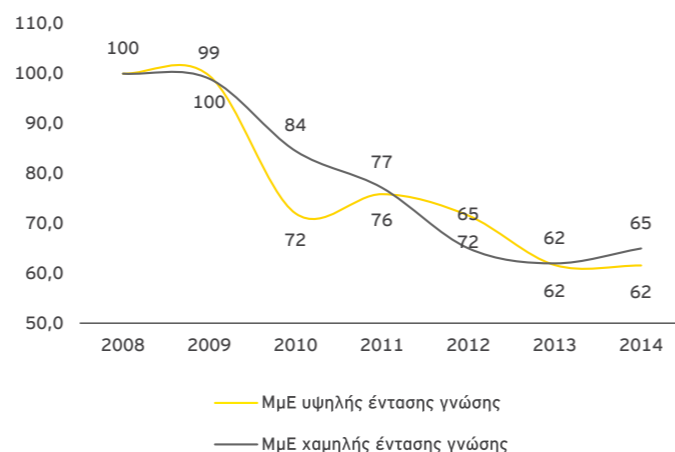
εκατ. άτομα το 2008, σε 1,79 εκατ. το 2014. Αθροιστικά, η πτώση για την προαναφερθείσα περίοδο υπολογίζεται σε περίπου 25%, με τη μεγαλύτερη συρρίκνωση να εμφανίζεται σε επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους (-33%), οι οποίες απασχολούν 50 έως 249 άτομα. Η πτώση στην απασχόληση συνδέεται με τη μείωση του αριθμού των ΜμΕ, ο οποίος σωρευτικά έχει μειωθεί κατά 21% περίπου από το 2008.

Κατά την περίοδο 2008-2014 σημειώθηκε αισθητή συρρίκνωση της απασχόλησης στις υπό εξέταση επιχειρήσεις, από 2,39

Εξέλιξη της προστιθέμενης αξίας των ΜμΕ μεταποίησης βάσει έντασης τεχνολογίας (Δείκτης: 2008=100)

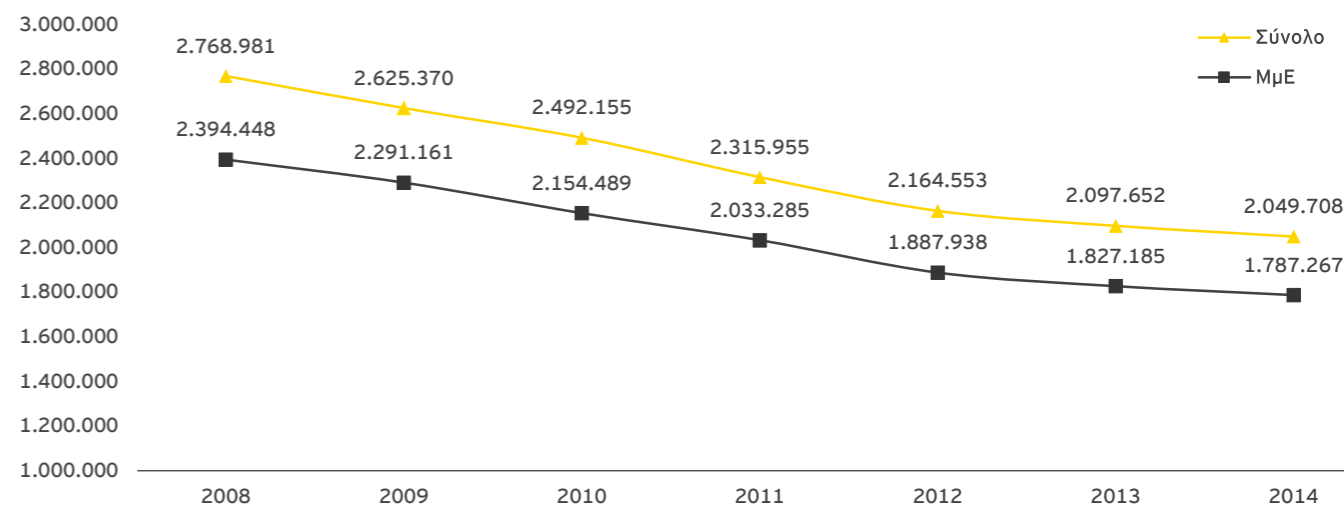

Εξέλιξη της προστιθέμενης αξίας των ΜμΕ υπηρεσιών βάσει έντασης γνώσης (Δείκτης: 2008=100)

Πηγή: European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016, European Commission SBA Factsheet data και Ανάλυση ΕΥ

Αριθμός απασχολούμενων σε ΜμΕ και στο σύνολο των επιχειρήσεων

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

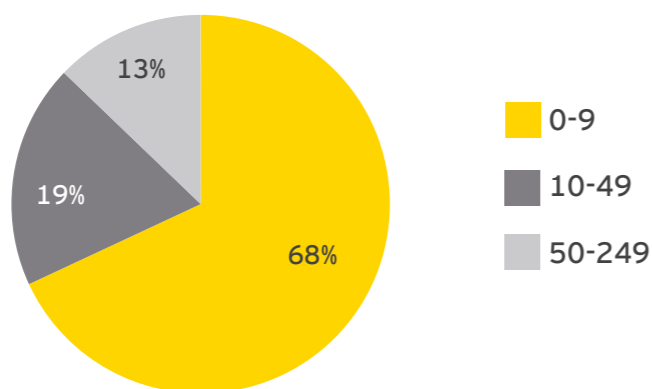
Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις απασχολούν συνολικά το μεγαλύτερο ποσοστό εργαζομένων.

Με στοιχεία του 2014, το 68% του εργατικού δυναμικού των ΜμΕ απασχολείται στις πολύ μικρές επιχειρήσεις των 0-9 ατόμων, το 19% στις μικρές επιχειρήσεις 10-49 ατόμων και το υπόλοιπο 13% στις μεσαίες επιχειρήσεις 50-249 ατόμων. Όπως αναφέρθηκε και νωρίτερα, η κατηγορία των πολύ μικρών επιχειρήσεων συμπεριλαμβάνει και ατομικές επιχειρήσεις, οι οποίες δεν ήταν δυνατό να επιμεριστούν σε αυτή τη φάση, δεδομένης της έλλειψης στοιχείων. Επιπλέον, επισημαίνεται ότι η απασχόληση περιλαμβάνει

τόσο τη μισθωτή, όσο και τη μη μισθωτή εργασία, ενώ μπορεί να συμπεριλαμβάνει και μέλη της οικογένειας, τα οποία εργάζονται στην επιχείρηση.

Σε κλαδικό επίπεδο, το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού που απασχολείται στις ΜμΕ εργάζεται στον κλάδο του εμπορίου με 668.000 άτομα, ακολουθούμενο από τον κλάδο των υπηρεσιών φιλοξενίας με 279.000 άτομα και από αυτόν των κατασκευών με 176.000 άτομα.

Κατανομή εργαζομένων ανά μέγεθος επιχείρησης

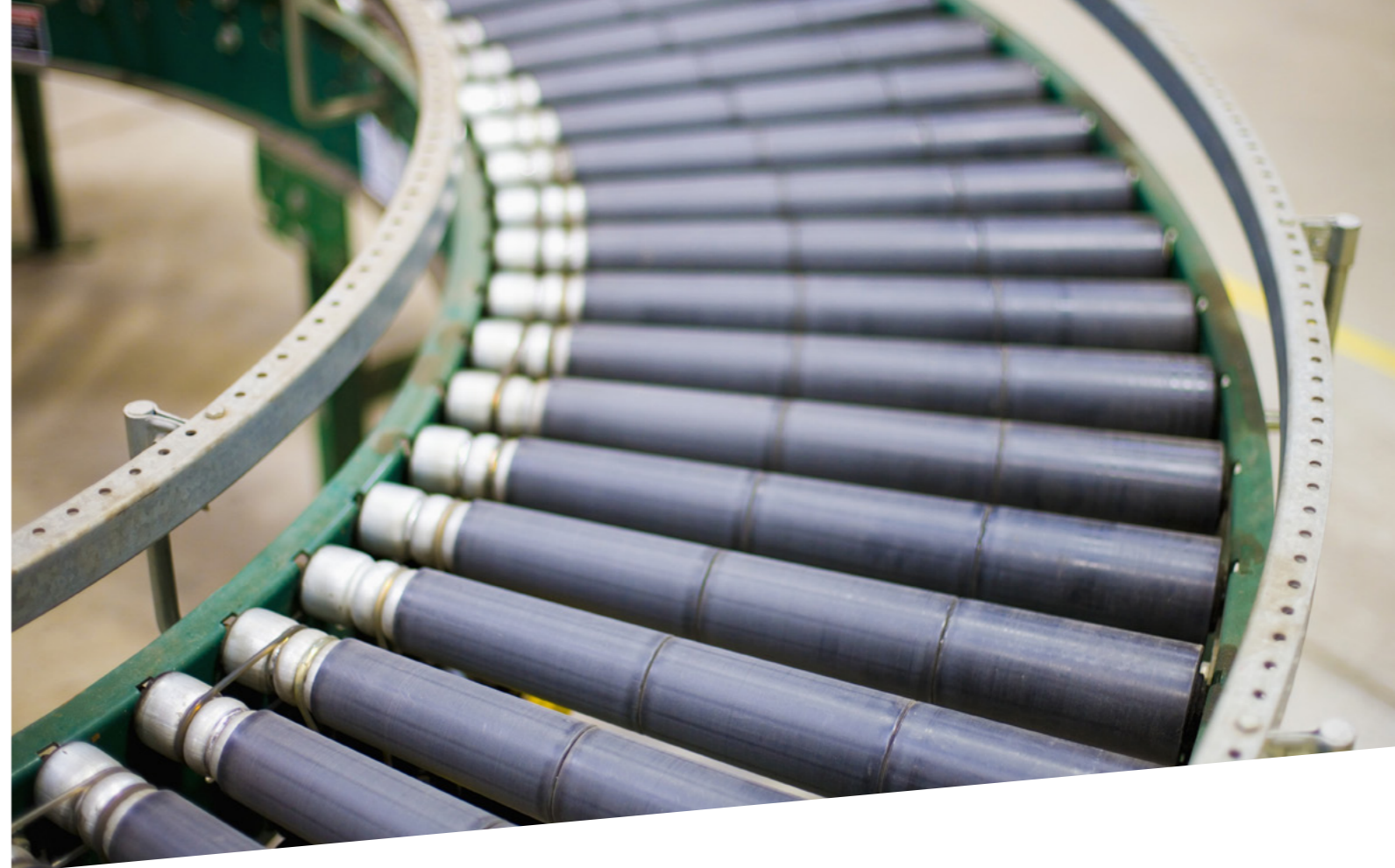
Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

Εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων ανά κλάδο ΜμΕ (εκατ. €)

Μονάδα: εκατ. €	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Εξόρυξη	3.910	4.509	4.123	3.981	3.302	3.309	3.381
Τρόφιμα, ποτά και καπνός	73.379	64.834	66.595	63.453	62.302	62.101	62.627
Ένδυση και δερμάτινα προϊόντα	52.267	44.822	37.938	32.095	30.492	24.595	22.234
Ξυλεία, ξύλινα προϊόντα και χαρτοποιία	40.698	40.028	37.801	35.030	29.079	20.262	20.325
Πετρελαιοειδή	77	68	56	219	236	198	181
Χημικά, φαρμακευτικά και πλαστικά προϊόντα	26.278	27.934	26.167	24.750	23.908	26.577	26.967
Μέταλλα και μεταλλεύματα	79.482	77.553	70.476	61.090	54.669	46.778	45.127
Ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά προϊόντα, μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	32.493	30.200	28.246	25.577	22.008	18.760	18.702
Άλλα βιομηχανικά προϊόντα	38.679	34.573	32.443	28.607	25.275	25.421	23.991
Υδρευση και διαχείριση λυμάτων	3.763	4.020	4.417	6.336	6.193	7.013	7.151
Κατασκευές	339.909	274.326	233.559	205.802	187.286	184.007	175.704
Εμπόριο	884.258	861.701	830.401	777.145	720.874	683.692	668.412
Μεταφορές και αποθήκευση	153.876	152.690	145.875	134.064	134.005	132.693	129.703
Υπηρεσίες φιλοξενίας	298.712	283.580	272.027	262.895	257.513	270.683	279.452
Ενημέρωση και επικοινωνίες	63.150	61.298	59.089	51.646	49.671	49.611	48.463
Άλλες υπηρεσίες	303.517	329.025	305.276	320.595	281.125	271.485	254.847
Όλοι οι κλάδοι	2.394.448	2.291.161	2.154.489	2.023.285	1.887.938	1.827.185	1.787.267

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Οι ΜμΕ παρουσίασαν ιδιαίτερα μεγάλη πτώση στην απασχόληση, οδηγώντας σε απώλεια του ¼ των θέσεων εργασίας για την περίοδο 2008-2014. Η μεγαλύτερη πτώση σημειώθηκε στην ένδυση και τα δερμάτινα προϊόντα (-57%), ακολουθούμενη από τους κλάδους της Ξυλείας, ξύλινων προϊόντων και χαρτοποιίας

(-50%) και αυτόν των κατασκευών (-48%). Σε μικρότερο βαθμό επηρεάστηκαν οι κλάδοι των υπηρεσιών φιλοξενίας (-6%), εξόρυξης (-14%) και τροφίμων (-15%), ενώ θετικά κινήθηκαν οι κλάδοι των πετρελαιοειδών (+135%) και της ύδρευσης και διαχείρισης λυμάτων (+90%).

Ποσοστιαία εξέλιξη του αριθμού των απασχολούμενων ανά κλάδο ΜμΕ

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

Η κρίση επέφερε σημαντική μείωση στην απασχόληση σε όλες τις ΜμΕ, αλλά η διάρθρωση της απασχόλησης σε αυτές παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητη...

Απασχόληση ανά επιχείρηση ΜμΕ							
Μονάδα: Αριθμός	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
0 - 9	1,9	1,9	1,8	1,9	1,8	1,9	1,9
10 - 49	19,2	18,5	18,7	18,1	18,1	18,6	18,4
50 - 249	94,8	97,5	92,9	94,1	93,0	94,3	93,9
Όλοι οι κλάδοι	2,8	2,8	2,7	2,7	2,6	2,6	2,6

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

Εξετάζοντας τον αριθμό των απασχολούμενων ανά επιχείρηση στις τρεις κατηγορίες μεγέθους, προκύπτει πως το μέγεθος της μέσης επιχείρησης, όσον αφορά στον αριθμό ατόμων που απασχολεί, παρέμεινε ουσιαστικά αμετάβλητο ή μειώθηκε ελάχιστα.

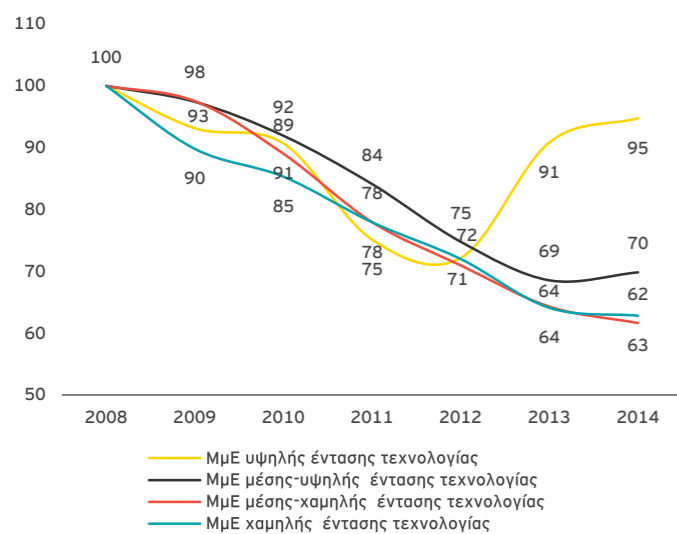
Η μεγαλύτερη μεταβολή σημειώνεται στις μικρές επιχειρήσεις (10-49 εργαζόμενοι), όπου έχουμε μείωση κατά ένα εργαζόμενο την περίοδο 2008-2014.

Οι κλάδοι υψηλής τεχνολογίας παρουσιάζουν ισχυρή ανάκαμψη στην απασχόληση από το 2012, σχεδόν ανακτώντας τις απώλειες σε εργατικό δυναμικό από το 2008.

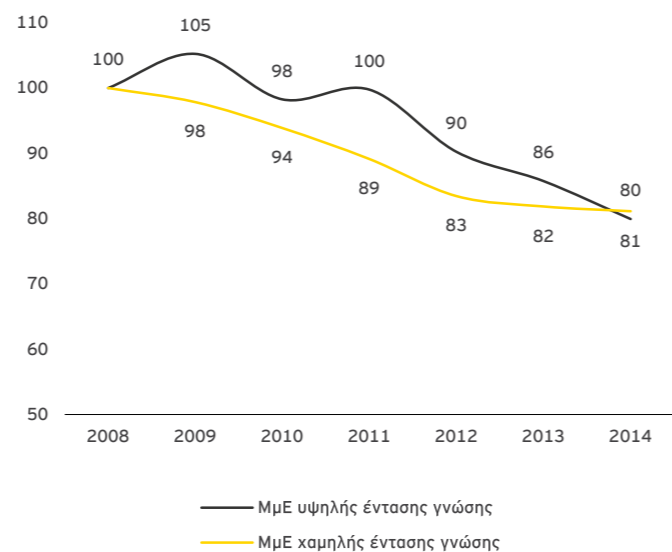
...και ενώ όλοι οι κλάδοι παρουσιάζουν σταθερή μείωση στην απασχόληση, από το 2013 και μετά, οι κλάδοι υψηλής τεχνολογίας παρουσιάζουν ισχυρή ανάκαμψη.

Εξετάζοντας την εξέλιξη της απασχόλησης στις ΜμΕ βάσει της έντασης των κλάδων σε τεχνολογία και γνώση, όπως και νωρίτερα, παρατηρείται ότι, ενώ μέχρι το 2012 όλοι οι κλάδοι παρουσιάζουν σταθερή πτώση στην απασχόληση, από το 2013 και μετά οι κλάδοι υψηλής τεχνολογικής έντασης παρουσιάζουν ισχυρή ανάκαμψη, σχεδόν ανακτώντας τις απώλειες σε εργατικό δυναμικό από το 2008.

Εξέλιξη του αριθμού απασχολούμενων σε ΜμΕ στη μεταποίηση, βάσει έντασης τεχνολογίας (Δείκτης: 2008=100)

Εξέλιξη του αριθμού απασχολούμενων σε ΜμΕ στις υπηρεσίες, βάσει έντασης γνώσης (Δείκτης: 2008=100)

Πηγή: European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016, European Commission SBA Factsheet data και Ανάλυση ΕΥ

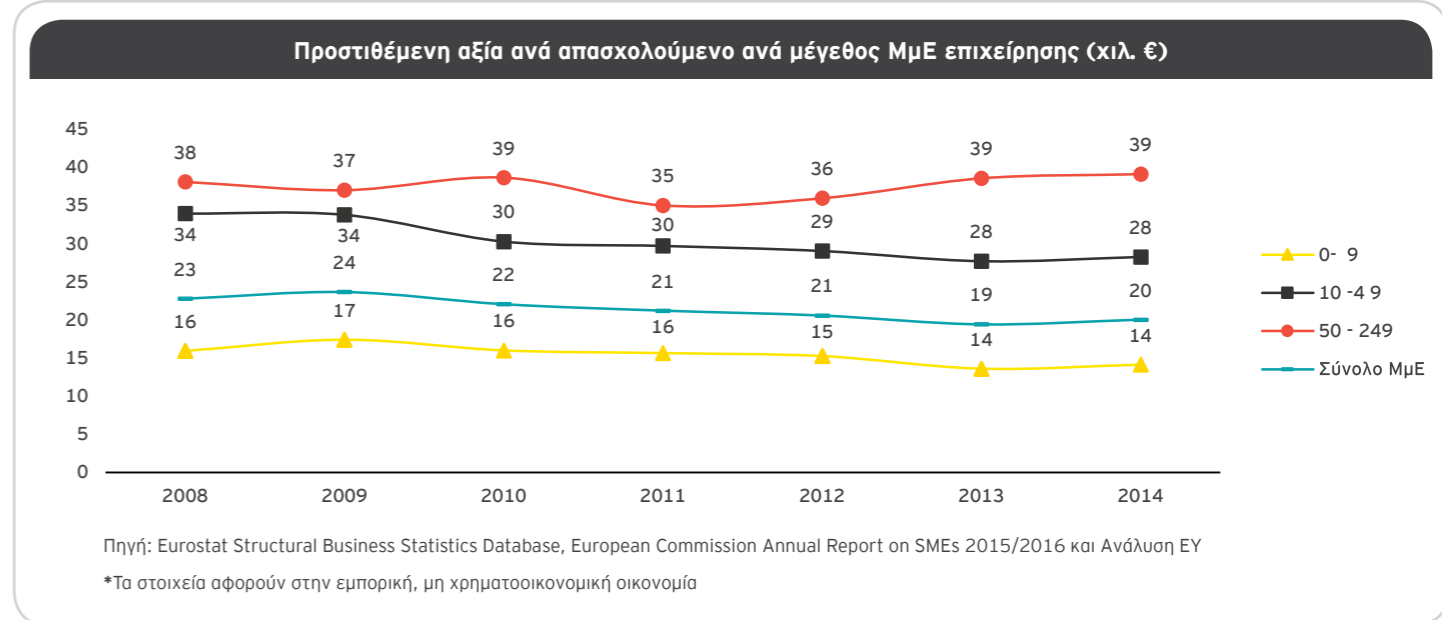
Οι μεσαίες επιχειρήσεις εμφανίζονται ως οι περισσότερο παραγωγικές, με τις μικρές και τις πολύ μικρές να ακολουθούν...

Εξετάζοντας τη φαινόμενη παραγωγικότητα, όπως προκύπτει από το λόγο της προστιθέμενης αξίας ανά απασχολούμενο, φαίνεται να υπάρχει συσχετισμός του μεγέθους της επιχείρησης με τη συνεισφορά μιας μονάδας εργασίας (σε ακαθάριστη προστιθέμενη αξία).

Οι μεσαίες επιχειρήσεις είναι περισσότερο παραγωγικές όσον αφορά στην εργασία, με €39.000 ανά απασχολούμενο. Για τις άλλες δύο υποκατηγορίες βάσει μεγέθους, η φαινόμενη παραγωγικότητα είναι της τάξης των €28.000 για τις μικρές επιχειρήσεις και των €14.000 για τις πολύ μικρές επιχειρήσεις

(στοιχεία του 2014).

Συνολικά, η παραγωγικότητα των ΜμΕ εμφάνισε πτωτικές τάσεις την περίοδο της κρίσης, από €23.000 το 2008 σε €20.000 το 2014, υπονοώντας μια μεγαλύτερη πτώση της προστιθέμενης αξίας σε σχέση με αυτή του αριθμού των απασχολούμενων. Αυτή η πτωτική τάση χαρακτηρίζει, κυρίως, τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις. Αντίθετα, στις μεσαίες επιχειρήσεις υπάρχει αύξηση της φαινόμενης παραγωγικότητας, το οποίο δείχνει πως ο περιορισμός των θέσεων εργασίας ήταν μεγαλύτερος από αυτόν στην προστιθέμενη αξία.

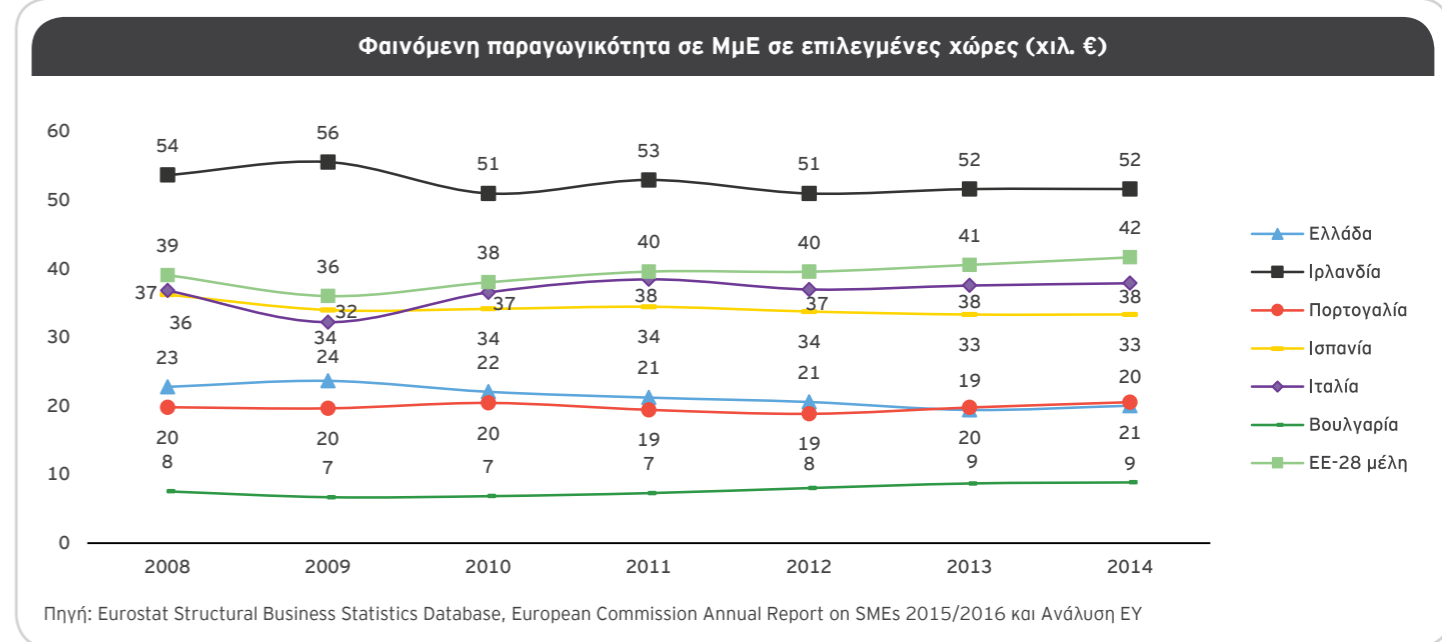

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

*Τα στοιχεία αφορούν στην εμπορική, μη χρηματοοικονομική οικονομία

...ενώ η Ελλάδα υπολείπεται σημαντικά σε παραγωγικότητα στο σύνολο των ΜμΕ σε σχέση με άλλες χώρες της Ε.Ε...

Συγκριτικά με άλλες χώρες, η Ελλάδα ξεπερνάει σε φαινόμενη παραγωγικότητα μόνο τη Βουλγαρία, όπου είναι αρκετά χαμηλότερα, περίπου €9.000 ανά απασχολούμενο. Σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο, όρο η Ελλάδα υπολείπεται κατά €22.000, βρισκόμενη περίπου στο ήμισυ της παραγωγικότητας.

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

...Η θετική σχέση μεγέθους επιχείρησης και παραγωγικότητας δείχνει να επιβεβαιώνεται στην πλειονότητα των κλάδων.

Αναφορικά με την παρατηρούμενη θετική σχέση μεγέθους επιχείρησης και φαινόμενης παραγωγικότητας, αυτή δείχνει να επιβεβαιώνεται στην πλειονότητα των κλάδων, με τις επιχειρήσεις μεσαίου μεγέθους (50-249 ατόμων) να εμφανίζουν μεγαλύτερη φαινόμενη παραγωγικότητα.

Οι κλάδοι που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη φαινόμενη παραγωγικότητα, είναι οι κλάδοι των πετρελαιοειδών, της ύδρευσης και διαχείρισης λυμάτων και της εξόρυξης. Αυτό πιθανόν επεξηγείται από τη μεγαλύτερη συνεισφορά του κεφαλαίου στην παραγωγική διαδικασία σε σχέση με άλλους κλάδους.

Κατανομή προστιθέμενης αξίας ανά απασχολούμενο, κλάδο και μέγεθος (2014) (Μονάδα: χιλ. €)

Κλάδος	Μέγεθος			
	0 - 9	10 - 49	50 - 249	Σύνολο
Υπηρεσίες φιλοξενίας	7	15	26	10
Άλλα βιομηχανικά προϊόντα	15	15	19	16
Ένδυση και δερμάτινα προϊόντα	11	23	28	16
Ξυλεία, ξύλινα προϊόντα και χαρτοποιία	10	19	36	18
Εμπόριο	14	30	40	19
Κατασκευές	14	29	74	21
Άλλες υπηρεσίες	16	33	33	22
Ενημέρωση και επικοινωνίες	15	33	38	26
Μεταφορές και αποθήκευση	19	39	43	26
Μέταλλα και μεταλλεύματα	24	24	39	27
Τρόφιμα, ποτά και καπνός	23	28	35	29
Ηλεκτρικά και ηλεκτρονικά προϊόντα, μηχανήματα και είδη εξοπλισμού	33	30	41	34
Χημικά, φαρμακευτικά και πλαστικά προϊόντα	26	36	44	38
Εξόρυξη	28	41	55	42
Ύδρευση και διαχείριση λυμάτων	102	37	56	50
Πετρελαιοειδή	98	37	-	77
Όλοι οι κλάδοι	14	28	39	20

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

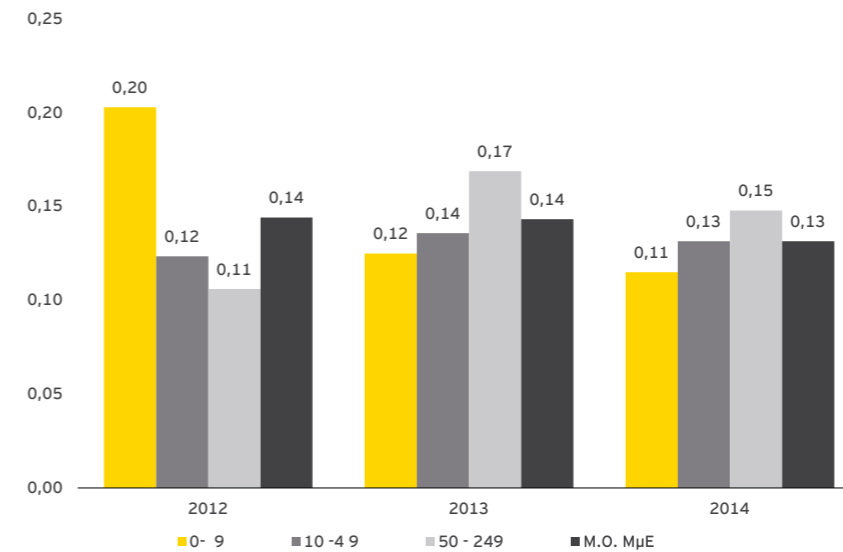
Μεγαλύτερη συγκριτικά κερδοφορία εμφανίζουν οι μεσαίες επιχειρήσεις.

Σε συνάρτηση με τη φαινόμενη παραγωγικότητα ανά εργαζόμενο, όπως εξετάστηκε στις προηγούμενες σελίδες, μεγαλύτερη κερδοφορία εμφανίζεται στις μεσαίες επιχειρήσεις 50-249 ατόμων με €0,15 ανά €1 πωλήσεων για το 2014.

Η σχέση φαίνεται να έχει αντιστραφεί, καθώς πριν το 2013, οι πολύ μικρές επιχειρήσεις ήταν οι περισσότερο κερδοφόρες. Αυτή η εξέλιξη υποδεικνύει μια μεγαλύτερη δυνατότητα προσαρμοστικότητας των μεγαλύτερων επιχειρήσεων στις οικονομικές εξελίξεις (και στον περιορισμό της ζήτησης στα χρόνια της κρίσης), σε σχέση με τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις.

Το μέγεθος ενισχύει την προσαρμοστικότητα. Οι πολύ μικρές επιχειρήσεις αναγκάστηκαν να συμπιέσουν σημαντικά την κερδοφορία τους σε σχέση με τις μεγαλύτερες.

Κερδοφορία των ΜμΕ ανά μέγεθος (σε ευρώ ανά ευρώ πωλήσεων, μέσος όρος διαθέσιμων κλάδων)

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

Σε κλαδικό επίπεδο, μεγαλύτερη κερδοφορία εμφανίζουν οι κλάδοι της ύδρευσης, των μεταφορών και των κατασκευών με €0,34, €0,31 και €0,25 ανά €1 πωλήσεων, αντίστοιχα. Η μεγαλύτερη κερδοφορία, όπως παρουσιάζεται στους συγκεκριμένους κλάδους, ενδεχομένως πηγάζει από το

μεγαλύτερο κίνδυνο των επιχειρηματικών σχεδίων των κλάδων αυτών (όσον αφορά στις παρατηρούμενες διακυμάνσεις στην κερδοφορία) και, συνεπώς, δικαιολογούν μια μεγαλύτερη απαιτούμενη απόδοση από πλευράς παρόχων κεφαλαίου (επενδυτών).

Κερδοφορία ΜμΕ ανά κλάδο (σε ευρώ ανά ευρώ πωλήσεων, διάφορα έτη)

Σημ.: Η παρουσιαζόμενη κερδοφορία για τους βιομηχανικούς κλάδους αφορά στο μ.ό. των ετών 2013-2014, ενώ για τις υπηρεσίες αφορά στο μ.ό. των ετών 2012-2013.

Πηγή: Eurostat Structural Business Statistics Database, European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016 και Ανάλυση ΕΥ

4

Η ευκολία του επιχειρείν στην Ελλάδα και οι ΜμΕ

Η Ελλάδα εξακολουθεί να είναι χαμηλά στην παγκόσμια κατάταξη ανταγωνιστικότητας...

Σε μια προσπάθεια να γίνουν πιο κατανοητές οι παράμετροι που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα και το επιχειρηματικό κλίμα στην Ελλάδα, ερευνήθηκαν δύο συμπληρωματικές πηγές για την εκτίμηση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Μελετήθηκε η ανταγωνιστική θέση της Ελλάδας, σύμφωνα με την Έρευνα Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας (World Competitiveness Report) του οργανισμού World Economic Forum (WEF), ώστε να αναγνωριστούν τα εμπόδια για ένα δυναμικό επιχειρηματικό περιβάλλον σε μακροοικονομική κλίμακα. Σε συσχέτιση, αναλύθηκαν, επίσης, τα πρακτικά εμπόδια της λειτουργίας επιχείρησης, όπως αυτά αναφέρονται στην έρευνα "Doing Business 2017" και "Doing Business 2018" της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Η Έρευνα Παγκόσμιας Ανταγωνιστικότητας του WEF, τοποθετεί την Ελλάδα στην 87^η θέση ανάμεσα σε 137 χώρες, όσον αφορά στις 16 κατηγορίες που επηρεάζουν την ανταγωνιστικότητα μιας οικονομίας.

Οι πιο προβληματικοί παράγοντες για την επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα είναι οι παρακάτω:

Παράγοντες που επηρεάζουν αρνητικά την επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ελλάδα

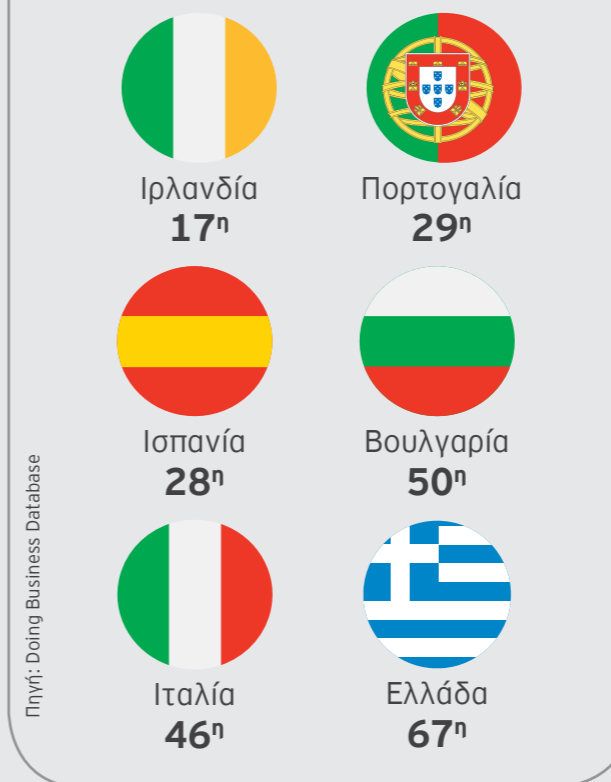
...με την υψηλή φορολογία, τη γραφειοκρατία, την ελλιπή χρηματοδότηση και την ασυνέχεια πολιτικών να θέτουν τα μεγαλύτερα εμπόδια ως προς την ανταγωνιστική θέση της χώρας.

Είναι ξεκάθαρο ότι συγκεκριμένοι παράγοντες παρουσιάζουν ιδιαίτερη ανησυχία, επηρεάζουν το πλαίσιο λειτουργίας των ΜμΕ και έχουν αρνητικό αντίκτυπο στη δυναμική τους.

Επιπλέον, αντλώντας πληροφορίες από την Παγκόσμια

Τράπεζα, αναλύθηκαν συγκεκριμένοι πρακτικοί τομείς που επηρεάζουν την επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα, και επιχειρήθηκε η αναγνώριση των βασικών πρακτικών προβλημάτων και πλεονεκτημάτων της κάθε χώρας σχετικά με την «ευκολία του επιχειρείν».

Κατάταξη της Ελλάδας και άλλων συγκρίσιμων χωρών σχετικά με την ευκολία επιχειρηματικής δραστηριότητας

Χαμηλά παραμένει η Ελλάδα και στην παγκόσμια κατάταξη όσον αφορά την «ευκολία του επιχειρείν».

Σύμφωνα με την ετήσια ανάλυση "Doing Business 2017 και 2018" της Παγκόσμιας Τράπεζας, η οποία αναλύει το πόσο εύκολο ή δύσκολο είναι για επιχειρηματίες να λειτουργήσουν τη δική τους επιχείρηση, η Ελλάδα βρίσκεται στην 67^η θέση μεταξύ 190 χωρών.

Η βαθμολογία αυτή υπολογίζεται από τα αποτελέσματα δέκα παραγόντων μεγάλης σημασίας που αφορούν στην ίδρυση μιας μικρομεσαίας επιχείρησης, τα οποία και συζητούνται.

Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν: ίδρυση επιχείρησης, αντιμετώπιση οικοδομικών αδειών, λήψη ηλεκτρικής ενέργειας, καταχώρηση ιδιοκτησίας, πρόσβαση σε χρηματοδότηση, προστασία μειοψηφικών επενδυτών, καταβολή φόρων, διασυνοριακό εμπόριο, εκτέλεση συμβάσεων και επίλυση πτώχευσης. Τα αποτελέσματα για την Ελλάδα παρουσιάζονται αναλυτικά παρακάτω.

Κατάταξη της Ελλάδας όσον αφορά στην ευκολία άσκησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων

(Κλίμακα: 1^η θέση στον εξωτερικό άξονα και 190^η στο κέντρο)

Λήψη Ηλεκτρικής Ενέργειας

Η διαδικασία παροχής ηλεκτρικής ενέργειας για μια νέα επιχείρηση διαρκεί περίπου 55 ημέρες και αποτελείται από 6 διαφορετικές διαδικασίες. Το κόστος, παράλληλα, είναι περίπου 70% ενός μέσου εισοδήματος. Η Ελλάδα τοποθετείται χαμηλότερα από το μέσο όρο του ΟΟΣΑ όσον αφορά σε αυτόν τον παράγοντα, στην 52^η θέση, ακριβώς κάτω από την Ιταλία.

Προστασία Μειοψηφικών Επενδυτών

Η προστασία μειοψηφικών επενδυτών είναι σημαντική για την ικανότητα αύξησης κεφαλαίου και απαραίτητη για την ανάπτυξη της επιχείρησης. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 43^η θέση, ωστόσο, με βαθμολογία πολύ κοντά σε αυτήν του μέσου όρου του ΟΟΣΑ και των υπόλοιπων ευρωπαϊκών χωρών. Το 2013, η ελληνική κυβέρνηση εφάρμοσε ένα νέο κανονισμό, ο οποίος επιβάλλει μεγαλύτερη παράθεση πληροφοριών στους σχετικούς επενδυτές. Επίσης, το 2015 καθιερώθηκε ο νόμος που προβλέπει την έγκριση οποιασδήποτε συναλλαγής από το διοικητικό συμβούλιο της επιχείρησης.

Έκδοση Οικοδομικών Αδειών

Στην Ελλάδα, η διαδικασία για την έγκριση οικοδομικών αδειών διαρκεί περίπου 4 μήνες (124 ημέρες) και αποτελείται από 17 διαδικασίες. Το κόστος αυτών των διαδικασιών αποτελεί περίπου το 2% της αξίας της ιδιοκτησίας. Η Ελλάδα βρίσκεται στην 58^η θέση παγκοσμίως και κοντά στο μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ. Όμως, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, παραμένει χαμηλά, με εξαίρεση την Ιταλία και την Ισπανία που έχουν δυσκολότερες και πιο χρονοβόρες διαδικασίες όσον αφορά στην αντιμετώπιση οικοδομικών αδειών.

Διασυνοριακό Εμπόριο

Η θέση της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει δημιουργήσει πολλές ευκαιρίες και περιθώρια ανάπτυξης για τις ελληνικές επιχειρήσεις, καθιστώντας την 29^η ανάμεσα στις υπόλοιπες χώρες που συμμετέχουν στη σχετική έρευνα. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες κατέχουν με ισοβαθμία την πρώτη θέση, με βαθμολογία 100, υποδεικνύοντας την άριστη λειτουργία του διασυνοριακού τους εμπορίου. Για την Ελλάδα, η βαθμολογία είναι 93,72, δηλαδή υπάρχουν σημαντικά περιθώρια βελτίωσης. Σημαντικό ορόσημο για το ελληνικό εμπόριο ήταν η ηλεκτρονική υποβολή των τελωνειακών διασαφήσεων για τις εξαγωγές.

Εκτέλεση Συμβάσεων

Η γρήγορη και αποτελεσματική επίλυση εμπορικών διαφορών είναι καθοριστικής σημασίας για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η Ελλάδα βρίσκεται εξαιρετικά χαμηλά σε αυτή την κατηγορία, στην 131^η θέση, συγκεκριμένα (με στοιχεία 2017). Σύμφωνα με τα στοιχεία της μελέτης, η εκτέλεση συμβάσεων στην Ελλάδα διαρκεί 1.580 μέρες και κοστίζει 14.4% της αξίας της διεκδίκησης. Αρκετά χαμηλά βρίσκεται και η Ιταλία, στην 108^η θέση, ενώ η Πορτογαλία βρίσκεται στην 19^η θέση, δηλαδή υψηλότερα από τις υπόλοιπες συγκρίσιμες χώρες.

Πηγή: Doing Business Database

Πτωχευτικές διαδικασίες

Η Ελλάδα βρίσκεται στην 52^η θέση, ενώ η αμέσως επόμενη συγκρίσιμη χώρα είναι η Ισπανία, που βρίσκεται στην 48^η θέση. Και εδώ, η Πορτογαλία κατέχει πολύ υψηλή θέση, καθώς βρίσκεται στην 7^η θέση παγκοσμίως (με στοιχεία 2017). Όπως αναφέρεται, η διαδικασία επίλυσης πτώχευσης στην Ελλάδα συνήθως διαρκεί 3.5 χρόνια και κοστίζει 9.0% της περιουσίας του δανειζόμενου (debtors' estate). Το πιο σύνθηδες αποτέλεσμα είναι η τμηματική πώληση της εταιρείας με μέσο όρο ποσού ανάκτησης 35.6 σεντς ανά δολάριο. Το 2013, η ελληνική κυβέρνηση ενίσχυσε τη διαδικασία πτώχευσης με την κατάργηση της διαδικασίας συνδιαλλαγής και με την εισαγωγή ενός νέου προγράμματος αποκατάστασης.

Καταβολή Φόρων

Από τη στιγμή που η καταβολή φόρων είναι απαραίτητη για τη νόμιμη λειτουργία μιας επιχείρησης, το επίπεδο φορολογίας πρέπει να ορίζεται λαμβάνοντας πάντα υπόψη τη βιωσιμότητα του επιχειρηματικού τομέα, αλλά και την οικονομία της χώρας. Η Ελλάδα κατέχει την 65^η θέση στη σχετική κατάταξη αναφορικά με την καταβολή φόρων. Συγκριτικά με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και με το μέσο όρο των χωρών του ΟΟΣΑ, η Ελλάδα παραμένει χαμηλά. Η κατάσταση αυτή συνδέεται και με την υψηλή φορολογία στη χώρα μας.

Πρόσβαση σε Χρηματοδότηση

Η Ελλάδα βρίσκεται στην 90^η θέση σε αυτόν τον τομέα, με βαθμολογία 50, σε ισοβάθμια με τη Γαλλία. Η Ιταλία βρίσκεται χαμηλότερα στην 101^η θέση σε ισοβαθμία με την Πορτογαλία (στοιχεία 2017).

Καταχώρηση Ιδιοκτησίας

Η θέση της Ελλάδας σε αυτόν τον τομέα βρίσκεται πολύ χαμηλά, καταλαμβάνοντας την 145^η θέση μεταξύ 190 χωρών. Οι υπόλοιπες χώρες που συγκρίθηκαν είναι σημαντικά υψηλότερα. Στην Ελλάδα, η διαδικασία καταχώρησης ιδιοκτησίας διαρκεί περίπου 20 ημέρες και αποτελείται από 10 στάδια, με κόστος 4.8% της αξίας του ακινήτου. Το 2015, η κυβέρνηση, ενθαρρύνοντας τη νόμιμη μεταφορά ιδιοκτησίας, μείωσε το φόρο μεταφοράς ιδιοκτησίας και αφαίρεσε το πιστοποιητικό δημοτικής φορολογικής ενημερότητας.

Ίδρυση Επιχείρησης

Η ίδρυση επιχείρησης στην Ελλάδα, χρειάζεται πέντε διαδικασίες, οι οποίες συνήθως διαρκούν 12,5 μέρες και κοστίζουν 2,2% του κατά κεφαλήν εισοδήματος ενός μέσου Έλληνα πολίτη. Αυτά τα αποτελέσματα καθιστούν την Ελλάδα 37^η στην κατάταξη των 190 χωρών και πολύ κοντά στο μέσο όρο των αναπτυγμένων οικονομιών του ΟΟΣΑ. Είναι αξιοσημείωτο ότι, βάσει αυτών των δεδομένων, η ίδρυση επιχείρησης είναι ευκολότερη στην Ελλάδα από πολλές άλλες ανεπτυγμένες χώρες. Ορισμένες αλλαγές που βοήθησαν σε αυτό το θετικό αποτέλεσμα είναι η εφαρμογή ηλεκτρονικής πλατφόρμας για την επικοινωνία ανάμεσα στις αρμόδιες υπηρεσίες με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση χρόνου και την καλύτερη μεταφορά πληροφοριών. Επίσης, το 2014 δημιουργήθηκε μια νέα μέθοδος δημιουργίας εταιρείας περιορισμένης ευθύνης, η οποία κατήργησε το ελάχιστο ποσό κεφαλαιακών απαιτήσεων για αυτές τις εταιρείες. Ένα νέο μέτρο ενίσχυσης και ενθάρρυνσης της επιχειρηματικότητας παρουσιάστηκε και το 2015, με το οποίο μειώθηκαν τα κόστη εγγραφής.

Ιρλανδία

Παρά τις δυσκολίες που αντιμετώπισε η Ιρλανδία λόγω της κρίσης, σύμφωνα με την ανάλυση "Doing Business 2017" της Παγκόσμιας Τράπεζας, σήμερα κατέχει τη 18^η θέση όσον αφορά στην «ευκολία του επιχειρείν». Σημαντικός αριθμός μεγάλων εταιρειών όπως οι Google, LinkedIn, Twitter και Facebook, έχουν επιλέξει την Ιρλανδία ως ευρωπαϊκή τους έδρα.

Οι αμερικάνικες εταιρείες επένδυσαν στην Ιρλανδία μεταξύ του 2008 και του 2012 περισσότερα από όσα επενδύθηκαν τα προηγούμενα 58 χρόνια συνολικά.

Ένας από τους βασικούς λόγους που συνέβαλαν σε αυτή τη θετική πορεία είναι το εξαιρετικά καλό κλίμα της χώρας για τις επιχειρήσεις. Ο εταιρικός φόρος εισοδήματος κυμαίνεται στο 12,5% και είναι ένας από τους χαμηλότερους της Ευρώπης.

Οι ονομαστικοί μισθοί στην Ιρλανδία μειώθηκαν κατά 17% την περίοδο 2008-2011, το οποίο επέτρεψε στις εταιρείες να περιορίσουν το εργατικό κόστος. Σύμφωνα με τη λίστα Forbes, μεταξύ του 2008 και του 2012, οι αμερικάνικες εταιρείες επένδυσαν 129,5 δις δολάρια στην Ιρλανδία, τα οποία είναι περισσότερα από όσα επενδύθηκαν τα προηγούμενα 58 χρόνια συνολικά.

Σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η επιχειρηματική δραστηριότητα στην Ιρλανδία ενθαρρύνεται, επίσης, με φορολογικές ελαφρύνσεις, με τη μορφή ταχύτερων αποσβέσεων για όλα τα περιουσιακά στοιχεία που αφορούν στην έρευνα και ανάπτυξη.

Η Ιρλανδία έχει ηγετική θέση σε αυτόν τον τομέα, αφού οι επιχειρήσεις που λειτουργούν στη χώρα, μπορούν να κάνουν άμεση χρήση του συνόλου της απόσβεσης για αυτά τα περιουσιακά στοιχεία. Η πρωτοβουλία αυτή ενθαρρύνει την καινοτομία για τις ΜμΕ, παρέχοντας ειδικές φόρο-ελαφρύνσεις.

Πηγή: EC (2017) "SME taxation in Europe. An empirical study of applied corporate income taxation for SMEs compared to large enterprises", Luxembourg.

Είναι ενδεικτικό ότι στην Ιρλανδία τη μεγαλύτερη συνεισφορά στη συνολική προστιθέμενη αξία των ΜμΕ διαχρονικά φαίνεται να παράγουν οι μεσαίες επιχειρήσεις (περίπου 40%) και τη μικρότερη οι μικρές (29%). Η εικόνα αυτή έρχεται σε πλήρη αντιδιαστολή με την εικόνα των ελληνικών ΜμΕ, όπως παρουσιάστηκε νωρίτερα, όπου οι πολύ μικρές επιχειρήσεις ηγούνται με 48% έναντι των μεσαίων (25%).

Βουλγαρία

Εξίσου ενδιαφέρον έχει και η περίπτωση της Βουλγαρίας, η οποία ενώ το 2012 κατείχε την 51^η θέση στην κατάταξη "Doing Business", σήμερα βρίσκεται στην 39^η θέση παγκοσμίως, με βαθμολογία 73,51. Η βαθμολογία αυτή είναι υψηλότερη από το μέσο όρο για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και της Κεντρικής Ασίας, ο οποίος είναι μόλις 71,05.

Η Βουλγαρία έχει πολύ καλές επιδόσεις όσον αφορά στο εμπόριο (βρίσκεται στην 21^η θέση παγκοσμίως) και στην προστασία μειοψηφικών επενδυτών. Υψηλά βρίσκεται, επίσης, σε θέματα πρόσβασης σε χρηματοδότηση, με βαθμολογία 70 (32^η παγκοσμίως).

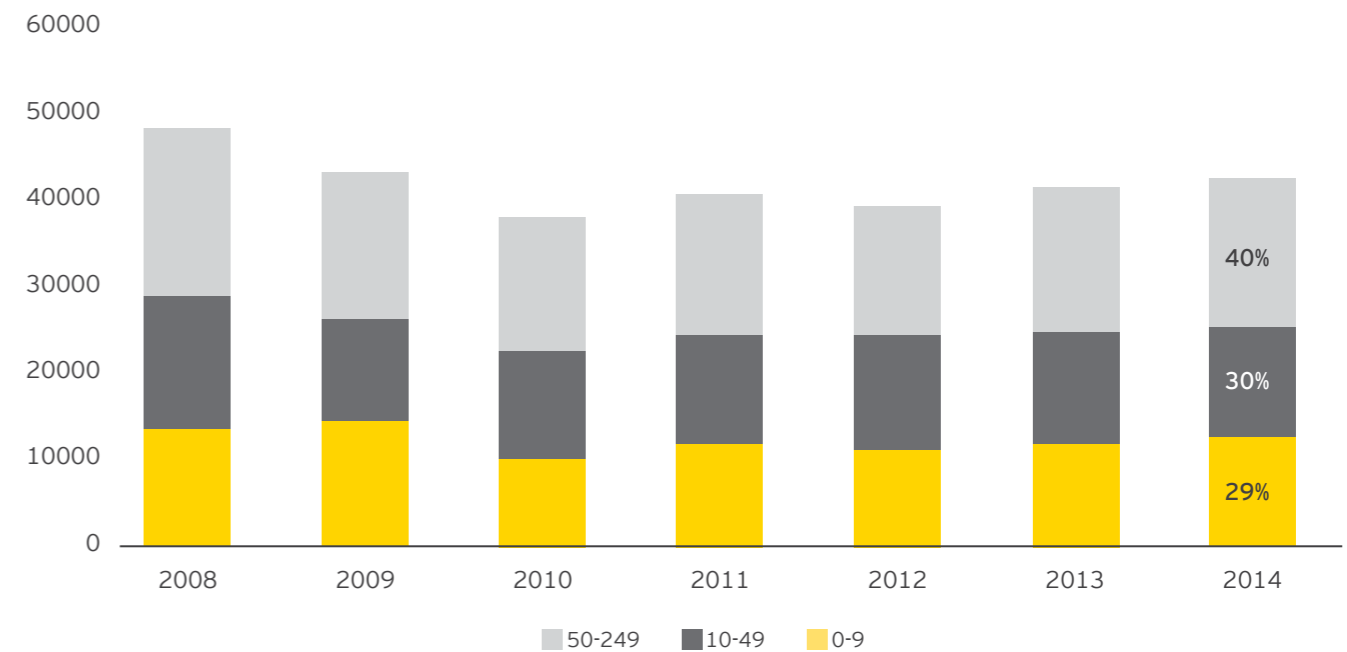
Η Βουλγαρία έχει μια από τις χαμηλότερες φορολογικές επιβαρύνσεις για επιχειρήσεις, φαινόμενο θετικό για τις ΜμΕ. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με έρευνα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η Βουλγαρία με 5,02% έχει τη μικρότερη αναλογία εταιρικού φόρου εισοδήματος ως προς τα λειτουργικά κέρδη (EBITDA), ενώ ο μέσος όρος στην Ε.Ε. κυμαίνεται μεταξύ 8%-16%. Επίσης, η αναλογία φόρου ως προς τα κέρδη προ φόρων (EBT) για τις ΜμΕ είναι 8,75% ενώ για τις μεγάλες

Η Βουλγαρία έχει μια από τις χαμηλότερες φορολογικές επιβαρύνσεις για τις επιχειρήσεις, φαινόμενο θετικό για τις ΜμΕ

επιχειρήσεις 10,2%. Στην περίπτωση της Ελλάδας, τα αποτελέσματα είναι 22,3% για τις ΜμΕ και 25,5% για τις μεγάλες επιχειρήσεις.

Πηγή: EC (2017). "SME taxation in Europe. An empirical study of applied corporate income taxation for SMEs compared to large enterprises", Luxembourg.

Ιρλανδία: Προστιθέμενη αξία των ΜμΕ (σε εκατ. €)

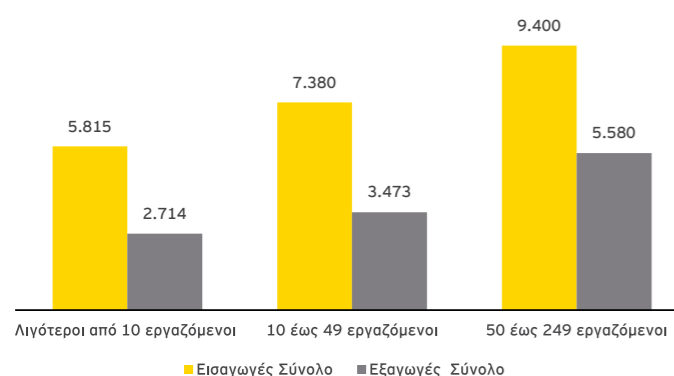
Εξωτερικό εμπόριο και ΜμΕ

Οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι καθαροί εισαγωγείς.

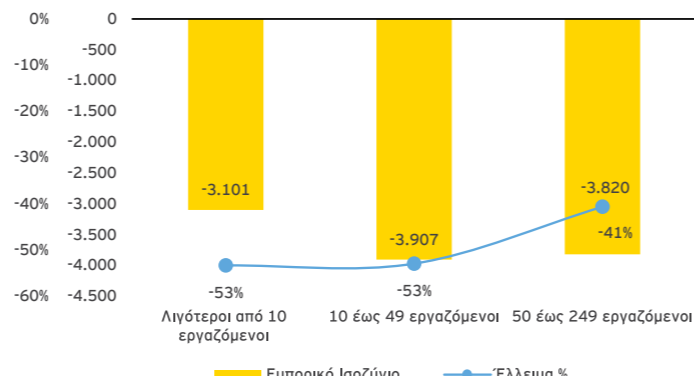
Οι ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις είναι καθαροί εισαγωγείς, επιδεινώνοντας έτσι το εμπορικό ισοζύγιο της ελληνικής οικονομίας και αποτυπώνοντας, εν μέρει, την έλλειψη ανταγωνιστικότητας σε όρους διεθνούς εμπορίου. Ενδεικτικά, το συνολικό έλλειμα του εμπορικού ισοζυγίου

έφτασε στα €10.827 εκατ. το 2014, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου αποδίδεται στις μικρές επιχειρήσεις των 10-49 ατόμων (€3.907 εκατ.), ακολουθούμενο από τις μεσαίες επιχειρήσεις των 50-249 ατόμων (€3.820 εκατ.), ενώ οι πολύ μικρές επιχειρήσεις εμφάνισαν έλλειμα της τάξης των €3.101 εκατ.

Σύνολο εισαγωγών και εξαγωγών ανά μέγεθος επιχείρησης για το 2014 (σε εκατ. €)

Εμπορικό ισοζύγιο ανά μέγεθος επιχείρησης για το 2014 (σε εκατ. €)

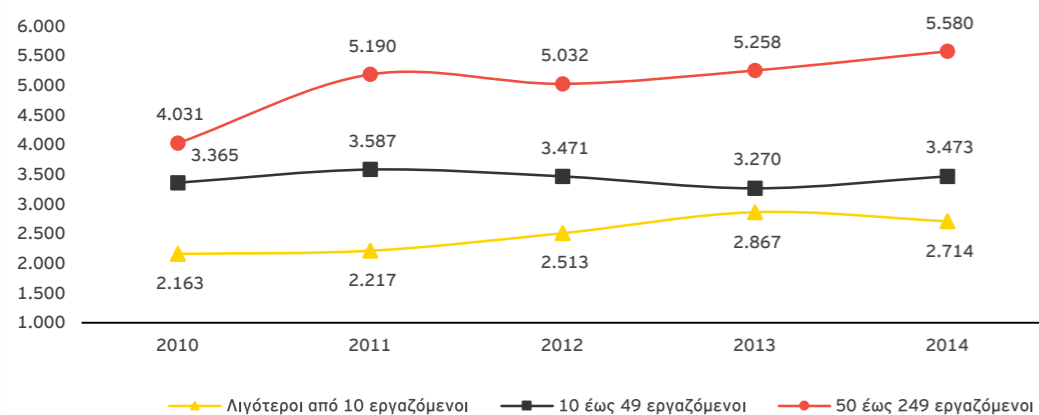

Οι μεσαίες επιχειρήσεις ηγούνται των εξαγωγών, με περιορισμένη συνεισφορά από τις πολύ μικρές επιχειρήσεις...

Ός προς την εξέλιξη του συνόλου των εξαγωγών ανά ομάδα μεγέθους, όπως θα αναμενόταν, οι μεσαίες επιχειρήσεις ηγούνται των εξαγωγών, με τη συνεισφορά των πολύ μικρών επιχειρήσεων να είναι αρκετά περιορισμένη. Η εξωστρέφεια των μεσαίων επιχειρήσεων έχει βελτιωθεί αισθητά, από €4 δις το 2010, σε €5,6 δις το 2014. Αντιθέτως, τόσο οι μικρές,

όσο και οι πολύ μικρές επιχειρήσεις, εμφάνισαν μόνο μια ήπια ανοδική πορεία. Τα στοιχεία αυτά ενδεχομένως υποδεικνύουν ότι οι μεσαίες επιχειρήσεις προσαρμόστηκαν περισσότερο στην κρίση, στοχεύοντας περισσότερο στις αγορές του εξωτερικού και επιτυγχάνοντας μια γεωγραφική διαφοροποίηση, μέσω της ενίσχυσης της εξωστρέφειάς τους.

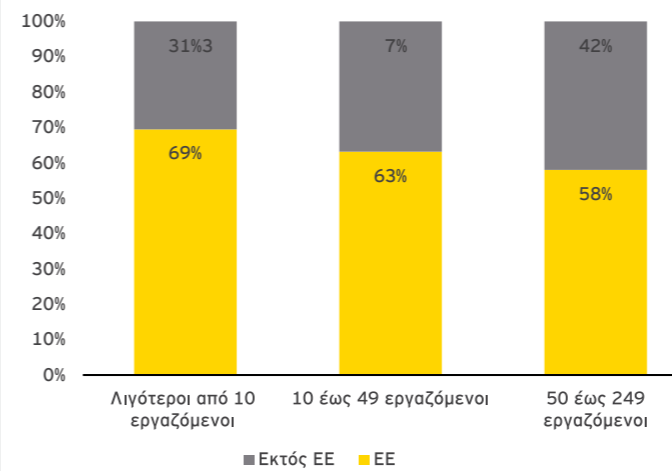
Σύνολο εξαγωγών ανά μέγεθος επιχείρησης ΜμΕ (σε εκατ. €)

Πηγή: Eurostat COMEXT database και Ανάλυση ΕΥ

Οι μεσαίες επιχειρήσεις ηγούνται των εξαγωγών. Η εξωστρέφεια τους έχει βελτιωθεί αισθητά, από τα €4 δις το 2010, σε €5,6 δις το 2014.

Κατανομή εξαγωγών ΜμΕ εντός και εκτός Ε.Ε. για το 2014

Πηγή: Eurostat COMEXT database και Ανάλυση ΕΥ

...ενώ οι μεσαίες επιχειρήσεις φαίνεται να έχουν μεγαλύτερη έκθεση και σε χώρες εκτός Ε.Ε.

Τα ανωτέρω επιβεβαιώνονται και από τις εξαγωγές ανά επιχείρηση, όπου μια πολύ μικρή επιχείρηση εξάγει κατά μέσο όρο €4.000 σε προϊόντα και υπηρεσίες, με τις μικρές να εξάγουν κατά μέσο όρο €187.000 και τις μεσαίες να εξάγουν περίπου €2,3 εκατ. Αυτό αναδεικνύει και πάλι τη δυναμική που φαίνεται να παρουσιάζουν οι μεσαίες επιχειρήσεις.

Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει και το μείγμα των εξαγωγών εντός και εκτός της ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς. Οι μεσαίες επιχειρήσεις εμφανίζουν σχετικά μεγαλύτερη έκθεση και σε χώρες εκτός Ε.Ε. Λαμβάνοντας υπόψη και τα πρότερα συμπεράσματα όσον αφορά στην υψηλότερη παραγωγικότητα των μεσαίων επιχειρήσεων, η μεγαλύτερη γεωγραφική διαφοροποίηση και η διείσδυση σε αγορές εκτός Ε.Ε., θα μπορούσε να οφείλεται σε σχετικά μεγαλύτερη ανταγωνιστικότητα και ικανότητα επιμερισμού του ρίσκου.

Εξαγωγές ανά ΜμΕ (€)

Μονάδα: €	2010	2011	2012	2013	2014
Λιγότεροι από 10 εργαζόμενοι	2.820	3.091	3.613	4.278	4.139
10 έως 49 εργαζόμενοι	133.636	163.715	167.936	175.237	187.452
50 έως 249 εργαζόμενοι	1.340.563	1.647.234	1.980.963	2.166.515	2.285.047

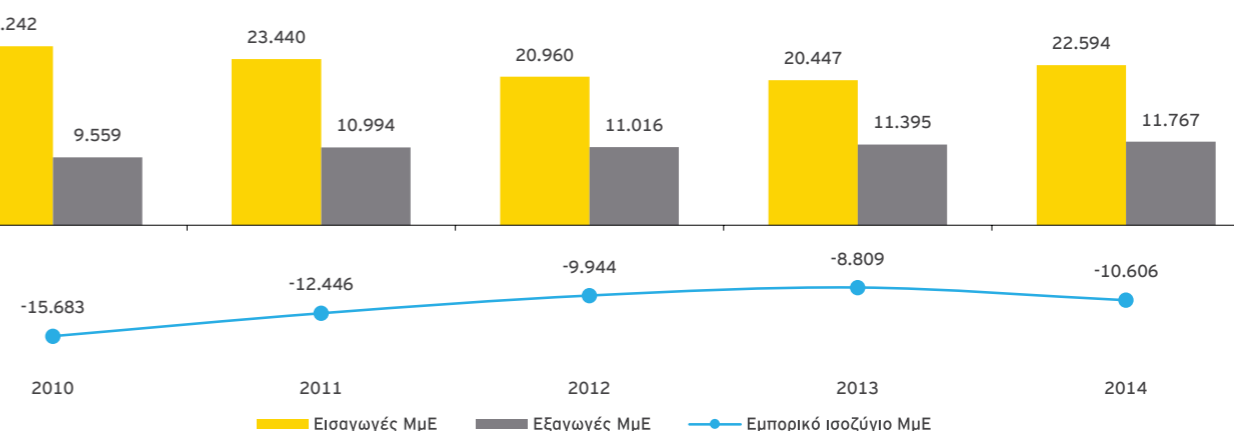
Πηγή: Eurostat COMEXT database και Ανάλυση ΕΥ

Το έλλειμα στο εμπορικό ισοζύγιο των ΜμΕ περιορίζεται σταδιακά τα τελευταία χρόνια.

Όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω γράφημα, την πενταετία 2010-2014, η Ελλάδα παρουσιάζει μονίμως έλλειμα στο εμπορικό της ισοζύγιο στις ΜμΕ. Ωστόσο, αυτό φαίνεται να περιορίζεται σταδιακά από τα €15,7 δις το 2010, στα €10,6

δισ το 2014. Αυτή η βελτιωμένη εικόνα οφείλεται, κυρίως, στην αύξηση των εξαγωγών, αποτέλεσμα ενδεχομένως και της μείωσης της εσωτερικής ζήτησης και της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών ΜμΕ.

Σύνολο εισαγωγών, εξαγωγών και εμπορικού ισοζυγίου των ΜμΕ (σε εκατ. €)

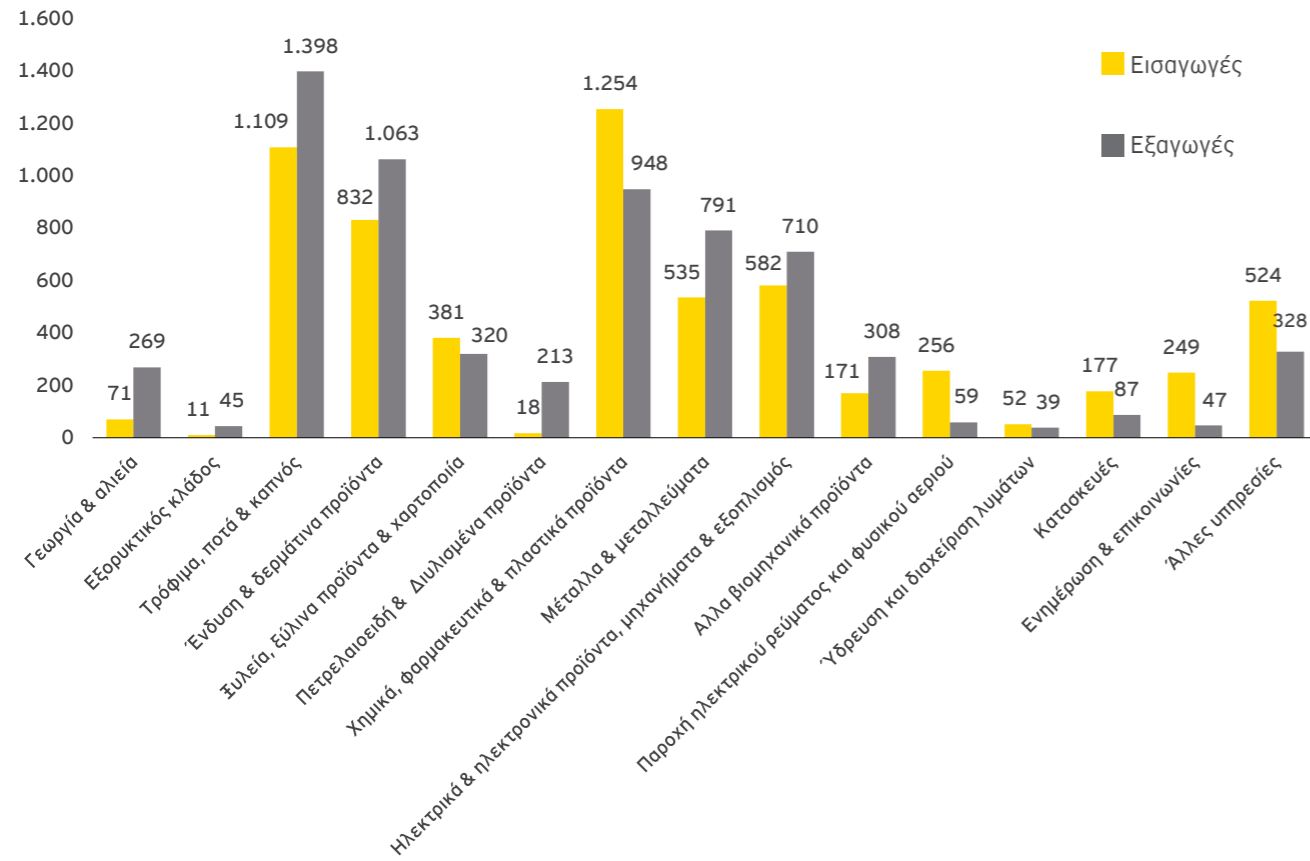

Πηγή: Eurostat COMEXT database και Ανάλυση ΕΥ

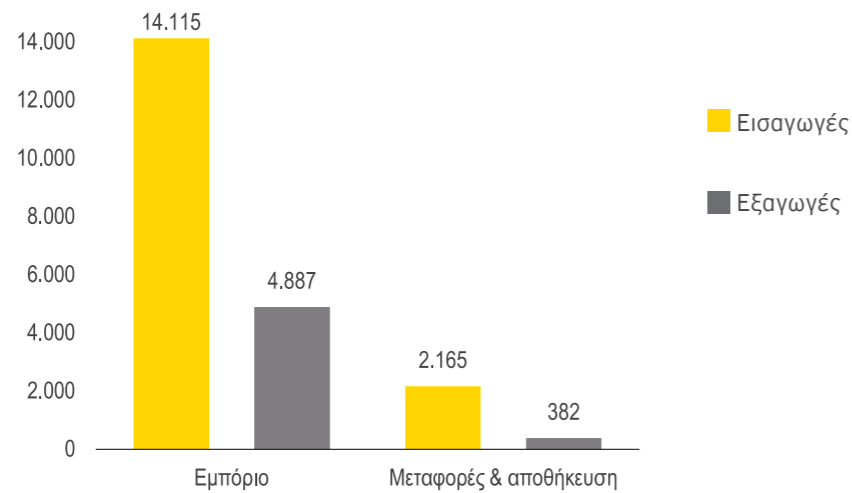
Σε κλαδικό επίπεδο, την καλύτερη εικόνα όσον αφορά στις εξαγωγές από ΜμΕ εμφανίζουν οι κλάδοι των τροφίμων, ποτών και καπνών, της ένδυσης, των χημικών, φαρμακευτικών και πλαστικών, των μετάλλων και ηλεκτρικών και ηλεκτρονικών ειδών. Σχετικά πιο αδύναμη εξαγωγική δραστηριότητα παρουσιάζουν οι ΜμΕ στον εξορυκτικό κλάδο, την ξυλεία, καθώς και στις

περισσότερες υπηρεσίες. Εξάριση αποτελεί ο κλάδος του εμπορίου, ο οποίος παρουσιάζει μεν υψηλή εξαγωγική δραστηριότητα, αλλά και το μεγαλύτερο έλλειμα, με τη σχέση εισαγωγών-εξαγωγών να είναι €14,1 δις με €4,9 δις (σ.σ. λόγω της διαφοράς κλίμακας, το εμπόριο παρουσιάζεται σε ξεχωριστό γράφημα).

Σύνολο εισαγωγών και εξαγωγών ανά κλάδο ΜμΕ (σε εκατ. €, 2014)

Σύνολο εισαγωγών και εξαγωγών ΜμΕ για το εμπόριο και τις μεταφορές (σε εκατ. €, 2014)

Πηγή: Eurostat COMEXT database και Ανάλυση ΕΥ

Καινοτομία και ΜμΕ

Η Ελλάδα αποκλίνει από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στην καινοτομία, αν και μέχρι το 2014 παρουσίαζε ανοδική πορεία.

Για τη διερεύνηση του επιπέδου της καινοτομίας στην ελληνική οικονομία συγκριτικά με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, η ανάλυση βασίστηκε σε στοιχεία του European Innovation Scoreboard (EIS). Το EIS αναπτύσσεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και αποσκοπεί στη συστηματική καταγραφή και σύγκριση των εθνικών συστημάτων καινοτομίας στις χώρες της Ε.Ε. και τη θέση των ΜμΕ, αλλά και των μεγαλύτερων επιχειρήσεων σε αυτά.

Η Ελλάδα παρουσιάζει διαχρονικά αρκετά χαμηλότερο επίπεδο καινοτομίας σε σύγκριση με την Ε.Ε., όπως αποτυπώνεται από την πορεία του γενικού σχετικού δείκτη τα

τελευταία οκτώ χρόνια.

Από το 2009 και ύστερα, παρουσιάζει μεν μια σχετική ανοδική πορεία μέχρι και το 2014, η οποία, όμως, φαίνεται να διακόπτεται απότομα το 2015. Η πορεία του δείκτη στην Ε.Ε. είναι ανοδική ή ουδέτερη για την ίδια χρονική περίοδο.

Η Ελλάδα υστερεί σημαντικά στο επίπεδο καινοτομίας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι η καινοτομία αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων και εξωστρέφειας, από την κατάταξη αναδεικνύεται η ανάγκη για ταυτόχρονες αλλαγές σε πολλούς τομείς.

Σε αντίθεση με τη συνολική εικόνα της χώρας, τα στοιχεία για τις ΜμΕ δείχνουν μια αρκετά ικανοποιητική θέση έναντι των υπόλοιπων χωρών

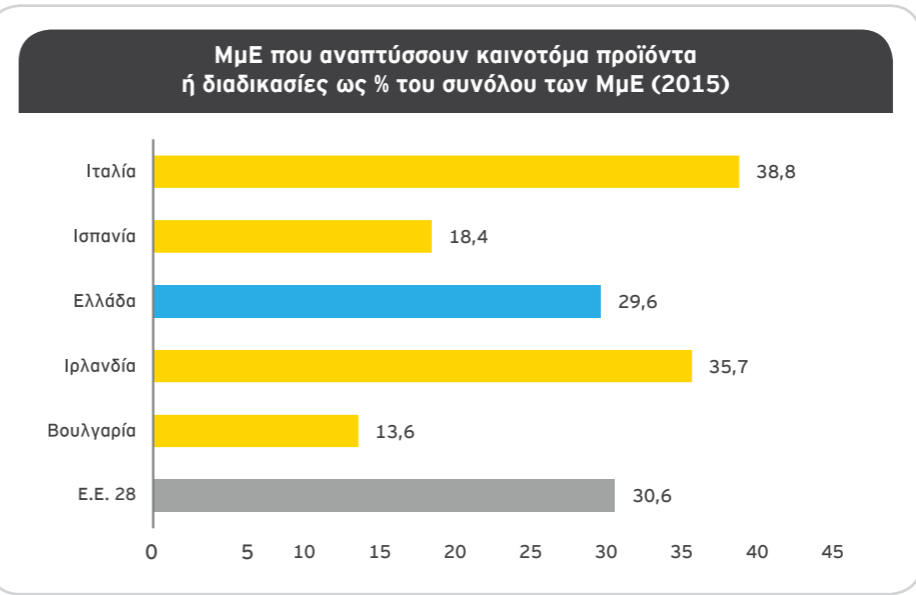
Το European Innovation Scoreboard διαχωρίζει την καινοτομία σε τρεις βασικούς τύπους δεικτών και οκτώ διαστάσεις, αναπτύσσοντας συνολικά 25 διαφορετικούς δείκτες.

Για τις ΜμΕ αναπτύσσονται τρεις εξειδικευμένοι δείκτες που αποτυπώνουν τη διείσδυση της καινοτομίας τόσο εσωτερικά όσο και στις σχέσεις και συνεργασίες των ΜμΕ με άλλες επιχειρήσεις. Σε αντίθεση με τη συνολική εικόνα της Ελλάδας στην καινοτομία, τα στοιχεία για τις ΜμΕ δείχνουν μια αρκετά ικανοποιητική θέση έναντι των υπόλοιπων χωρών υπό ανάλυση.

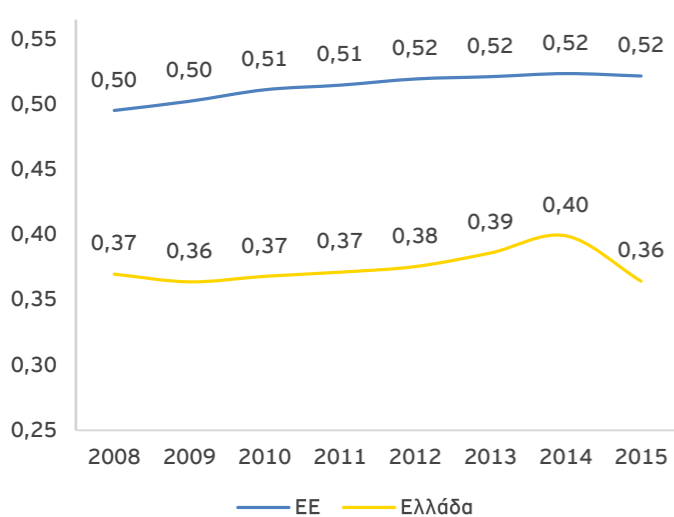
Όσον αφορά στις ΜμΕ που εισήγαγαν καινοτόμα προϊόντα ή διαδικασίες σε μία από τις αγορές τους, ο δείκτης εστιάζει στην τεχνολογική καινοτομία και αποτυπώνει το ποσοστό των ΜμΕ που κατάφεραν την εισαγωγή τέτοιων νέων προϊόντων (αγαθών ή υπηρεσιών) και διαδικασιών. Η Ελλάδα βρίσκεται κοντά στο μέσο όρο της Ε.Ε. 28, ξεπερνώντας την Ισπανία και την Βουλγαρία.

Αντίστοιχα, για τις ελληνικές ΜμΕ που έχουν εισάγει νέα ή σημαντικά βελτιωμένα προϊόντα ή και διαδικασίες παραγωγής, το 26,6% έχει αναπτύξει καινοτομίες εσωτερικά. Το ποσοστό αυτό δείχνει, αφενός, ότι οι ελληνικές ΜμΕ επιχειρούν να καινοτομήσουν στηριζόμενες στις δικές τους ικανότητες, αλλά, αφετέρου, ένα σημαντικό κομμάτι εξακολουθεί να αντλεί από καινοτομίες άλλων. Όπως και στον προηγούμενο δείκτη η Ελλάδα βρίσκεται κοντά στο μέσο όρο της Ε.Ε. 28 ξεπερνώντας την Ισπανία και τη Βουλγαρία, ενώ αξιοσημείωτες είναι οι επιδόσεις της Ιρλανδίας και της Ιταλίας.

Ικανοποιητική σε σύγκριση με τις υπόλοιπες χώρες του δείγματος είναι και η επίδοση των ελληνικών καινοτόμων ΜμΕ στις συνεργασίες. Με το 12,4% να έχει αναπτύξει συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις, έναντι 2,3% και 4,8% στη Βουλγαρία και την Ιταλία αντίστοιχα, οι ελληνικές καινοτόμες ΜμΕ φαίνεται να επενδύουν στις συνεργασίες με άλλες επιχειρήσεις.

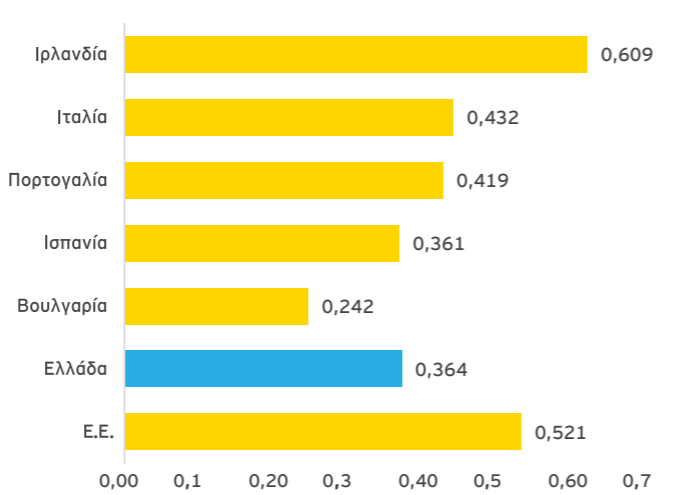

Δείκτες καινοτομίας της Ελλάδας και Ε.Ε.

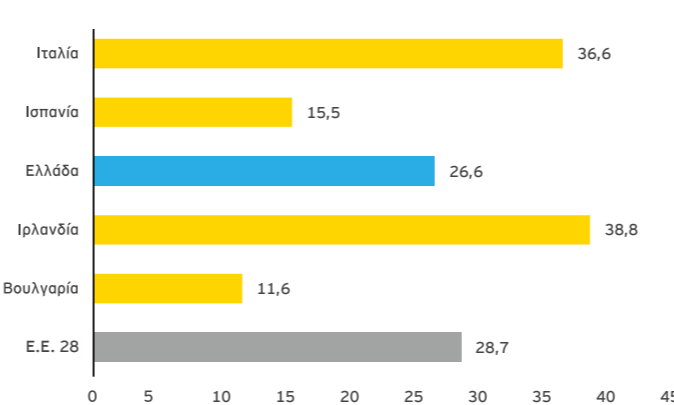

Πηγή: European Innovation Scoreboard 2016 και Ανάλυση ΕΥ

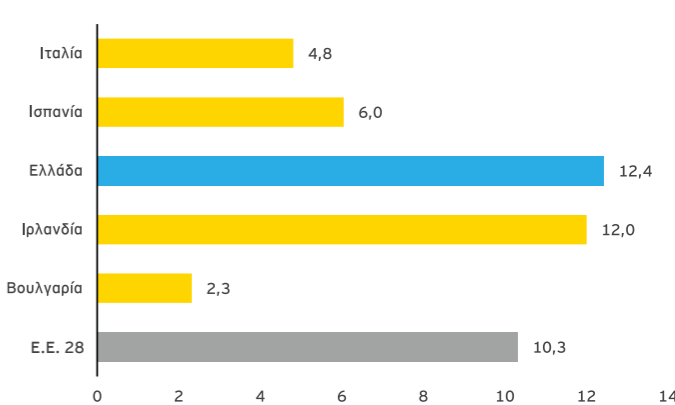
Δείκτες καινοτομίας της Ελλάδας και άλλων χωρών, 2015

ΜμΕ που αναπτύσσουν καινοτομίες οι ίδιες εσωτερικά ως % των ΜμΕ (2015)

Καινοτόμες ΜμΕ που αναπτύσσουν συνεργασίες με άλλους ως % των ΜμΕ (2015)

Πηγή: European Innovation Scoreboard 2016 και Ανάλυση ΕΥ

Πρόσβαση σε χρηματοδότηση

Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση εξακολουθεί να αποτελεί το πιο σημαντικό πρόβλημα για τις ΜμΕ και την ανάπτυξή τους

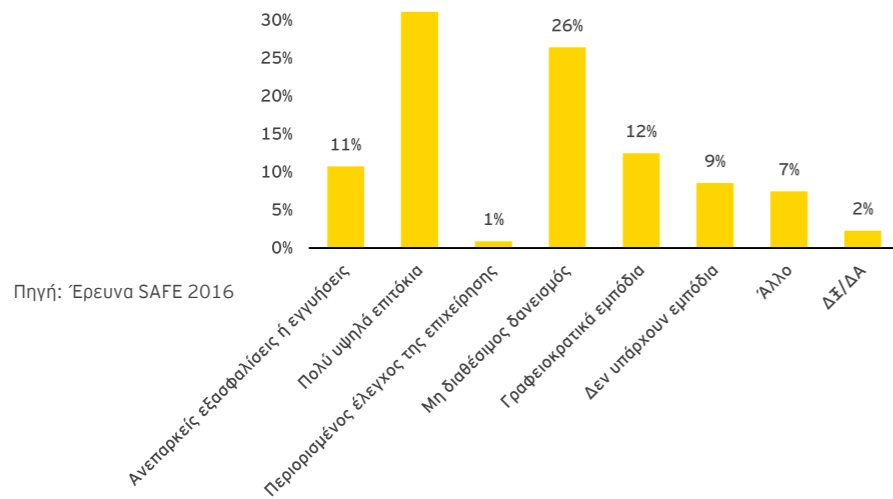
Στην Ελλάδα, οι ΜμΕ, οι οποίες λειτουργούν εντός ενός πλαισίου που δεν υποστηρίζει την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη, έρχονται άμεσα αντιμέτωπες με περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση και με την απουσία ευελιξίας σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο που περιορίζει την ενίσχυσή τους από τους αρμόδιους φορείς.

Σύμφωνα με την ετήσια έρευνα SAFE (Survey on the Access to Finance of Enterprises) που διεξάγει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, οι ελληνικές ΜμΕ αναδεικνύουν το ζήτημα της πρόσβασης στη χρηματοδότηση ως το μείζον εμπόδιο για την ανάπτυξή τους. Περίπου 24% του συνόλου

των ελληνικών ΜμΕ που συμμετείχαν στην έρευνα ανέδειξε τον μη διαθέσιμο δανεισμό ως το βασικό πρόβλημα σχετικά με την πρόσβαση σε χρηματοδότηση. Ακολουθούν η δυσκολία διεύρυνσης της πελατειακής τους βάσης (11%), η ύπαρξη ανταγωνισμού (10%), αλλά και το ρυθμιστικό πλαίσιο (9%).

Ως βασικά αίτια για την περιορισμένη πρόσβαση σε χρηματοδότηση, το 31% αναφέρεται στο ύψος των επιτοκίων, ενώ το 26% στην έλλειψη διαθεσιμότητας δανειακών κεφαλαίων. Επιπλέον, ως αίτια των δυσκολιών, αναδείχτηκαν τα γραφειοκρατικά και διαδικαστικά ζητήματα (12%), αλλά και η ανεπάρκεια ή μη διαθεσιμότητα για αντίστοιχες εξασφαλίσεις (11%).

Ποιος είναι ο κύριος λόγος για μη χρηματοδότηση της επιχείρησής σας (Ελλάδα);

Τα ανωτέρω επιβεβαιώνουν την ανάγκη για υποστήριξη των ΜμΕ κατά τη διαδικασία χρηματοδότησης, τόσο μέσω των ελληνικών τραπεζών, όσο και μέσω των ευρωπαϊκών αναπτυξιακών τραπεζών.

Προσπάθειες σε αυτή την κατεύθυνση έχουν γίνει αρκετές τα τελευταία χρόνια. Για παράδειγμα, η χρηματοδότηση των ΜμΕ μέσω των διαθέσιμων χρηματοοικονομικών εργαλείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, όπως το SME Window του Επενδυτικού Ταμείου Στρατηγικών Επενδύσεων (EFSI - γνωστό και ως πακέτο Γιουνκέρ) που μπορεί να γίνει μέσω του τραπεζικού συστήματος ή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Επενδύσεων (EIF) ή και μέσω επενδυτικών ταμείων ή εταιρειών επενδυτικών συμμετοχών, όπου το EIF δύναται να συμμετέχει.

Επιπλέον, το Δεκέμβριο του 2016 ανακοινώθηκε η δημιουργία του νέου καινοτόμου Ταμείου Επιχειρηματικών Συμμετοχών που δίνει πρόσβαση στις ΜμΕ σε συνδυασμό κονδυλίων προερχόμενων από το πρόγραμμα ΕΣΠΑ (2014-2020) και το EFSI, ενώ αποσκοπεί στην άμεση υποστήριξη νεοφυών, αλλά και εδραιωμένων επιχειρήσεων σε στάδιο ανάπτυξης, με σαφή προτεραιότητα στις επενδύσεις που στοχεύουν στην καινοτομία και την εξωστρέφεια.

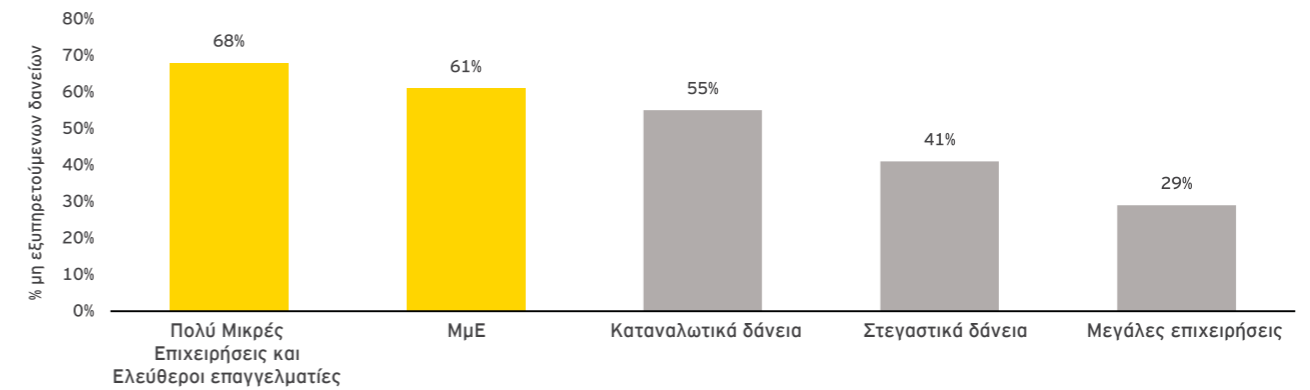
Οι Ελληνικές ΜμΕ αναδεικνύουν το ζήτημα της πρόσβασης στη χρηματοδότηση ως το μείζον εμπόδιο για την ανάπτυξή τους.

Παρόλα αυτά, υπάρχει ανάγκη απλοποίησης και ευθυγράμμισης των διαθέσιμων εργαλείων και προγραμμάτων για τη διευκόλυνση της χρηματοδότησης. Το γεγονός ότι εμπλέκονται διάφοροι θεσμικοί φορείς (δημόσιοι και ευρωπαϊκοί οργανισμοί, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ιδιώτες και αναπτυξιακές τράπεζες), καθώς και ο βαθμός διαθεσιμότητας χρηματοδοτικών εργαλείων υπογραμμίζουν την ανάγκη χάραξης κοινής στρατηγικής αντιμετώπισης των θεμάτων που προκύπτουν για τις ΜμΕ στο πλαίσιο της ελληνικής οικονομίας και της λειτουργίας τους στις συνθήκες που διαμορφώνονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Από το τραπεζικό σύστημα αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα για διαφορετική διαχείριση του χαρτοφυλακίου των ΜμΕ...

Το τραπεζικό σύστημα στην Ελλάδα έχει δοκιμαστεί έντονα κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών. Δεδομένης της σημασίας των ΜμΕ για την ελληνική οικονομία είναι αναμενόμενο ότι θα διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των βραχυπρόθεσμων στόχων του τραπεζικού συστήματος, ενώ καταλαμβάνουν καίρια θέση στην επίλυση του βασικού ζητήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Ποσοστό μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων ανά δανειακό χαρτοφυλάκιο στην Ελλάδα

Πηγή: Έκθεση του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος (2016)

Σημ. Ο ανωτέρω διαχωρισμός των επιχειρήσεων σε μικρές, μικρομεσαίες και μεγάλες από την Τράπεζα της Ελλάδος, βασίζεται στον κύκλο εργασιών τους: πολύ μικρές (2,5 εκατ. ευρώ), μικρομεσαίες (2,5 εκατ. - 50 εκατ. ευρώ), μεγάλες (άνω των 50 εκατ. ευρώ).

Δεδομένου των ανωτέρω, αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα για διαφορετική διαχείριση του χαρτοφυλακίου των ΜμΕ από το τραπεζικό σύστημα.

Ταυτόχρονα, έχει αναδειχτεί και η σπουδαιότητα για ακόμα πιο μεθοδική υποστήριξη στην παρακολούθηση των χρηματοοικονομικών τους μεγεθών, αλλά και των προβλέψεων που διατηρούν σχετικά με τη μεσοπρόθεσμη εξέλιξη των δραστηριοτήτων τους και την πορεία της ελληνικής οικονομίας.

Στις επόμενες σελίδες παρουσιάζονται κάποια γενικά ευρήματα από την εκτενή εμπειρία της ΕΥ στην παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών, τόσο στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, όσο και σε τραπεζικά ιδρύματα, στο πλαίσιο της αξιολόγησης του επιχειρησιακού σχεδιασμού και της αναδιάρθρωσης του υφιστάμενου δανεισμού για τις επιχειρήσεις αυτές.

Η συντριπτική πλειονότητα των ΜμΕ είναι υπερδανεισμένες και καλύπτουν ένα μεγάλο κομμάτι των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων των τραπεζών

Ως γενική εικόνα διαφαίνεται ότι η συντριπτική πλειονότητα των ΜμΕ είναι υπερδανεισμένες, σύμφωνα με το Δείκτη Δανειακών Κεφαλαίων Προς Λειτουργική Κερδοφορία.

Στις περισσότερες περιπτώσεις, η υψηλή μόχλευση οφείλεται στο γεγονός ότι η κεφαλαιακή διάρθρωση των ΜμΕ είχε σχεδιαστεί για να υποστηρίξει κατά πολύ υψηλότερους όγκους πωλήσεων από τους υφιστάμενους, καθώς και για να αφήνει τη δυνατότητα στον επιχειρηματία να εκμεταλλεύεται την υπερβάλλουσα διαθέσιμη ρευστότητα που του παρέχεται, με σκοπό να επιτυγχάνει συμφέρουσες εμπορικές συναλλαγές.

Οι κλάδοι που καταγράφουν τη μεγαλύτερη μέση μείωση του κύκλου εργασιών τους τα τελευταία έτη, όπως προκύπτει από τη μελέτη των περιπτώσεων ΜμΕ που έχει διαχειριστεί η ΕΥ, είναι οι κλάδοι των υπηρεσιών υγείας, των αγροτικών προϊόντων και του λιανικού εμπορίου.

Αναφορικά με τον κλάδο υπηρεσιών υγείας, καθοριστικό παράγοντα στην παρατηρούμενη μείωση έχει αποτελέσει η άμεση εξάρτηση των επιχειρήσεων από την Πολιτεία, με αποτέλεσμα η συρρίκνωση του κρατικού προϋπολογισμού για δαπάνες υγείας να τις επηρεάζει άμεσα.

Στην πρόσφατη ιστορική περίοδο οι ΜμΕ παροχής υπηρεσιών φιλοξενίας εμφάνισαν ανθεκτικότητα διατηρώντας τον κύκλο εργασιών τους σε σταθερά επίπεδα...

Επίσης, οι εταιρείες στον αγροτικό τομέα δεν έχουν καταφέρει στην πλειονότητά τους να απορροφήσουν τα κοινοτικά κονδύλια που θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν έτσι ώστε να αναπτύξουν περαιτέρω το επιχειρηματικό τους μοντέλο. Αποτέλεσμα, η ταχεία αύξηση του εύρους των εισαγόμενων προϊόντων καθώς και η διαπραγματευτική δύναμη των υπεραγορών και χονδρεμπόρων να έχει πλήξει την ανταγωνιστικότητά τους. Τέλος, οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στο λιανικό εμπόριο, όπως ήταν αναμενόμενο, επλήγησαν σημαντικά από τη μείωση του διαθέσιμου εισοδήματος και της κατανάλωσης.

Επιπλέον, μετά από περαιτέρω εξέταση των περιπτώσεων των ΜμΕ που έχει διαχειριστεί η ΕΥ ανά γεωγραφική περιοχή, παρατηρήθηκε πως η μεγαλύτερη μείωση στον κύκλο εργασιών σημειώθηκε στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στις περιφέρειες της Πελοποννήσου και της Δυτικής Ελλάδας.

Αντιθέτως, οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον κλάδο υπηρεσιών παροχής φιλοξενίας εμφάνισαν ανθεκτικότητα, διατηρώντας τον κύκλο εργασιών σε σταθερά επίπεδα τα τελευταία έτη.

Παρά τη μείωση του κύκλου εργασιών, οι περισσότεροι κλάδοι των εταιρειών που έχει διαχειριστεί η ΕΥ εμφάνισαν αύξηση του περιθωρίου λειτουργικού αποτελέσματός τους τα τελευταία έτη, αντικατοπτρίζοντας τις προσπάθειες των διοικήσεων τους για μείωση του λειτουργικού κόστους ως αντίμετρο στην προαναφερόμενη μείωση του κύκλου εργασιών τους. Εξαιρέση αποτέλεσε ο κλάδος των αγροτικών προϊόντων, όπου πέρα από τη μείωση του κύκλου εργασιών, παρουσίασε και μείωση του περιθωρίου λειτουργικής κερδοφορίας, γεγονός το οποίο καταδεικνύει την ύπαρξη ανελαστικών εξόδων στο επιχειρηματικό μοντέλο των εταιρειών του κλάδου.

...παρά τα απαισιόδοξα μηνύματα του πρόσφατου παρελθόντος, οι διοικήσεις των ΜμΕ εκτιμούν σταδιακή ανάκαμψη.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των διοικήσεων των επιχειρήσεων των περιπτώσεων των ΜμΕ που έχει διαχειριστεί η ΕΥ για την εξέλιξη του κύκλου εργασιών τα επόμενα έτη, προβλέπεται σταδιακή ανάκαμψη του κύκλου εργασιών σε όλους τους κλάδους, με τις πιο αισιόδοξες εκτιμήσεις να δίνονται από τις διοικήσεις στους κλάδους των υπηρεσιών υγείας, κατασκευών και υποδομών και βιομηχανίας.

Επίσης, παρατηρήθηκε ότι, για κάποιους κλάδους, όπως το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, καθώς και τα γεωργικά προϊόντα, οι ΜμΕ, πιθανά επηρεαζόμενες από τον κίνδυνο να μην καταστεί δυνατή η εξεύρεση βιώσιμης λύσης για την αναδιάρθρωση του δανεισμού τους, παρουσίασαν εκτιμήσεις που συμπεριλάμβαναν την επίτευξη μεγάλης θετικής μεταβολής στο περιθώριο λειτουργικού αποτελέσματος. Εξετάζοντας τις περιπτώσεις των ΜμΕ που έχει διαχειριστεί η ΕΥ γεωγραφικά, οι περισσότεροι αισιόδοξες προβλέψεις σε σχέση με τον κύκλο εργασιών

προέρχονται από τις εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην Αττική, τη Στερεά Ελλάδα και τα Ιόνια νησιά. Στον αντίποδα, η περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου, Πελοποννήσου και Θεσσαλίας παρείχε πιο συγκρατημένες προβλέψεις.

Κατά την ανάλυση προβλέψεων των ΜμΕ που έχει διαχειριστεί η ΕΥ, οι εταιρείες που δραστηριοποιούνται στον κλάδο των υπηρεσιών υγείας αναζητούν νέα χρηματοδότηση με σκοπό την εξασφάλιση της ομαλής εμπορικής λειτουργίας τους και την «κάλυψη» των συναλλαγών τους με το δημόσιο τομέα.

Εξετάζοντας τις περιπτώσεις ΜμΕ ανά γεωγραφική περιοχή, οι ανάγκες για νέα χρηματοδότηση εμφανίζονται αυξημένες στην περιφέρεια της Δυτικής Ελλάδας, περιοχή στην οποία τα τελευταία έτη οι επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται εμφάνισαν αξιοσημείωτη πτώση στον κύκλο εργασιών τους.

Η ανάπτυξη των ΜμΕ θα πρέπει να βασιστεί στην επιχειρηματική βούληση και στην προώθηση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων

Οι ΜμΕ παρουσιάζουν αρκετές αδυναμίες, αλλά τα πλεονεκτήματά τους είναι ιδιαίτερα σημαντικά και μπορούν να στηρίξουν την επανεκκίνηση της εθνικής οικονομίας μέσω της προώθησης της καινοτομίας.

Προκειμένου να καταφέρουν οι ΜμΕ να επιδείξουν τις σημαντικές προοπτικές που έχουν, θα πρέπει, σε πολλές περιπτώσεις, να ακολουθήσουν διαφοροποιημένες επιλογές χρηματοδότησης από αυτές που προσφέρουν οι ελληνικές εμπορικές τράπεζες, αφού πρώτα ρυθμίσουν τις

υφιστάμενες οφειλές τους προς το τραπεζικό σύστημα.

Η ανάπτυξη των ΜμΕ θα πρέπει να βασιστεί στην επιχειρηματική βούληση, στην έως τώρα αποκτηθείσα γνώση, αλλά και στην προώθηση των διαθέσιμων χρηματοδοτικών εργαλείων, ενώ απαραίτητη θα είναι η υποστήριξη τους μέσα από ένα κατάλληλο πλαίσιο αξιολόγησης που θα προάγει τις περιπτώσεις όπου διαφαίνεται ότι θα προσφέρουν προστιθέμενη αξία στην εθνική οικονομία.

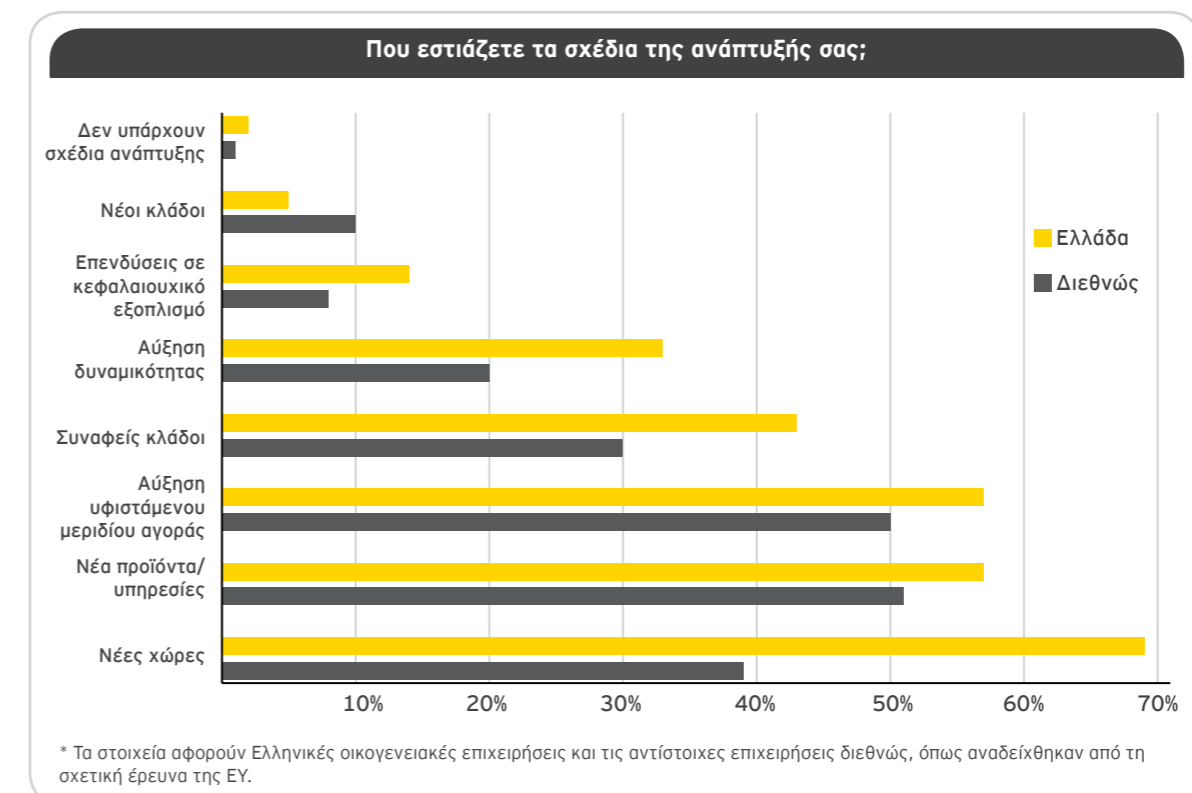

Εταιρική και οικογενειακή διακυβέρνηση

Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις στη χώρα μας είναι κατά βάση οικογενειακές. Ένα σημαντικό θέμα που αντιμετωπίζουν είναι η έλλειψη εταιρικής διακυβέρνησης, καθώς και ο έγκαιρος προγραμματισμός της διαδοχής. Η οργάνωση μιας σωστής εταιρικής και οικογενειακής διακυβέρνησης, συχνά, υποτιμάται ως θέμα, διότι οι διοικούντες της οικογενειακής επιχείρησης επικεντρώνονται συνήθως στην καθημερινή διαχείριση, παρά στη σημασία της εφαρμογής καλών πρακτικών διακυβέρνησης. Η σωστή διακυβέρνηση, όμως, μπορεί να αποφέρει σημαντικά μέσο-μακροπρόθεσμα οφέλη. Συχνά, υποτιμάται η σημασία μιας σειράς θεμάτων που θα μπορούσαν να βελτιώσουν σημαντικά τις αποδόσεις μιας οικογενειακής μικρομεσαίας επιχείρησης.

Στρατηγική ανάπτυξης

Είναι σημαντικό, σε εποχές με μεγάλες ανακατατάξεις σε σχέση με ό,τι γνωρίζαμε μέχρι πρότινος, να ξεκινήσει συζήτηση εντός της οικογένειας για πιθανή μακροπρόθεσμη αναθεώρηση του οράματος και της στρατηγικής της επιχείρησης για το μέλλον. Μια τέτοια προσέγγιση είναι πολύ χρήσιμη για την καταγραφή των επιθυμιών και του οράματος της οικογένειας - ενδεχομένως, σημαντικά αναθεωρημένου σε σχέση με τις ίσχυε προηγουμένως - και στη συνέχεια την ανάπτυξη ενός μακροπρόθεσμου στρατηγικού σχεδίου. Σύμφωνα με έρευνα της ΕΥ προς οικογενειακές επιχειρήσεις, τα σχέδια ανάπτυξης επικεντρώνονται στους εξής τομείς:

Διαδοχή

Οι ιδρυτές της μικρομεσαίας επιχείρησης είναι συχνά απρόθυμοι να μοιραστούν εμπιστευτικά στοιχεία σε σχέση με τη λειτουργία, την απόδοση και την οικονομική θέση της επιχείρησης με τα παιδιά τους, στην προσπάθειά τους να προστατεύσουν τα μέλη αυτά, καθιστώντας τα συνυπεύθυνα για σημαντικές αποφάσεις. Αυτό, μακροπρόθεσμα, έχει κόστος.

Για να είναι επιτυχής όσον αφορά στη διαχείριση του οικογενειακού πλούτου, χρειάζεται να αναπτύξουν σχετική διαδικασία και να δώσουν την ευκαιρία στα νεότερα μέλη της οικογένειας να αναπτυχθούν και να αναπτύξουν τις δεξιότητες και το ταλέντο τους, καθώς και τις τεχνικές διαχείρισης των οικονομικών θεμάτων με υπευθυνότητα. Το πρόβλημα της διαδοχής είναι από τα σημαντικότερα ζητήματα που

αντιμετωπίζουν οι οικογενειακές επιχειρήσεις. Η μακροπρόθεσμη επιχειρηματική στρατηγική που διαφοροποιεί τις οικογενειακές επιχειρήσεις συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την επιθυμία εξασφάλισης της συνέχειας, η οποία αποτελεί και κινητήρια δύναμη για τους επιχειρηματίες.

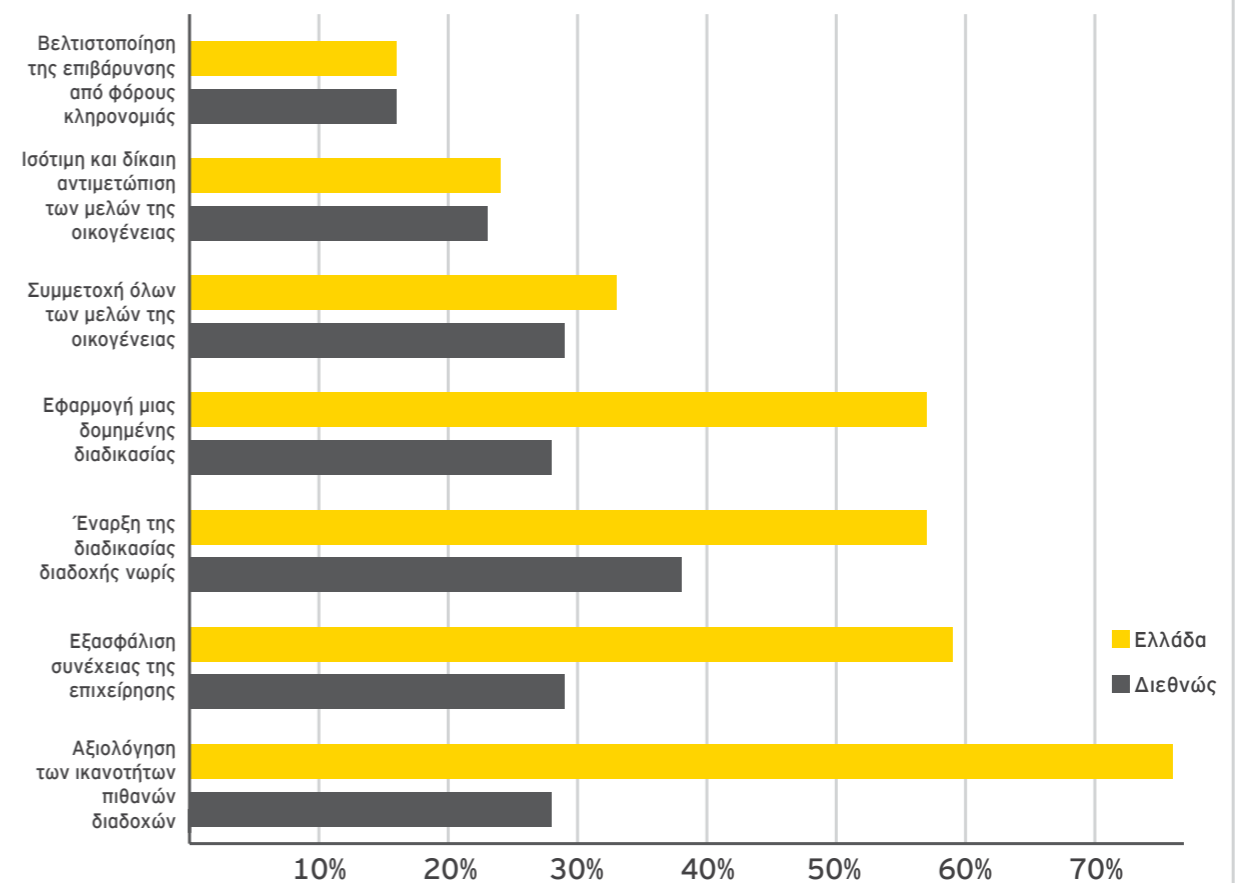
Ωστόσο, η διαδικασία της διαδοχής επιφυλάσσει και μια σειρά από δυσκολίες και προκλήσεις που πρέπει να αντιμετωπιστούν. Τα προβλήματα περιλαμβάνουν οικονομικές, φορολογικές, νομικές ακόμη και συναισθηματικές πτυχές. Η συντριπτική πλειοψηφία των επικεφαλής των ελληνικών οικογενειακών επιχειρήσεων δηλώνει ότι επιθυμεί να παραδώσει την επιχείρηση στην επόμενη γενιά. Το ποσοστό των θετικών απαντήσεων είναι αισθητά υψηλότερο από το μέσο όρο, με βάση σχετικές έρευνες.

Εταιρική διακυβέρνηση

Όμως, οι κίνδυνοι μπορούν να μετριαστούν με την εφαρμογή των κατάλληλων δομών διακυβέρνησης και την παροχή κατάλληλων κινήτρων στους ασκούντες τη διοίκηση, είτε αυτοί είναι μέλη της οικογένειας, είτε όχι. Δομώντας τις κατάλληλες πολιτικές που έχουν να κάνουν με τη λειτουργία, τις επενδύσεις και τη χρηματοδότηση της επιχείρησης, θα δώσει στους ασκούντες τη διοίκηση τη δυνατότητα να ενεργούν εντός ρυθμισμένων και προκαθορισμένων ορίων και στόχων και να αποφεύγουν μονομερείς αποφάσεις που θα έχουν αντίθετα αποτελέσματα με την εντολή που έλαβαν και με τη μακροχρόνια στρατηγική της επιχείρησης.

Για διάφορους λόγους, η διατήρηση του πλούτου και η παράδοσή του στην επόμενη γενιά οδηγεί τους ιδρυτές των επιχειρήσεων στο να παραμελούν συχνά τη σημασία αξιοποίησης στελεχών εκτός οικογένειας ή και την ενεργοποίηση διοικητικού συμβουλίου με σαφείς θέσεις. Ωστόσο, όταν η επιχείρηση μεταφέρεται στην επόμενη γενιά, η διαχείριση της με τον ίδιο τρόπο μπορεί να είναι αιτία συγκρούσεων και διαφωνιών μεταξύ των αυξημένων μελών της οικογένειας. Υπάρχει ανάγκη να καθοριστεί μια κατάλληλη δομή διακυβέρνησης που θα λαμβάνει υπόψη τις απαιτήσεις όλων των μελών της οικογένειας.

Σημαντικοί παράγοντες για μια επιτυχή διαδοχή

* Τα στοιχεία αφορούν Ελληνικές οικογενειακές επιχειρήσεις και τις αντίστοιχες επιχειρήσεις διεθνώς, όπως αναδείχθηκαν από τη σχετική έρευνα της EY.

Στην πραγματικότητα, μόνο το 30% των οικογενειακών επιχειρήσεων σε διεθνές επίπεδο επιζεί μετά τη δεύτερη γενιά, το 13% μετά την τρίτη και μόνο το 3% μετά από αυτήν.

Η Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση. Για παράδειγμα, μια σειρά από επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν από πρωτοπόρους Έλληνες επιχειρηματίες στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες συρρικνώθηκαν ή καταστράφηκαν όταν πέρασαν στα χέρια της επόμενης γενιάς, ενώ αρκετές από αυτές κατέληξαν στα χέρια του κράτους στις δεκαετίες του '70 και του '80.

Πολλές οικογενειακές επιχειρήσεις στο εξωτερικό έχουν υιοθετήσει σαφείς κανόνες διακυβέρνησης, οι οποίοι ρυθμίζουν τις σχέσεις των μελών της οικογένειας με την επιχείρηση και προσδιορίζουν με σαφήνεια τους κανόνες και τις διαδικασίες της διαδοχής.

Κατά κανόνα, οι επιχειρήσεις αυτές είναι εκείνες που επιβιώνουν μακροπρόθεσμα. Η πρακτική αυτή δεν έχει υιοθετηθεί ακόμη από τις ελληνικές οικογενειακές επιχειρήσεις στο βαθμό που θα έπρεπε.

Παραρτήματα

Παράρτημα Α: Μεθοδολογικά Θέματα και Πηγές

Η μελέτη αυτή βασίστηκε σε διαθέσιμα πρωτογενή δεδομένα από τις Στατιστικές Διάρθρωσης Επιχειρήσεων της Eurostat (Structural Business Statistics), καθώς και σε στοιχεία από τη βάση δεδομένων Comext της Eurostat που καλύπτει στατιστικές εξωτερικού εμπορίου. Επιπλέον, στοιχεία αντλήθηκαν τον ευρωπαϊκό πίνακα αποτελεσμάτων για την καινοτομία που αναπτύσσεται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Innovation Scoreboard- EIS) και την Παγκόσμια Τράπεζα (Doing Business Report).

Όσον αφορά στα πρωτογενή δεδομένα από τη Στατιστική Διάρθρωση Επιχειρήσεων της Eurostat, αντλήθηκαν στοιχεία σε διψήφιο επίπεδο NACE rev 2, τα οποία καλύπτουν την εμπορική, μη- χρηματοοικονομική οικονομία (non-financial business economy) και πιο συγκεκριμένα, τους κλάδους B-J και L-N. Επικεντρώνονται, δηλαδή, στις ΜμΕ που δραστηριοποιούνται στη βιομηχανία και στη μεταποίηση, στις κατασκευές και στις εμπορικές υπηρεσίες. Δε συμπεριλαμβάνουν τον χρηματοοικονομικό τομέα, όπως επίσης, και τη γεωργία, τη δασοκομία και την αλιεία. Τέλος, δεν συμπεριλαμβάνουν δραστηριότητες της δημόσια διοίκησης, καθώς και υπηρεσίες όπως η υγεία και η εκπαίδευση.

Τα δεδομένα αντλήθηκαν ανά μέγεθος επιχείρησης (πολύ μικρών, μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων) και για το σύνολο των επιχειρήσεων στην οικονομία για την περίοδο 2008-2014. Για κλάδους όπου υπήρχαν σημαντικά κενά σε διψήφιο επίπεδο, τα στοιχεία αντλήθηκαν σε μονοψήφιο επίπεδο. Επιπλέον κενά σε επιμέρους δείκτες καλυφθήκαν από δευτερογενή στοιχεία διαθέσιμα από τις ετήσιες εκθέσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τις ΜμΕ (European Commission Annual Reports on SMEs).

Τα δεδομένα οργανωθήκαν και αναταξινομήθηκαν σε συνεργασία με τον ΣΕΒ, σε βασικές οικονομικές δραστηριότητες για το σύνολο των ΜμΕ. Τα στοιχεία που αντλήθηκαν αφορούσαν:

- ▶ Στο συνολικό αριθμό επιχειρήσεων
- ▶ Στο συνολικό αριθμό απασχολούμενων σε επιχειρήσεις
- ▶ Στη συνολική προστιθέμενη αξία των επιχειρήσεων, δηλαδή στη συμβολή της εργασίας και του κεφαλαίου στην αξία του συνολικού τελικού προϊόντος μιας επιχείρησης ή κλάδου. Κατ'επέκταση η προστιθέμενη αξία αποτυπώνει και τη συνεισφορά μιας επιχείρησης ή κλάδου στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ).
- ▶ Στο συνολικό κύκλο εργασιών και το συνολικό κέρδος ανά κλάδο, με το τελευταίο όπως αποτυπώνεται από το ακαθάριστο λειτουργικό πλεόνασμα
- ▶ Εξαγωγές και εισαγωγές από και προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και τον υπόλοιπο κόσμο

Αναπτύχθηκαν επιπλέον απλοί συνδυαστικοί δείκτες για την ανάλυση της παραγωγικότητας, της κερδοφορίας και άλλων ποιοτικών χαρακτηριστικών ανά κλάδο και επιχείρηση. Συγκριμένα αναπτύχθηκαν δείκτες για:

- ▶ Τη φαινόμενη παραγωγικότητα που υπολογίζεται από το λόγο

της προστιθέμενης αξίας προς τον αριθμό απασχολούμενων, ανά κλάδο και ανά μέγεθος επιχείρησης

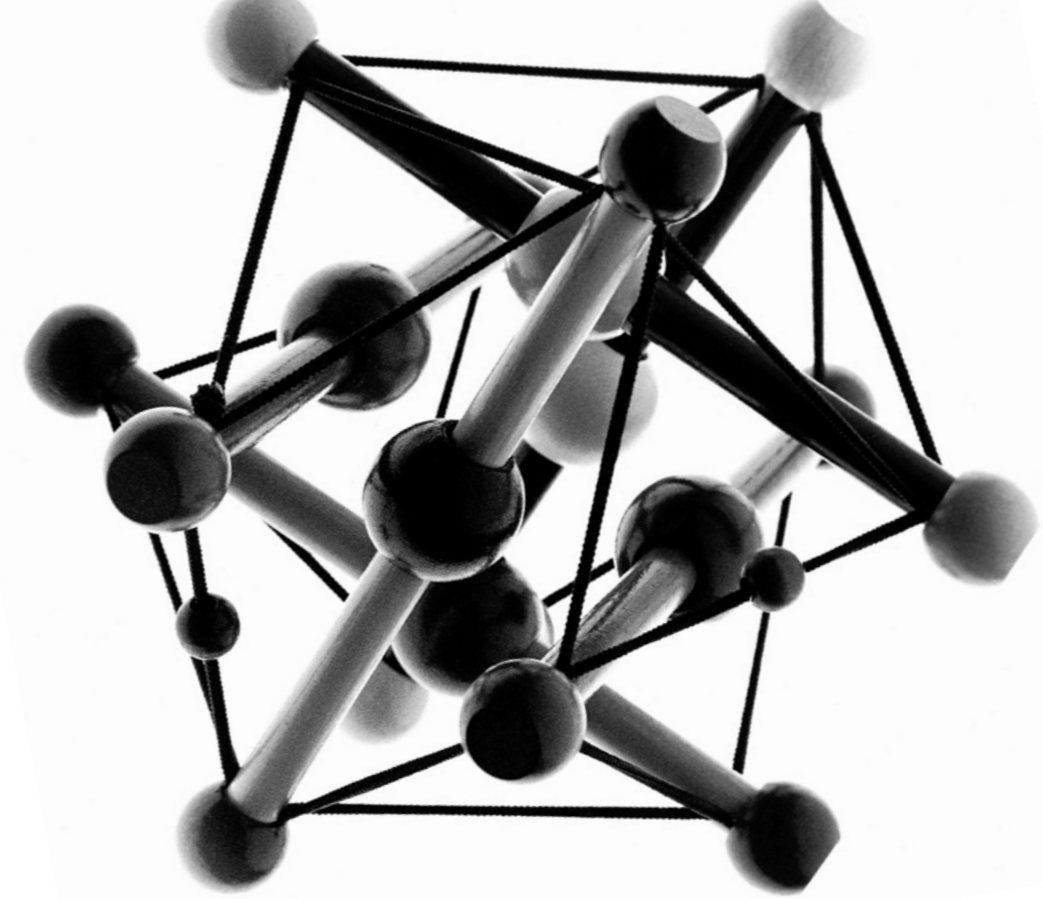
- ▶ Τη κερδοφορία που υπολογίζεται από το λόγο του ακαθάριστου λειτουργικού πλεονάσματος προς το συνολικό κύκλο εργασιών, ανά κλάδο και ανά μέγεθος επιχείρησης
- ▶ Την προστιθέμενη αξία ανά επιχείρηση ως προς το μέγεθος της επιχείρησης ανά κλάδο

Ακολουθώντας μεθοδολογικά τη μελέτη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εξέλιξη των ΜμΕ στην Ε.Ε. (European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016), οι κλάδοι οργανώθηκαν και βάσει της έντασής τους στην τεχνολογία και τη γνώση. Συγκριμένα, οι βιομηχανικοί και μεταποιητικοί κλάδοι οργανώθηκαν βάσει της τεχνολογικής τους έντασης σε υψηλής, μέσης-υψηλής, μέσης-χαμηλής και χαμηλής έντασης, ενώ οι κλάδοι των υπηρεσιών οργανώθηκαν βάσει της έντασης γνώσης σε υψηλής και χαμηλής. Οι βασικές παράμετροι ομαδοποίησης παρουσιάζονται στο Παράρτημα Β.

Για την ανάλυση ζητημάτων επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της ευκολίας του επιχειρείν αντλήθηκαν στοιχεία από τις ετήσιες εκθέσεις της Παγκόσμιας Τράπεζας ("Doing Business Report"). Το "Doing Business Report" εξετάζει διαχρονικά τους κανονισμούς που ενισχύουν την επιχειρηματική δραστηριότητα και εκείνους που την περιορίζουν διάφορους τομείς της ζωής μιας επιχείρησης.

Η ανάλυση των θεμάτων χρηματοδότησης και της θέσης των ΜμΕ στο πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων βασίστηκε τόσο σε δευτερογενή, όσο και πρωτογενή δεδομένα. Για την κατανόηση του ευρύτερου πλαισίου μέσα στο οποίο λειτουργούν οι ΜμΕ όσον αφορά στη χρηματοδότηση, αντλήθηκαν στοιχεία από την έρευνα SAFE (Survey on the Access to Finance of Enterprises), την οποία διεξάγει περιοδικά η ΕΚΤ και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προκειμένου να εξετάζει τις συνθήκες και τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜμΕ σχετικά με τη δυνατότητα πρόσβασης σε χρηματοδότηση από τράπεζες και λοιπές πηγές. Για την ανάλυση της θέσης των ΜμΕ στο ζήτημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αξιοποιήθηκε η εμπειρία της ΕΥ στην παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών στο ευρύτερο ελληνικό τραπεζικό σύστημα, καθώς και στη συμβουλευτική αναδιάρθρωσης δανεισμού των ΜμΕ. Μεταξύ άλλων, η ΕΥ έχει υποστηρίξει τη διαχείριση χαρτοφυλακίου μη εξυπηρετούμενων δανείων ΜμΕ μέσω της κατάρτισης επιχειρηματικών σχεδίων, της συμβουλευτικής αξιολόγησής τους και της παροχής ενδεικτικής πρότασης αναδιάρθρωσης του δανεισμού των επιλεγμένων πιστούχων.

Η εμπειρία αυτή επιτρέπει την εμπεριστατωμένη κατανόηση των συνθηκών και των καθοριστικών παραγόντων που αφορούν στις ΜμΕ στην Ελλάδα και βρίσκεται σε θέση να διατυπώσει τα ανάλογα ποιοτικά ευρήματα, τα οποία είναι αφενός σχετιζόμενα με τον κλάδο δραστηριότητας και, αφετέρου, με τη γεωγραφική έδρα και δραστηριότητα των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται στις ΜμΕ που έχει διαχειριστεί η ΕΥ.

Παράρτημα Β: Κατηγοριοποίηση κλάδων βάσει έντασης τεχνολογίας και γνώσης

Η κατηγοριοποίηση των κλάδων σε κλάδους βάσει της έντασής τους στην τεχνολογία και τη γνώση ακολούθησε τη μεθοδολογία της μελέτης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την εξέλιξη των ΜμΕ στην Ε.Ε. (European Commission Annual Report on SMEs 2015/2016). Συγκριμένα, οι βιομηχανικοί και μεταποιητικοί κλάδοι (από οργάνωση NACE 2) οργανώθηκαν βάσει της τεχνολογικής τους έντασης σε υψηλής, μέσης-υψηλής, μέσης-χαμηλής και χαμηλής έντασης, ενώ οι κλάδοι των υπηρεσιών οργανώθηκαν βάσει της έντασης γνώσης, σε υψηλής και χαμηλής έντασης.

Βιομηχανικοί και μεταποιητικοί κλάδοι υψηλής έντασης τεχνολογίας:

Παραγωγή βασικών φαρμακευτικών προϊόντων και φαρμακευτικών σκευασμάτων, την κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων

Βιομηχανικοί και μεταποιητικοί κλάδοι μέσης-υψηλής έντασης τεχνολογίας:

Παραγωγή χημικών ουσιών και χημικών προϊόντων, κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού, κατασκευή μηχανημάτων και ειδών εξοπλισμού, κατασκευή οχημάτων, κατασκευή λοιπού εξοπλισμού μεταφορών

Βιομηχανικοί και μεταποιητικοί κλάδοι μέσης-χαμηλής έντασης τεχνολογίας:

Παραγωγή άνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου, παραγωγή πλαστικών προϊόντων, παραγωγή μη μεταλλικών ορυκτών προϊόντων, παραγωγή βασικών μετάλλων, παραγωγή μεταλλικών προϊόντων, πλην μηχανημάτων και εξοπλισμού, επισκευή και εγκατάσταση μηχανημάτων και εξοπλισμού

Βιομηχανικοί και μεταποιητικοί κλάδοι χαμηλής έντασης τεχνολογίας

Παρασκευή προϊόντων διατροφής, παρασκευή ποτών, παρασκευή προϊόντων καπνού, παραγωγή

κλωστοϋφαντουργικών υλών, παραγωγή ειδών ένδυσης, παραγωγή δέρματος και δερμάτινων ειδών, βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα, κατασκευή ειδών κατασκευασίας, παραγωγή χαρτιού και χαρτικών προϊόντων, εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων (C18)

Υπηρεσίες υψηλής έντασης γνώσης:

Παραγωγή κινηματογραφικών ταινιών, βίντεο και τηλεοπτικών προγραμμάτων, ηχογραφήσεις και μουσικές εκδόσεις, υπηρεσίες προγραμματισμού και ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, τηλεπικοινωνίες, δραστηριότητες προγραμματισμού ηλεκτρονικών υπολογιστών, παροχής συμβουλών και συναφείς δραστηριότητες, δραστηριότητες υπηρεσιών πληροφορίας, επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη, μεταφορές, νομικές και λογιστικές δραστηριότητες, δραστηριότητες κεντρικών γραφείων, δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης, αρχιτεκτονικές δραστηριότητες και δραστηριότητες μηχανικών, τεχνικές δοκιμές και αναλύσεις, διαφήμιση και έρευνα αγοράς, άλλες επαγγελματικές, επιστημονικές και επαγγελματικές υπηρεσίες, δραστηριότητες ασφάλειας και διερεύνησης, εκδοτικές δραστηριότητες και κτηνιατρικές δραστηριότητες

Υπηρεσίες χαμηλής έντασης γνώσης:

Χονδρικό και λιανικό εμπόριο, μεταφορές, αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες, στέγαση, δραστηριότητες υπηρεσιών τροφίμων και ποτών, διαχείριση ακίνητης περιουσίας, δραστηριότητες ενοικίασης και εκμίσθωσης, ταξιδιωτικά γραφεία, ταξιδιωτικοί πράκτορες κρατήσεων, παροχή υπηρεσιών σε κτίρια και εξωτερικούς χώρους, γραφεία διαχείρισης, γραμματειακή υποστήριξη και άλλες δραστηριότητες παροχής υποστήριξης προς τις επιχειρήσεις, ταχυδρομικές και ταχυμεταφορικές δραστηριότητες

Πληροφορίες για την EY

Η EY κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως στον χώρο των ελεγκτικών, φορολογικών, χρηματοοικονομικών και συμβουλευτικών υπηρεσιών. Η βαθιά γνώση και η ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχουμε συμβάλλουν στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης στις κεφαλαιαγορές και τις οικονομίες σε ολόκληρο τον κόσμο. Δημιουργούμε ηγετικά στελέχη που συνεργάζονται για να τηρήσουν τις υποσχέσεις μας προς όλους τους εταίρους μας.

Με τον τρόπο αυτό συμβάλλουμε σημαντικά στη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου για τους ανθρώπους μας, για τους πελάτες μας και για τις κοινωνίες μας.

Το λογότυπο EY αναφέρεται στον παγκόσμιο οργανισμό, και μπορεί να αναφέρεται σε μία ή περισσότερες, από τις εταιρείες μέλη της Ernst & Young Global Limited, καθεμία από τις οποίες αποτελεί ξεχωριστή νομική οντότητα. Η Ernst & Young Global Limited, μια βρετανική εταιρεία περιορισμένης ευθύνης δια εγγυήσεως, δεν παρέχει υπηρεσίες σε πελάτες.

Για περισσότερες πληροφορίες για τον οργανισμό μας, παρακαλούμε επισκεφθείτε το ey.com

© 2017 EY

All Rights Reserved.

ey.com

@EY_Greece

EY

ΣΕΒ σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών

Όραμα

Οραματιζόμαστε την Ελλάδα ως τη χώρα, που κάθε πολίτης του κόσμου θα θέλει και θα μπορεί να επισκεφθεί, να ζήσει και να επενδύσει. Οραματιζόμαστε μια ανοιχτή, κοινωνικά υπεύθυνη και οικονομικά φιλελεύθερη χώρα-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που προτάσσει την ισχυρή ανάπτυξη ως παράγοντα κοινωνικής συνοχής. Θέλουμε μια Ελλάδα δυναμικό κέντρο της ευρωπαϊκής περιφέρειας, με στέρεους θεσμούς, ελκυστικό κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον, που προάγει τις εξαγωγές, την καινοτόμο επιχειρηματικότητα, την παραγωγή και τις ποιοτικές υπηρεσίες, τη βιώσιμη ανάπτυξη, τη γνώση, τη συνοχή, τις ίσες ευκαιρίες και το κράτος δικαίου.

Αποστολή

Ηγεσία & Γνώση

Ο ΣΕΒ διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στον μετασχηματισμό της Ελλάδας σε μια παραγωγική, εξωστρεφή και ανταγωνιστική οικονομία, ως ανεξάρτητος και υπεύθυνος εκπρόσωπος της ιδιωτικής οικονομίας.

Κοινωνικός Εταίρος

Ο ΣΕΒ, ως κοινωνικός εταίρος που πιστεύει στη λειτουργία των θεσμών, προωθεί στα αρμόδια όργανα της Πολιτείας και της Ε.Ε. τις απόψεις και θέσεις της επιχειρηματικής κοινότητας.

Ισχυρός Εκπρόσωπος

Ο ΣΕΒ διαμορφώνει θέσεις, αναλύσεις και προτάσεις πολιτικής για την οικονομία, τη βιομηχανία, την καινοτομία, την απασχόληση, την παιδεία και τις εργασιακές δεξιότητες, τον κοινωνικό διάλογο, τη βιώσιμη ανάπτυξη, την εταιρική υπευθυνότητα.

Φορέας Δικτύωσης

Ο ΣΕΒ δικτυώνει τα μέλη του μεταξύ τους & με τα κέντρα αποφάσεων (εγχώρια και διεθνή), με στόχο τη δημιουργία προστιθέμενης αξίας.

Για περισσότερες πληροφορίες παρακαλούμε επικοινωνήστε με τον Τομέα Βιομηχανίας, Αναπτυξιακών Πολιτικών και Δικτύων του ΣΕΒ:

industrial@sev.org.gr

211 500 6120

www.sev.org.gr

Ακολουθήστε το ΣΕΒ:

«Η παρούσα μελέτη εκπονήθηκε από την ΕΡΝΣΤ ΚΑΙ ΓΙΑΝΓΚ Ανώνυμη Εταιρία Παροχής Συμβουλευτικών Υπηρεσιών («EY») σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) με σκοπό την καταγραφή της συμβολής των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην οικονομία, τις εξελίξεις και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν.

Η μελέτη δεν μπορεί να αναπαραχθεί, να διανεμηθεί ή να χρησιμοποιηθεί με οποιονδήποτε τρόπο ή σε οποιαδήποτε μορφή, εξ ολοκλήρου ή εν μέρει, χωρίς την εκ των προτέρων από κοινού γραπτή συναίνεση της EY και του ΣΕΒ.

Η EY και/ ή ο ΣΕΒ δεν ευθύνονται σε καμία περίπτωση για τυχόν άμεσες, έμμεσες, παρεπόμενες ή επακόλουθες ζημιές που προκύπτουν κατά οποιονδήποτε τρόπο από τη μη εξουσιοδοτημένη χρήση ή δημοσιοποίηση αυτής της μελέτης».